

A propos de ce livre

Ceci est une copie numérique d'un ouvrage conservé depuis des générations dans les rayonnages d'une bibliothèque avant d'être numérisé avec précaution par Google dans le cadre d'un projet visant à permettre aux internautes de découvrir l'ensemble du patrimoine littéraire mondial en ligne.

Ce livre étant relativement ancien, il n'est plus protégé par la loi sur les droits d'auteur et appartient à présent au domaine public. L'expression "appartenir au domaine public" signifie que le livre en question n'a jamais été soumis aux droits d'auteur ou que ses droits légaux sont arrivés à expiration. Les conditions requises pour qu'un livre tombe dans le domaine public peuvent varier d'un pays à l'autre. Les livres libres de droit sont autant de liens avec le passé. Ils sont les témoins de la richesse de notre histoire, de notre patrimoine culturel et de la connaissance humaine et sont trop souvent difficilement accessibles au public.

Les notes de bas de page et autres annotations en marge du texte présentes dans le volume original sont reprises dans ce fichier, comme un souvenir du long chemin parcouru par l'ouvrage depuis la maison d'édition en passant par la bibliothèque pour finalement se retrouver entre vos mains.

Consignes d'utilisation

Google est fier de travailler en partenariat avec des bibliothèques à la numérisation des ouvrages appartenant au domaine public et de les rendre ainsi accessibles à tous. Ces livres sont en effet la propriété de tous et de toutes et nous sommes tout simplement les gardiens de ce patrimoine. Il s'agit toutefois d'un projet coûteux. Par conséquent et en vue de poursuivre la diffusion de ces ressources inépuisables, nous avons pris les dispositions nécessaires afin de prévenir les éventuels abus auxquels pourraient se livrer des sites marchands tiers, notamment en instaurant des contraintes techniques relatives aux requêtes automatisées.

Nous vous demandons également de:

- + *Ne pas utiliser les fichiers à des fins commerciales* Nous avons conçu le programme Google Recherche de Livres à l'usage des particuliers. Nous vous demandons donc d'utiliser uniquement ces fichiers à des fins personnelles. Ils ne sauraient en effet être employés dans un quelconque but commercial.
- + *Ne pas procéder à des requêtes automatisées* N'envoyez aucune requête automatisée quelle qu'elle soit au système Google. Si vous effectuez des recherches concernant les logiciels de traduction, la reconnaissance optique de caractères ou tout autre domaine nécessitant de disposer d'importantes quantités de texte, n'hésitez pas à nous contacter. Nous encourageons pour la réalisation de ce type de travaux l'utilisation des ouvrages et documents appartenant au domaine public et serions heureux de vous être utile.
- + *Ne pas supprimer l'attribution* Le filigrane Google contenu dans chaque fichier est indispensable pour informer les internautes de notre projet et leur permettre d'accéder à davantage de documents par l'intermédiaire du Programme Google Recherche de Livres. Ne le supprimez en aucun cas.
- + *Rester dans la légalité* Quelle que soit l'utilisation que vous comptez faire des fichiers, n'oubliez pas qu'il est de votre responsabilité de veiller à respecter la loi. Si un ouvrage appartient au domaine public américain, n'en déduisez pas pour autant qu'il en va de même dans les autres pays. La durée légale des droits d'auteur d'un livre varie d'un pays à l'autre. Nous ne sommes donc pas en mesure de répertorier les ouvrages dont l'utilisation est autorisée et ceux dont elle ne l'est pas. Ne croyez pas que le simple fait d'afficher un livre sur Google Recherche de Livres signifie que celui-ci peut être utilisé de quelque façon que ce soit dans le monde entier. La condamnation à laquelle vous vous exposeriez en cas de violation des droits d'auteur peut être sévère.

À propos du service Google Recherche de Livres

En favorisant la recherche et l'accès à un nombre croissant de livres disponibles dans de nombreuses langues, dont le français, Google souhaite contribuer à promouvoir la diversité culturelle grâce à Google Recherche de Livres. En effet, le Programme Google Recherche de Livres permet aux internautes de découvrir le patrimoine littéraire mondial, tout en aidant les auteurs et les éditeurs à élargir leur public. Vous pouvez effectuer des recherches en ligne dans le texte intégral de cet ouvrage à l'adresse <http://books.google.com>

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

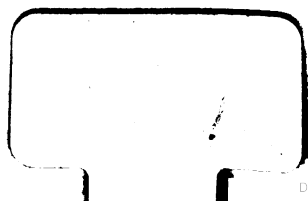
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Gramara lehibe sy analysisa

G. Cousins

RD 21287

J. J. J. J. J.
12 9⁶ 1901.

100-1000
100-1000

GRAMARA LEHIBE
SY
ANALYSIS.

——
NATÀOND-
REV. G. COUSINS.

——
NATÒNTA FANINÉFANY.
REV. J. RICHARDSON EDITOR.

——
L. M. S. PRESS: IMARIVOLANITRA.

1887.

KD 21287
✓

HARVARD COLLEGE LIBRARY
COUNT OF SANTA EULALIA COLLECTION
GIFT OF

JOHN B. STETSON, JR.

June 13, 1925

SÀSIN-TÈNY.

ITY Gramara Lehibe sy Analysisa ity dia nataon' ny havantsika Rev. G. Cousins, nampian' ny zòkiny Rev. W. E. Cousins. Ary ity natònta faninèfany ity dia tsy misy novàko loatra, afa-tsy ny fandahàrana ny prefiksa sasany, fa indrindra ny prefiksa pasiva ham-pitovy azy amy ny fomba naràhina amin' ilay Diksionary Malagasy sy Englisty vaovao. Ny indeksa koa dia nampanamboàriko, fa tsy nisy tamin' ilay taloha.

Hoy

J. RICHARDSON,

EDITOR.

Faravohitra, Des. 1887.

INDEKSA,

NA

FANORÒAM-PEJY.

TOKO I.

NY ABIDY:	PEJY
I.—Ny Litera	2
II.—Ny Zanatsoratra sy ny Renisoratra	2
III.—Ny Diftonga	3
IV.—Ny Vakiteny	3
NY ETYMOLOGY	4

TOKO II.

NY KARAZAN-TENY SIVY:

I.—Ny Naona	5
II.—Ny Artikola	6
III.—Ny Ajektiva	6
IV.—Ny Pronaona	7
V.—Ny Verba	9
VI.—Ny Adverba	10
VII.—Ny Preposisiona	11
VIII.—Ny Konjonksiona	12
IX.—Ny Interjeksiona	13
Ny manao Parsa	15

TOKO III.

NY FIZARÀNA NY KARAZAN-TENY SY NY FIOVÀNY:

I.—Ny Naona	16
1. Ny Karazan' ny Naona	16
(1) Ny Naona Propra	17
(2) „ Komona	18
(3) „ Abstrakta	20
Fandahàrana ny Naona araka ny heviny	21
2. Ny Fiovan' ny Naona	21
(1) Ny Kason' ny Naona	21
Ny Famantarana ny Kaso	24
(2) Ny Gendran' ny Naona	26
Ny manao parsa ny Naona	27

II.—Ny Artikola	27
1. Ny Artikola Manondro	28
2. " Personaly	28
3. Ny Kianteny No	28
III.—Ny Ajektiva	28
1. Ny Karazan' ny Ajektiva	28
(1) Ny Ajektiva milaza Koality	29
(2) Ny Ajektiva Nomeraly	30
(3) " milaza Koantity	30
Fandaharana ny Ajektiva araka ny heviny	31
2. Ny Fiovan' ny Ajektiva	31
(1) Ny Degren' ny Ajektiva	31
(2) Ny Tensan' ny "	33
(3) Ny Modon' ny "	34
Ny manao parsa ny Ajektiva	34
IV.—Ny Pronaona	34
1. Ny Karazan' ny Pronaona	35
(1) Ny Pronaona Personaly	35
(2) " Relativa	36
(3) " Interogativa	36
(4) " Ajektiva	36
Fandaharana ny Pronaona araka ny heviny	37
2. Ny Fiovan' ny Pronaona	37
(1) Ny Nomeron' ny Pronaona	38
(2) Ny Kason' ny "	38
(a) Ny Pronaona Personaly	38
Ny Kason' ny Pronaona Personaly	38
(b) Ny Pronaona Interogativa	40
Ny manao parsa ny Pronaona	41
V.—Ny Verba	42
1. Ny Karazan' ny Verba	42
Fandaharana ny Verba araka ny heviny	43
2. Ny Fiovan' ny Verba	43
(1) Ny Forman' ny Verba	44
(2) Ny Modon' ny Verba	47
(3) Ny Tensan' ny Verba	48
(4) Ny Nomeron' ny Verba sy ny Personany	50
Ny manao parsa ny Verba	51
VI.—Ny Adverba	51
1. Ny Karazan' ny Adverba	52
Fandaharana ny Adverba araka ny heviny	53
2. Ny Fiovan' ny Adverba	53
(1) Ny Tensan' ny Adverba	53
(2) Ny Degren' ny Adverba	53
Ny manao parsa ny Adverba	53
VII.—Ny Preposisiona	54
VIII.—Ny Konjonksiona	54
IX.—Ny Interjeksiona	55

* TOKO IV.

Pejy

NY NIHAVIAN-TENY SY NY NAMORONANA AZY	56
I.—Hevitra malalaka ny amy ny nihavian-teny	56
II.—Fanao amy ny fampikambanana teny	58
III.—Ny nihavian' ny Naona	63
1. Ny nihavian' ny naona	63
(1) Anaran' olona	64
(2) Anaran-tany, etc	64
2. Ny nihavian' ny Naona Komona sy Abstrakta ..	64
(1) Ny Naona izay Rota	64
(2) „ Derivativa	65
(3) „ Kompaonda	67
Fandaharana ny Naona manaraka ny nihaviany	68
IV.—Ny nihavian' ny Ajektiva	68
1. Ny Ajektiva izay Rota	68
2. „ Derivativa	69
3. „ Kompaonda	71
Fandaharana ny Ajektiva manaraka ny nihaviany ..	72
V.—Ny nihavian' ny Pronaona	72
VI.—Ny nihavian' ny Verba	73
1. Ny Verba izay Rota	73
2. „ Derivativa	74
Fandaharana ny Verba manaraka ny nihaviany	75
(1) Ny Prefiksa Aktiva	76
(2) „ sy Sofiksa Aktiva	82
(3) „ „ Relativa	86
(4) Ny Famoronana ny Modo Imperativa	87
VII.—Ny nihavian' ny Adverba	88
Fandaharana ny Adverba manaraka ny nihaviany	89
ANALYSISIA SY SYNTAKSA	90

TOKO V.

NY AMY NY SENTENSA:	90
I.—Ny Sentensa Tsotra	94
1. Ny Subjekta	94
(1) Ny Subjekta Tsotra	95
(2) „ Itarina	96
2. Ny Predikata	98
(1) Ny Predikata Tsotra	99
(2) „ Itarina	102
(a) Ny Famenon' ny Predikata	102
(b) Ny Fanampin' ny „	104
II.—Ny Sentensa Kompaonda	110
III.— „ Kompleksa	113
1. Sentensa solon' ny Naona	114
2. „ „ Ajektiva	116
3. „ „ Adverba	118

	PEJY
(1) Ny milaza Andro sy Taona	118
(2) „ Tany sy Fitoerana	120
(3) „ Fomba na Toetra	120
(4) „ ny Mahatonga	121

TOKO VI.

LALAN' NY SYNTAKSA :

I.—Syntaksan' ny Naona	123
1. Ny Kaso Nominativa	123
2. „ Akosativa	123
3. Ny Naona amin' Aposisiona	124
4. „ Verbaly	124
II.—Syntaksan' ny Artikola	126
III.— „ Ajektiva	129
IV.— „ Pronaona	131
1. Ny Kaso Nominativa	131
2. „ Akosativa	132
3. Ny Posesiva	132
V.—Syntaksan' ny Verba	132

TOKO VII.

NY ORTOGRAFY	135
I.—Ny Kapitaly	135
II.—Ny Apostrofy	137
III.—Ny Aksenta	137
IV.—Ny Hyfena	137
V.—Ny Fijanonan-tsoratra	138

FANITSIAN-KADISOANA.

Amy ny pejy 80, tsipika ambany indrindra,
ny hoe *manjaitra* tokony ho solôan' ny hoe
MANGAIKA.

GRAMARA MALAGASY.

MAHAY *mihevitra* sy *miteny* ny olombelona, ka izany indrindra no *tsy mampitovy azy amy* ny biby sy ny zavatra sasany noforonin' Andriamanitra. Ary *ny teny ataon' ny olona*, na *teny tononin' ny vavany izany*, na *teny soratany amy ny taratasy*, no isehoan' ny heviny.

Kanefa raha miteny ny olona, *tsy dia samy miteny ho azy* sy mamorona *teny ho azy izy tsy akory*, fa *ny teny efa mahazatra ny olona iray fiteny aminy hiany no ataony*; ary misy lalàna sy fomba izay arahiny mandrakariva, saingy *tsy mihevitra izany izy*. Koa izay fianarana enti-mihevitra ny toetry ny tenin' olona hampiseho ny fanao tsara aminy dia atao hoe *Gramara*.

Fa *ny teny ataon' ny olona dia alàhany tsara manà-raka izay mahamèty azy*; ary *ny teny voalahatra ampy hilazana hevitra iray dia atao hoe Sentensa*. Toy izao: *Tonga izy; Rabe io*. Ny *sentensa indray*, na *dia lava aza, dia azo avakavàhana ho teny tsirairay*. Toy izao: "*Izay talòha nihetèzana lava volo*." *Sentensa iray izany, kanefa teny dimy samihafa kosa, dia izay-taloha-nihetèzana-lava-rolò*. Ary *tsy izany hiany, fa ny teny tsirairay koa azo avàhana ho litera samihafa*. Toy izao: *i-s-a-y t-a-l-o-h-a*, etc.

Koa amin' izany, manan-draharàha amy ny zavatra telo loha ny gramara:—

1.—Mamantatra ny *litera*, dia ny tarèhiny sy ny fanao mety amy ny fampikambanana azy ho teny.

2.—Mamantatra ny *karàzan' ny teny samihafa*, dia ny raharahany ny fiovàny sy ny famoronana azy.

3.—Mamantatra ny fanao tsara amy ny fampikambanana ny teny samihafa karazana ho *teny miàhatra mahitsy*.

TOKO VOALOHANY: NY ABIDY.

I.—NY LITERA.

Raha misy teny anankiray dinihintsika, dia hitantsika fa marika kely samihafa mikambana izy. Toy izao : raha ny *r* sy ny *o* no akambana, dia mahavita ny hoe *ro* izany ; raha ny *r* sy ny *a* sy ny *o* sy ny *o* no akambana, dia mahavita ny hoe *rano* izany. Koa ireny marika kely ireny dia soratra hita maso atao solon' ny feo, sady samy solon' ny feo iray avy izy rehetra, ka atao hoe *Litera* no anarany. Ary amin' izany :—Ny *Litera* dia marika solon' ny feo iray.

Ary iraika amby roa-polo ny litera amy ny teny Malagasy ; kanefa roa no fomba fanoratana azy, dia ny *Lehibe*, izay atao hoe koa *Kapitaly*, ary ny *Madinika*. Izao no izy :—

Ny Kapitaly : A, B, D, E, F, G, H, I, J, K, L, M, N, O, P, R, S, T, V, Y, Z.

Ny Madinika : a, b, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s, t, v, y, z.

II.—NY ZANATSORATRA SY NY RENISORATRA.

Ny litera sasany àzontsika tonònina irery, toy izao : *a, e, i, o*. Fa ny sasany kosa tsy àzo tonònina irery, fa tsy maintsy ampian' ireny azo tononina irery ireny izy vao haintsika tonònina tsara. Toy izao : ny *b* tsy azo tononina raha tsy ampian' ny *i*, na ny litera hafa ; ny *f* tsy àzo tonònina raha tsy ampian' ny *e*, na ny litera hafa. Ary izay azo tononina irery no atao hoe *Zanatsoratra*, fa ny tsy azo kosa no atao hoe *Renisoratra*.

Izao no *Zanatsoratra* : a, e, i, o, y.

Ary izao no *Renisoratra* : b, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, r, s, t, v, z.

Raha ampitenenina, dia mitovy hiany ny feon' ny *i* sy ny *y*, fa ny *y* fanao amy ny faran' ny teny hiany, afa-tsy amy ny teny vitsy izay fibaiko.

Raha misy *i*, na *y*, mialoha ny *g*, *ng*, *h*, *k*, sy *nk*, dia mbola re hiany izy manaraka ny *g*, na *ng*, na *h*, na *k*, na *nk*. Toy izao : migana, mingoso, mihatsara, mikatsaka

ary koa, mainka, isika, *etc.* Ny feon' ireo dia saiky hoatra ny migiana, mingioso, mihatsara, mikiatsaka, ary kioa, mainkia, isikia. Kanefa tsy dia feon' ny i tanteraka izany, fa feon' ny i eo aloha mbola re hiany, ka dia tsy tokony hosoratana izy. Hevero ny tsy fitovian' ireo; *kiady* sy mikatsaka. Amy ny voalohany misy i tanteraka tsara, fa tsy ampy ho i tsara izy amy ny faharoa. Fomba amy ny fanononan-teny mba hahatsara ny feony hiany no antony.

FAMPIASANA 1.

(1).—*Tsipiho ny zanatsoratra amin' izao teny izao :—*

Isan-andro, ela, tsena, tanàna, roa, nety, toy, mampitabataba, zanaka, tompo, varotra, hividy.

(2).—*Tsipiho ny renisoratra amin' izao kosa :—*

Mandroso, mpivahiny, tonga, Andriamanitra, hanarina, vakiny, miaramila, andro, trano.

III.—NY DIFTONGA.

Amy ny teny sasany dia misy zanatsoratra roa mikambana ho feo iray. Toy izao: *ray*, *tao*. Koa ny zanatsoratra roa tafakambana ho feo iray dia atao hoe *Diftonga*.

Ary izao no diftonga marina amy ny teny Malagasy, dia *ai*, na *ay*, sy *ao*. Toy izao: *mandrainay*, *manao*.

Fa misy namany koa izay lazain' ny sasany ho diftonga; nefa mampisalasala ireny, fa tsy dia feo iray tokoa izy. Toy izao: *ei*, *eo*, *io*, *oa*, *oe*, *oi*, na *oy*.

Koanefa kosa, matetika tsy diftonga marina ny zanatsoratra mikambana, satria tsy feo iray izy, fa samy tononina ho azy izy roa. Toy izao: *aiditra a-i-ditra*, fa tsy *ai-ditra*; *aorina, a-o-rina*, fa tsy *ao-rina*; *miôva mi-o-va*, fa tsy *mio-va*.

FAMPIASANA 2.

Tsipiho izay diftonga marina amin' izao teny izao :—

Tao, trano-*lainy*, nankeo, hoy, *aiza*, *mandray*, foana, madio, hiany, *nanaiky*, *aoka*, esoina, izao, loatra, aely, faraidina, ario, soloy, teo, *lay*, *taom-baovao*, hanaikitra, toroana, aloy.

IV.—NY VAKITENY.

Tsy miàvaka ho litera hiany ny teny, fa miàvaka ho vakiteny koa; ny litera iray, na ny roa aman-telo, dia samy miàvaka kely ho azy indray.

Koa ny teny, na ny tapany, izay feo iray tanteraka tsara raha tononina no atao hoe *Vakiteny*. Ary vakiteny iray monja hiany ny teny sasany ; toy izao : *vỳ, rò, rà, lò* ; vakiteny roa ny sasany ; toy izao : *ma-fy, ra-no, se-za, va-ry* ; vakiteny telo ny sasany ; toy izao : *he-vi-tra, ra-ra-ka, sa-sa-tra, vo-ro-na* ; fa ny teny sasany dia misy vakiteny efatra, na dimy, na enina, na maro aza ; toy izao : *ma-mè-la-tra, fa-ha-la-là-na, a-mpi-to-mbò-i-na, na-mpa-ndro-sò-a-na-rè-o*, ary izay misy maro, dia *Ra-bò-do-na-ndri-a-na-mpò-i-ni-mè-ri-na*.

Ary raha dinìhina izany, dia hita fa ny vakiteny rehetra tsy maintsy ho zanatsoratra iray, na renisoratra misy zanatsoratra iray.

FAMPIASANA 3.

Fantaro ny isan' ny vakiteny amin' izao teny izao, ary avaho ny isam-bakiteny araka izay mahamety azy :—

Hamasinana, azy, hanompo, fahasovana, hita, asany, fanekena, izao, to, dia, mampangetaheta, ny, olona, fo, omeo, vao, betsaka, nanendrikendrehanareo.

ETYMOLOGY.

Ny *Etymology* dia mamantatra ny teny tsirairay.

Ary zavatra telo no heverina sy lazain' ny *Etymology* :—voalohany, ny *Fizaràna* ny teny rehetra *manaraka ny karazany* ; faharoa, ny *Fiovàna* samihafa izay hita amy ny teny ; ary fahatelo, ny *Nihavian'* ny teny sy ny *Namorònana* azy.

Dia holazaina aloha ny fizarana lehibe izay anòko-tokòan' ny olona ny teny rehetra. Rehefa vita izany, ny teny isan-karazana araka izany fizarana azy izany no hoheverina tsirairay indray, dia hàvakavàhana izy, ary ny fiovàny holazaina ; ary hodinihina koa ny nihaviany.

TOKO FAHAROA : NY KARAZAN-TENY SIVY.

I.—NY NAONA.

Heviny.—Ny zavatra rehetra izay hitan' ny ma-sontsika sy ren' ny sofintsika sy tsapain' ny tanantsika ary heverin' ny saintsika dia asiantsika *anarana* ho enti-misolo azy raha milaza azy isika. Toy izao : Mahita zavatra misy rindrina sy varavarana sy tafo sy zavatra maro koa isika, ka ataontsika hoe *trano* izany ; ary ny anarany hoe 'trano' no misolo sy milaza izay fombany rehetra. Koa ny *anarana* rehetra no atao hoe *Naona*. Ary amin' izany :—**Ny Naona no anàran-jàvatra, na inona na inona.**

Hevero kely anefa fa tsy ny zavatra no naona, fa ny *anaran'* ny zavatra hiany, dia ny teny enti-misolo sy milaza azy.

Ohatra.—*Rabe, omby, Antananarivo, trano, fahadalana.*

Fanazavàna azy.—Naona ny hoe *Rabe*, satria *anaran'* olona ; naona ny hoe *omby*, satria *anaram-biby* ; naona koa ny hoe *Antananarivo*, satria *anaran-tanàna* ; naona koa ny hoe *trano*, satria *anaran-javatra* ; ary naona koa ny hoe *fahadalana*, satria *anaram-pomba*, na toetra.

FAMPIASANA 4.

Avaho manaraka ny karazany avy izao naona izao : (1) izay anaran' olona, (2) izay anaram-biby, (3) izay anaran-tanàna (4) izay anaran-javatra, (5) izay anaram-toetra :—

Ambohimanga, fahatsarana, voninkazo, mpanjaitra, fahafinaretana, saha, famirapiratana, vohitra, famantaranandro, andriambavy, sambo, Samoela, papango, Ilafy, gilasy, kapiteny, totozy, Rasoà, halavana, renitantely, vilia, fahalehibiazana, nify, hala, Ranaivo, sorohitra, ondry, zazavavy, anjely, miaramila, Toamasina, fisakaizana, vary.

FAMPIASANA 5.

Soraty (1) ny anaran' ny olona dimy, (2) sy ny anaram-biby dimy, (3) sy ny anaram-bohitra dimy, (4) sy ny anaran-javatra hafa dimy, (5) sy ny anaram-pomba dimy.

FAMPIASANA 6.

Adikao izao teny izao, ary tsipiho izay naona :—

Lehilahy hendry Ikoto. Mita ranomasina ny sambo. Homambilona ny omby. Mananika ny tendrombohitra izany olona izany. Misiaka any an-ala ny voro-manidina. Taritin' ny soavaly ny kalesy. Tanàna lehibe Ambohidratrimo. Ambohimanga, renivohitry Madagaskara. Hitanareo ny miaramila. Mpaminaniny Jehovah Elija.

FAMPIASANA 7.

Fenoy naona izao teny banga izao :—

Ny———nitaingina ny———. Nangalatra ny———io———io. Efa nohaniny ny———. Very ny———ny ankizy. Miasa ny———ny mpamboly. Rabe lavalava kokoa noho———. Tia———bebe kokoa noho———izy. "Toy ny voalavo sy ny———, iray———tsy iray———."

II.—NY ARTIKOLA.

Heviny.—Samihafa ny fanononantsika ny anaran-javatra. Indraindray atao malàlaka no filaza azy ; ary indraindray avàhana sy tondròina kely kosa izy. Hevero ny tsy fitovian' ny hoe: Naka vola izy, sy ny hoe: Naka ny vola izy. Ny iray malalaka tsy misy fototra: izay mety ho vola no nalaina; fa ny iray kosa manondro vola efa fantatra rahateo, ka dia azo atao hoe ny vola. Koa ny teny *manondro* ny naona no atao hoe *Artikola*. Ary amin' izany :—**Ny Artikola no teny kely apetraka eo alohan' ny naona hanondro azy.**

Vitsy foana ny artikola. Amy ny teny Malagasy ny kian-teny hoe ny hiany no tena artikola; fa misy teny tsirairay koa manampy azy.

Ohatra.—Napetrako teto ny lamba ; lasa ilay olona.

Fanazavana azy.—Ny teny hoe ny dia manondro lamba efa fantatra rahateo; ny hoe ilay dia manondro olona efa tao.

III.—NY AJEKTIVA.

Heviny.—Na dia manana anarana aza ny zavatra rehetra izay mahazàtra antsika, ny anarany fotsiny hiany tsy ampy hahalàza izay tian-kolazàina ny aminy tsy akory; fa te-hilàza ny fombany, na ny habeny, mbamy ny isany koa isika matetika. Koa dia ampian-

tsika teny hafa ny naona hampiseho ny fombany, na hamaritra ny heviny. Toy izao: Ny akanjo rehetra dia miara-manana ny anarana hoe *akanjo*; kanefa samihafa fomba be hiany ny akanjo. Misy akanjo *tsara*; ary misy akanjo *ratsy*; misy *vaotao*; misy *roritra*; misy *lava*; misy *fohy*; misy *mena*; misy *fotsy*; misy samihafa fomba be hiany. Koa raha tehilaza izany fombany izany isika, dia misy ireny teny betsaka ireny entintsika milaza azy. *Koa ny teny anampy ny naona hampiseho ny fombany no atao hoe Ajektiva*. Ary amin' izany;—**Ny Ajektiva no teny anampy ny naona hamaritra ny heviny.**

Ohatra.—Akanjo *tsara*; rano *madio*; hazo *meloka*; trano *telo*.

Fanazavana azy.—Ajektiva ny hoe *tsara*, satria milaza ny toetry ny akanjo izy; ajektiva ny hoe *madio*, satria milaza ny toetry ny rano izy; ajektiva ny hoe *meloka*, satria milaza ny toetry ny hazo izy; ajektiva ny hoe *telo*, satria mamaritra ny isan' ny trano izy.

FAMPIASANA 8.

Adikao izao teny izao, ary tsipiho izay ajektiva :—

Nahita antsy maranitra Rabe. Nosy lehibe Madagaskara. Efa antitra sy reradreraka Rangahy. Efa hitanao va izany lehilahy malaza izany? Hazo fanao zavatra maro ny voamboana sady mafy. Misy olona ao an-tokotany. Tany soa ity. Manana zanaka telo ny saka Mitena akanjo mangamanga izy. Mividy lamba betsaka izy hanaovan-lobaka *tsara* ho any ny mpanompony.

FAMPIASANA 9.

Asio artikola sy ajektiva izay mahamety azy izao naona izao :—

Voninkazo, zazalahy, lalimoara, jiro, maso, farafara, havoana, sobiky, akondro, kiraro, vorona, varavarana, fo, basy, sary, olona, ranomasina, hazo, saha.

IV.—NY PRONAONA.

Heviny.—Raha *avèrimbèrina* matetika loatra ny naona, dia tonga ratsy tarehy ny teny. Toy izao: Nidina tany an-tsaha *Rakoto*, ka nahita zavatra nahagaga an-d*Rakoto* indrindra *Rakoto*; ary hòy ny hèvid*Rakoto*: Raha mba an-d*Rakoto* lahy izany zavatra izany, dia faly *Rakoto*. Tsy tsara sady tsy fanao

mahitsy ny mamerimbèrina anàrana toy izany. Fa àzo solòana teny hafa izy, dia toy izao: Nidina tany antsaaha Rakoto, ka nahita zavatra nahagaga azy indrindra izy; ary hoy ny heviny: Raha mba ahy lahy izany zavatra izany, dia faly aho. Koa ny teny *misòlo naona* no atao hoe *Pronaona*. Ary amin' izany:—**Ny Pronaona no teny asolo ny naona.**

Ohatra.—Tsy eto Rakoto, fa efa nody izy; nandeha izahay.

Fanazavana azy.—Ny teny hoe *izy* dia misolo ny naona hoe Rakoto; ny hoe *izahay* dia misolo an-dRanona sy Ranona, izay sendra miteny.

FAMPIASANA 10.

Adikao izao teny izao, ary tsipiho izay pronaona:—

Tsy hazandrano ny trozona, na dia biby mitoetra ao anaty rano aza izy. Izaho handoa ny vola. Nametraka azy tao an-trano maizina izahay. *Izao izy*, raha handeha hianareo. “*Avelao* ny ankizy madinika hanatona Ahy.” Nitady ny boky razazalahy, nefa tsy nahita azy izy.

FAMPIASANA 11.

Solòy pronaona ny teny toy ny sora-tànana amin' izao teny izao:—

Niasa ny tanimbary Ralahy, fa Ralahy tsy niasa ny tanimbary tsara. Nankany Imahàzoarivo ny Andriana, ary nilaolao tao ny Andriana. Tanàna Parisa, sady renivohitry Frantsa Parisa. Mpivaro-kena Ranona, ary ao anila-tsena ny tranon-dRanona. Indry Ikoto, aiza no alèhan' Ikoto?

FAMPIASANA 12.

Fenoy pronaona izao banga izao:—

Ny zaza manenjika ny saka, fa—tsy nahazo—. Hita—ny omby, fa tsy sahy nividy—. Raha mahasosotra ny alika hianao, dia hanaikitra—. Nandeha niaraka tami—hizaha ny ondri—. Nankàiza ny tanteli—teto?

FAMPIASANA 13.

Alaharo izao teny izao ka samy atòkantokàny; nefa atàovy m'ray lahàrana ny mitovy karàzana, dia ny naona sy ny artikola sy ny ajektiva ary ny pronaona; toy izao:—

Naona	Artikola	Ajektiva	Pronaona
zaza vary	ny	lava masaka	hianareo anay

Zaza lava hianareo. Anay ny vary masaka. Bètsaka ny miaramilany. Tsara hianao. Ny ondry sàda. Ratsy ny lainga. “Anareo ny zavatra rehetra.” Kirobo dimy. Ny lehilahy jamba. Izaho olona madinika. Mazoto ny zanakao kely. Omby makadiry io.

V.—NY VERBA.

Heviny.—Tsy asiantsika anarana hiany ny zavatra hita, fa ny ataony, na ny atao aminy sy ny toy izany, no lazaintsika koa. Toy izao:—Mahita izay sendra ataon' ny olona amy ny omby anankiray angaha isika, ary izany ataony izany no lazaintsika hoe mamòno. Ary raha izay atao amy ny omby kosa no tiantsiika holazaina, dia ny teny hoe vonòina no enti-milaza izany. Raha te-hilaza ny fisian' ny omby fotsiny hiany isika, dia hoy isika: Misy omby. Ary koa, raha izay toetry ny omby avy amy ny nataony no tiantsiika holazaina, dia hoy isika angamba: Tònga ny omby; na: Tafita ny omby. Koa izay teny enti-milaza zavatra toy izany no atao hoe *Verba*. Ary amin' izany:—**Ny Verba no teny enti-milaza zavatra: na ny ataon-javatra, na ny atao amin-javatra, na ny fisian-javatra, na ny toe-javatra avy amy ny atao.**

Ohatra.—*Mihazakazaka* ny olona; *soràtana* ny taratasy; *misy* trano; *tafàndry* ny zaza.

Fanazavana azy. Verba ny hoe *mihazakazaka*, satria ny ataon' ny olona no lazainy; verba ny hoe *soratana*, satria izay atao amy ny taratasy no lazainy; verba ny hoe *misy*, satria ny fisian' ny trano no lazainy; ary verba ny hoe *tafandry*, satria ny toetry ny zaza avy amy ny nataony (nandry izy) no lazainy.

FAMPIASANA 14.

Adikao izao teny izao, ary tsipiho izay verba:—

Iza no namàky ny fitàratra? Ny mpanèfy nandrà ny tantàna sy ny tàndra, dia nivèly ny vè izy. Nankany Fianarantsoa ny Andriana. Davidra namòno any Goliata. Nandeha nitèty ny tany maro Paoly. Omèò ahy ny pèniko. Mandinika ny bokin' Jaona. “Manàram-po fahazaza, ka misorona afo fotsy vèlo.”

FAMPIASANA 15.

Asio verba milaza ny atao-javatra amin' izao teny izao:—

Ny hazo———fatratra any an-tsaha. Ny vorona———. Ny omby———. Ny alika———hena. Ny lehilahy———ny entana. Iza no———ny varavarana? ———ny ranonorana. ———ny zaza.

FAMPIASANA 16.

Asio verba milaza ny atao amin-javatra kosa amin' izao teny izao:—

Ny liona—Davidra. Ny taratasy—ny zazalahy. —ny zavatr' olona. —teo anatrehan' ny Andriana izy. Aza—ny anarany. Efa—ny varin' ny vahoaka. Ny omby tsy mbola—. Efa—nao va ny olona very?

VI.—NY ADVERBA.

Heviny.—Efa hitantsika teo ambony fa ny anaran-javatra dia azo ampiana teny mampisèho ny fombany, na mamàritra ny heviny. Ary ny teny milaza ny atao, na ny toetra amam-pomba, dia azo ampiana teny mamàritra azy toy izany hiany koa. Toy izao : *Niasa Rakoto*—izay teny milaza ny ataon-dRakoto—dia azo ampiana teny milaza ny andro niasàny : *Niasa omaly Rakoto* ; na ny tany niasàny : *Niasa tany Ananona Rakoto* ; na ny fomban' ny niasàny : *Niasa fatratra Rakoto*. Ary ny verba no lehibe amy ny teny ampiana toy izany ; kanefa ny ajektiva sy ny adverba sy ny teny hafa aza, *raha milaza toetra na fomba*, dia samy azo asiana teny mamàritra azy hiany. Koa ny teny *enti-mamàritra verba aman-anona* toy izany no atao hoe *Adverba*. Ary amin' izany :—**Ny Adverba no teny anampy ny verba, na izay teny hafa milaza fomba aman-toetra, mba hamàritra ny heviny.**

Ohatra.—Miezaka *màfy* izy ; hendry *indrindra* Solomona ; lasa *lavitra loatra* rizareo ; lehilahy *tokoa* izy ; azy *hiàny* izany.

Fanazavana azy.—Adverba ny hoe *màfy*, satria ny toètry ny fièzaka no faritany ; adverba ny hoe *indrindra*, satria teny manampy ny hoe hendry izy ; adverba ny hoe *lavitra*, satria ny hoe lasa no ampiany ; adverba ny hoe *loatra*, satria ny hoe lavitra no faritany ; adverba ny hoe *tokoa*, satria ny hoe lehilahy (izay naona milaza toetra amin' io teny io) no ampiany ; ary adverba koa ny hoe *hiàny*, satria ny hoe azy (izay pronaona milaza toetra amin' io teny io) no faritany.

Betsaka ny teny no mety ho ajektiva sy ho adverba koa, araka izay toètry ny teny faritany. Raha naona no faritany, dia ajektiva izy ; fa raha verba, na teny hafa milaza fomba aman-toetra, dia adverba kosa izy. Toy izao : Hazo *màfy (ajek.)* iny ; miezaka *màfy (adv.)*

izy ; olona *màrina* (*ajek.*) *Ranona* ; *lazaikè màrina* (*adv.*) izany.

FAMPIASANA 17.

Asio adverbà mamàritra ny Fomban' ny atao, na ny Toetra lazain' izao teny izao :—

Mitsangantsangana ( ) izy. Miteny ( ) izy. Mihira ( ) izy. Milalao ( ) izy. Miasa ( ) izy. Mihomèhy ( ) izy. Mihazakasaka ( ) izy. Madio ( ) izy. Tsara ( ) izy. Lalina ( ) izy.

FAMPIASANA 18.

Asio adverbà mamàritra ny andro na Fotoana lazain' izao teny izao :—

Avy ( ) izy. Nifoha ( ) izy. Mitòry ( ) izy. Mandihy ( ) izy. Ampianarina ( ) izy. Nalàina ( ) izy. Hendry ( ) izy. Ratsy ( ) izy.

FAMPIASANA 19.

Adikao izao teny izao, ary tsipihò izay adverbà :—

Nalàky vita ny varavarana. Indraindray foana izy no mankany. Mibitsibitsika malèmy ao an-tsofiny izy. Madiava ho lany ny vary. Mafy loatra io hazo io. Niezaka fatratra indrindra izy roa lahy. Ny elefantra lehibe lavitra nòho ny liona. Tsy afa-mandeha matètika aho. Kasainy tokoa izany. Niléntika lalina izy. Azony mòra foana io.

FAMPIASANA 20.

Alahàro izao teny izao ka samy atòkantokàny, nefu atàovy miray lahàrana ny mitovy karazana, dia tahaka ny tao ampy ny
FAMPIASANA 13 :—

Nosoràtan' ny zazalahy kely tsara indrindra ny taratasy. Ny vorondolo mahery homana totozy. Nataon' ny ankizy marina ny marika. "Ny villa foana no manèno mafy." Ny hala fetsy nalàky nahazo ny lalitra. Mizòtra miandàlandàlana ny olona.

VII.—NY PREPOSISIONA.

Heviny.—Raha ny naona, na ny pronaona, no akàmbantsika amy ny naona na ny teny hafa, dia misy teny apètratsika eo alohany ka èntintsika mampisèho izay iràisany sy ikambànany. Toy izao : Raha ny ilàhadahàran' ny zavatra anankiray sy ny lalimoara ao an-tranontsika no tiantsika holazaina, dia hoy isika angaha : Ao anàtin' ny lalimoara ny zavatra, na : Ao ivèlan' ny lalimoara ny zavatra, na : Ao ambònin' ny lalimoara, na : Ao ambàniny, na : Ao ivòhony, na : Ao anilany, na : Ao an-tampony. Koa ny teny apètraka alohan' ny naona sy ny pronaona toy izany no atao hoe *Preposisiona*. Ary amin' izany :—**Ny Preposisiona**

no teny apètraka eo alòhan' ny naona na ny pronaona hampisëho izay hevitra ikambanany amy ny teny hafa.

Ohatra.—Milaza aminay hianao; ao am-bata ny vola; lasa nankany an-dafy izanakao; tany amòron-drano izahay; latsaka ilàlana ny vary.

Fanazavana azy.—Preposisiona ny hoe amy, satria mampisëho ny ikambànan' ny hoe milaza sy ny pronaona ny izany; preposisiona ny hoe am-, satria mampisëho ny ikambànan' ny cola sy ny vata izy; preposisiona ny hoe a-, satria ny ikambànan' ny hoe izahay sy ny hoe mòron-drano no asehony; preposisiona ny hoe i-, satria ny ikambànan' ny vary sy ny làlana no asehony.

☞ Tsy ny ikambànan-teny, fa ny hevitra ikambànan-javatra kosa, no asehon' ny preposisiona.

FAMPIASANA 21.

Adikao izao teny izao, ary tsipiho izay preposisiona :—

Nitsangantsangana tao amoron' ny farihy izy. Napetrako tambonin' ny labatra ny satroko. Any Londona izy no hiala an-tsambo. "Miseho ho tsara tarehy tokoa eo ivelany, fa ny ao anatin' feno taolan' ny maty." Miamamila miverina ilàlana. Ao am-bata ny zavatra. Tao akaikinao sy tao anilanao indrindra izy. Eo anatrehan' Andriamanitra no itceran' ny marina. Tsy misy vola aty amiko. Sahy niteny izany teo imason-drainy izy. Masaka ifotony ny marga.

FAMPIASANA 22.

Astò preposisiona ny banga :—

Tsara ( ) fihinana ny voankazo. Nipetraka tao ( ) -elanelan' izy roa aho. Nankany ( ) -vohony Jesosy ilay vehivavy narary. Handeha ( ) -tanety aho, fa izy handeha ( ) -tsambo. Eo ( ) -lohan' Iboto izy. Miery ao ( ) labatra izy. Ao ( ) -povoan' ny olona isika.

VIII.—NY KONJONKSIONA.

Heviny.—Ny teny tsirairay ary ny tàpa-tsentensa,* na ny sentensa tanteraka, dia azontsika ampiana teny hampikambanana azy. Toy izao : Raha Iboto sy Rabe sy Andrianaivo samy nandeha, dia hoy isika : Nandeha Iboto sy Rabe ary Andrianaivo ; ary raha akàmbantsika ny sentensa roa hoe : Nirahin-drainy Iketaka, sy ny hoe : Tsy nety nandeha izy ; dia hoy isika : Nirahin-

* Vakio ny voalaza ao amy ny pejy 1 ny amy ny sentensa.

drainy Iketaka, *fa* tsy nety nandeha izy. Koa ny teny *fampikambàna teny* no atao hoe *Konjonksiona*. Ary amin' izany:—**Ny Konjonksiona no teny *mampikambana* teny sy sentensa.**

Ohatra.—Roa *sy* roa, *dia* efatra; be no te-ho Rasalamà, *fa* tsy *avelan'* ny aretina; fantatro *fa* manambola izy.

Fanazavana azy.—Konjonksiona ny hoe *sy*, satria mampikambana ny hoe *roa* sy ny *roa* izy; konjonksiona ny hoe *dia*, satria mampikambana ny hoe *roa* sy *roa*, sy ny hoe *efatra* izy; konjonksiona ny hoe *fa*, satria mampikambana ny hoe *be no te-ho Rasalama* sy ny hoe *tsy avelan'* ny aretina izy; konjonksiona koa ilay *fa* anankiray, satria mampikambana ny hoe *fantatro* sy ny hoe *manam-bola* izy.

FAMPIASANA 23.

Adikàio izao teny izao, ary tsipihio izay konjonksiona:—

Handeha aho, raha alàfanao. Ny liona *sy* ny tigersa *dia* samy biby masiaka. Matanjaka *nôho* hianao izy, *fa* (na *dia* izany aza,) maherèza hiany. Samy finaritra tao izy, *na* ny Andriana, *na* ny vahoaka. Niantsoantso izy, *fa* raiiki-tàhotra. Iza no alàinao, ity, *sa* io? Sady ôry no irery izy, *nefa* tsy kivy.

FAMPIASANA 24.

Fenôy konjonksiona izao teny banga izao:—

Madagaskara lehibe kokoa—Englanda. Tsy avèlako handeha hianao,——tsy mitàhy ahy hianao. Andrianampoinimerina——Lehidama——Ranavalona——Radama II.——Rasoherina——Ranavalona. Novonôin' ny olona ny alika,——efa nanaitra zaza telo izy. “——mino hianao, ny zavatra rehetra hain' ny mino.” Tao hiany izy——tsy tsaròako. Fantatro——manan-karena izy,——mahafôy hiany.

IX.—NY INTERJEKSIONA.

Heviny.—Raha sendra *tàitra*, na misy zavatra *mampalahelo* ny saina, na misy *irintsika*, *dia* misy teny *fitarainana* mazàna *tonônintsika*. Toy izao:—Raha mifamèly diamànga ny ankizilahy madinika ka sendra misy vòà, *dia* hoy ny vavan' izy rehetra miaraka amin' izay: *Odrey!* Raha misy mampisentosento ny fò, *dia* hoy ny fitarainana hoe: *Indrisy!* Koa ny teny *fitarainana* no atao hoe *Interjeksiona*. Ary amin' izany:—**Ny Interjeksiona no teny tononina raha misy mampihetsika ny saina.**

Ohatra. — *Endrey!* nataoko ho òmby izany; *enga!* ka mba ho ahy io; *hay!* izany angàha no hèvin'ny.

Fanazavana azy. — Interjeksiona ny hoe *endrey!* satria fitenin' ilay *taitra* ao an-dàlambe raha maharè zavatra avy; interjeksiona koa ny hoe *enga!* satria teny fitarainana noho ny *faniriana* ta-hahazo zavatra; interjeksiona koa ny hoe *hay!* satria teny mampiseho ny *fahagagàn'* ny olona, raha mahazo an-tsaina ny lazàina aminy.

Amy ny teny rehetra izay efa noforonin' ny olombelona ny Interjeksiona no farany ambany, fa teny saiky *tay* misy hevitra ireny, fa *fitarainana* hiany. Ny biby aza dia mahay manao feo hampiseho ny hafaliany, na ny fahantràn'ny; koa feon' ny olona mahavita izany hiany ny interjeksiona.

FAMPIASANA 25.

Adikao izao teny izao, ary tsipiho izay interjeksiona :—

Hia! ho aiza hianao? *Asa lahy!* tsy fantatro loatra. *Esy!* aza manao izany ialahy, fa tsy mety. *Akory re!* ny hamamin' io zavatra io. *Enga!* ka mba ho hendry ny olona. *Hay!* misy izany va? "*Hanky!* efa noraran' Andriamanitra va hianareo?" *Hotahin' Andriamanitra anie isika.*

Ary hitantsika amin' izany fa zaràina sivy toko ny teny rehetra, dia

Ny Naona,	Ny Pronaona,	Ny Preposisiona,
Ny Artikola,	Ny Verba,	Ny Konjonksiona,
Ny Ajektiva,	Ny Adverba,	Ny Interjeksiona.

Ary ny anaran'ny toko sivy no atao hoe *Ny Karàzan-teny sivy.*

FAMPIASANA 26.

Soraty teny roa avy isan-karazany ny karazan-teny sivy.

FAMPIASANA 27.

Avàho izao teny izao manaraka ny karazan-teny tokony hame-trahana azy avy, ka samy atòkantokàny, nefa atàovy mirày lahà-rana ny mitòvy karàzina :— (avàho - avàho : aYàhà - haYàhàzina. y.)

Niàsa, sy, kapòty, miyàrotra, ny, asa, mazòto, anay, satroka, didiana, namidy, mainty, fa, isika, voasary, mamòno, hanky, vorona, mèloka, aho, tokoa, rano, mankalaza, mofo, amy, maina, mandeha, ary, voasòlo, hianao, Jaona, indrindra, sanatria, mafy, vato, mihazàkazaka, Rabe, fotsy, soràtana, loatra, sady, anàty, mora, izy, kanjo, tafavily, ilay,

lehibe, lalàna, anie, lāsana, anjely, inona, fahazato, saingy, omaly, imāso, mangidy, he, hita, azy, Jerosalema, dinganina, eo, hatràmy, tsy, kosa hoe, izany, zò, nihady, amòrona, kàtsaka, izahay, màmitra, an-kavia, iza, nefa, kokoa, hòvitra, lava, mihitsy, tafaòrina, ô, inefatra, tèmitra, azo, ity, dimy, ambony, any, dia, mènatra, saiky, ka, pensily, satria, tombànana, mandrakizay, endrèy, am-bilany, ka, Asia, nangalàrina, na, fahatezèrana.

NY MANAO PARSA.

Raha atòkantòkana ny teny manàraka ny karàzany, dia atao hoe **manao parsa** izany. Dia tsy maintsy ianàran' ny mpianatra ny manao parsa; nefa izay fanao tsotra hiany no ianàrany aloha. Dia toy izao :—

(1) Indrisy ! niàritra fahoriana mafy izy, sady nahàritra ela indrindra izany.

Indrisy. . .	interjeksiona, satria teny fitarainana noho ny alahelo.
<u>niàritra</u> . . .	verba, satria teny enti-milaza ny natao.
fahoriana. . .	naona, satria anaran-toetra.
mafy	ajektiva, satria teny mamaritra ny hevitra ny naona hoe <i>fahoriana</i> .
izy	pronaona, satria teny solon' ny anaran' ilay niaritra.
sady	konjonksiona, satria teny mampikambana sentensa roa— <i>niaritra fahoriana mafy izy—nahàritra ela indrindra izany</i> .
<u>nahàritra</u> . .	verba, satria teny enti-milaza ny natao.
ela	adverba, satria teny mamaritra ny verba hoe <i>nahàritra</i> .
indrindra. . .	adverba, satria teny mamaritra ny adverba hoe <i>ela</i> .
izany.	pronaona, satria teny solon' ny naona hoe <i>fahoriana</i> .

(2) Ny olona betsaka niàngona tao am-baravarana.

Ny	artikola, satria teny manondro ny naona.
olona	naona, satria anarana.
betsaka	ajektiva, satria teny mamaritra ny naona hoe <i>olona</i> .
<u>niàngona</u> . .	verba, satria teny enti-milaza ny natao.
tao	adverba, satria teny mamaritra ny hevitra ny verba hoe <i>niàngona</i> .
am-	preposisiona, satria teny mampiseho ny ikambanan' ny hoe <i>tao</i> sy ny hoe <i>varavarana</i> .
baravarana. .	naona, satria anaran-javatra.

FAMPIASANA 28.

Ataovy parsa tsotra izao sentensa izao :—

Lehilahy hëndry Ranona, nefa malaky tèsitra sy vinibinitra. “Gaga ny fangady sy ny harona, fa tsy misy vòdy ny vomanga.” Miriotra tokoa ny soavaly, nefa mitaingina azy tsara ny olona. Nankaisa ny latabatra teo? Hivoaka ny Andriana rahampitso.

FAMPIASANA 29.

Ataovy parsa tsotra koa izao :—

“Ny masoàndro manèho

Izay hahendrenao ;

Ny volan’ aman-kintana

Mitory ny sàinao.”

“Ny nènina tsy aloha, fa aoriana.” “Izay talòha nihetèzana lava volo.”

TOKO FAHATELO: NY FIZARANA NY KARAZAN-TENY SY NY FIOVANY.

Mizara sivy toko ny teny rehetra araka ny voalaza teo ; kanefa mbola misy hoheverina tsirairay indray izy.

I.—NY NAONA.

Ny teny izay mety ho anàran-javatra, na inona na inona, no naona. Toy izao: Rabe, òmby, Antanana-rivo, trano, fahadalana.

1.—NY KARAZAN' NY NAONA.

Samihafa kely anefa ny toetry ny anaran-javatra, ka dia zaraina indray ny naona.

(1) Ny naona izay tsotra indrindra no anarana any ny zavatra anankiray hiany : toy ny hoe Antanànarivo. Ary ny anàrana toy izany no atao hoe Naona Propra, na Anàrana any ny irery.

(2) Fa rehefa mandinika ny zavatra samihafa isika, dia hitantsika fa misy maro izy izay mitovy fomba sy karazana. Koa tsy azontsika asiana anàrana samihafa izy rehetra, sady tiantsika asiana anàrana misy hevitra izay mampiseho kely ny fombany izy ; ary amin’ izany, izay anàrana entintsika milaza ny zavatra mitovy fomba, dia anàrana sady iombonan’ izy mianakavy no ahafantàrana kely ny fombany koa. Toy izao: Ny anàrana hoe hazo dia iombonan’ ny hazo rehetra, na iza na iza: ary raha

tonònina izy, dia misy *hevitra* azontsika ny amy ny fomban' ny zavatra voatònona, fa tsy anarana fitadidiana azy fotsiny hiany. Ary ny anarana iaràhan' ny zavatra iray toko manana toy izany no atao hoe *Naona Komona* na *Anarana any ny maro*.

(3) Ary *koa*, tsy ny tena-zavatra hiany no hitantsika, fa ny *fomban'* ny zavatra sy ny *toèny* *koa*. Toy izao : Raha mahita lamba fotsy, na hazo lava, isika, dia tsy ny lamba sy ny hazo hiany no hitantsika, fa ny *vòlony* sy ny *toèny* *koa*, dia ny *halavan'* ny hazo sy ny *hafotsin'* ny lamba. Ary heverintsika hòatra ny zavatra ary mitòkana sy mahaleò-tena izany fombany na *toèny* izany, ka dia asiantsika anarana ho azy. Ary ny anàran' ny fomban-javatra rehetra, na ny fomban-tsàina, na ny *toè-javatra*, izay tsy azo ampisaràhina amy ny tena-zavatra misy azy, afa-tsy amy ny fihevèrantsika azy hiany, no atao hoe *Naona Abstrakta*, na *Anaran' ny fomban-javatra* na *toè-javatra*.

Ary amin' izany, zaràina telo ny naona araka ny hèviny : dia ny *Naona Propra*, sy ny *Naona Komona*, ary ny *Naona Abstrakta*.

FAMPIASANA 30.

Soràty naona folo izay anàrana any ny irery, ary folo izay anarana *iombònan' ny maro*.

FAMPIASANA 31.

Asivvy anàrana ny fomban' ny olona na ny zavatra hitan' ny masonareo ; toy izao : ny hatsaràn' ny trano, ny fahazotòan' ny nipiànatra.

Ataovy roa-polo ny toy izany.

FAMPIASANA 32.

Fantèno ny naona amin' izao *sentensa* izao, dia lazao izay *propra* sy izay *komona* ary izay *abstrakta*, mbamy ny ahafan-tàrana izany :—

Fòtsy ny landihàzo. Manganohàno ny rano. Tanàna lehibe Londona sy Parisa. Tany bè tendrombòhitra Madagaskara. Mahafinàritra ny *hadiòvan'* ny lamban-dRakoto. Bebè kokoa ny fahendren' Iboto nòho ny any ny zokiny. Ny mpianatra mazoto mahita fahalalàna, fa ny kàmo ho resin' ny hakamòany. “Ny nènina tsy aloha, fa aoriana.” “Mahitsy ny fiheveran' ny marina, fa fitaka ny fisainan' ny ratsy fanahy.” Mpivarotra siramàmy Ikotovao. Zavatra alàina ao anatin' ny tany ny vÿ. Mahafaty antoka ny fihatsarambelatsihy, fa ny fahamarinana no mahasoa.

1.—NY NAONA PROPRA.

Ny *Naona Propra* dia anarana any ny irery, na olona, na tàny, na zavatra. Toy izao : *Raketaka*, ny *Malagasy*, *Antananarivo*, *Madagaskara*, ny *Baiboly*.

Hatàon' ny sasany angaha fa naona komona hiany ny anarana hoe Raketaka, Rakoto, etc. etc., satria maro no tòmpon' ireo anarana ireo. Fa raha dinihina kely izany, dia mòra fantatra fa, na dia iaràhan' ny maro mánana aza ireny, tsy anàrana àzony avy amy ny karàzany izy ; ary raha tonònintsika izy, dia ny olona irèry, izay sendra lazaina hiany, no heverintsika amin' izany.

2.—NY NAONA KOMONA.

Ny Naona *Komona* dia anarana any ny maro ka iombonan' ny mitòvy karàzana. Toy izao : *omby*, *trano*, *hazo*, *biby*.

Misy zavatra roa mety hotsaròvana kely amin' izany :

(1) Maro ny zavatra manana anarana roa, na telo, na mihòatra aza, ny sasany dia propra, ary ny sasany komona. Toy izao :

Propra.

Rakoto, Hova, Malagasy,
Ambohimanga,

Komona.

lehilahy, olona,
renivohitra, tanàna.

(2) Matetika ny naona komona dia tònga hòatra ny naona propra hiany, rehefa atòkana ho any ny irèry indray. Toy izao : Ny teny hoe mpanjaka sy andriana dia nàona komona hiany, satria iaràhan' ny mpanjaka sy ny andriana rehetra manana izy ; fa raha izay manjaka eto Madagaskara no ataontsika hoe "ny Manjaka," na "ny Andriana," dia efa miòva ho naona propra izy amin' izany teny izany.

Ary azo zaràina indray ny naona komona manaraka ny heviny.

(1) Misy anarana iombonan' ny iray karàzana, na iray kilasy, sady samy tòmpon' ny anàrana tsirairay izay rehetra isan' izany karazan-javatra, na kilasy izany ; ka atao hoe *Anaran-Tòko*, na *Anaran-Kilasy*, ireny. Toy izao : *òmby*, *lehilahy*, *trano*, *mpiànatra*. Samy tompo' ny anarana hoe *omby* ny *omby* rehetra tsirairay ; etc.

Miàvaka kely indray anefa ireo naona ireo, fa misy tsy mitovy ny ahafantàrana azy. Ny sasany dia azon' ny maso, na ny *sensa** hafa fantàrina, fa misy fiheverana kosa amy ny sasany vao fantatra ho isan' ny toko izy.

---

* Ny hoe *sensa* dia teny entin' ny olona milaza izay ahafantàrantsika ny fomba aman-toe-javatra eo ivelan' ny saina. Ny mandre sy ny mahita sy ny mitsàpa, etc. no ahafantàrana izany ; ary ireo no atao hoe *sensa*.

Raha mahita olona isika, dia ny fahitana azy fotsiny hiany no ampy ahalalana azy ho isan' ny tòkon-javatra atao hoe olona; fa ny sasany tsy azo fautarina ho toko, raha tsy heverin' ny saina ny ataony, na ny toetrany. Toy izany ny hoe *mpianatra*, *mpandresy*, *mpanelanelana*. Dinihintsika aloha ny ataony, ary rehefa azon' ny saintsika fa mianatra no ataony, dia vao ataontsika hoe *mpianatra* izy; etc.

(2) Misy ny anarana sasany kosa izay iombonan' ny mitovy karazana hiany, nefa tsy atao anaran' ny zavatra samy irery, fa anaran-javatra izay akapoky ny saina ka heveriny amy ny tontaliny, sady omèny anarana araka ny fikambanany. Ireny indray atao hoe *Anaran' ny Tafakàmbana*. Toy izao: *ankohònana*, *firenèna*, *fòko*, *borigedra*. Tsy ny olona samy irery no atao hoe *ankohònana*, fa anarana enti-milaza ny maro tafakambana izany.

Toa tsy mifanaraka amin' izany ilay fomba fitenintsika hoe: *Firenèny Ranona*; na ny hoe: *Mpianakàvinao Rabe*. Kanefa raha dinihina kokoa izany, dia izao no heviny: *Isan' ny firenèny Ranona*; *isan' ny mpianakàvinao Rabe*; fa tsy izy irery no lazaina ho *firenena*, na ho *mpianakavy*.

(3) Misy koa ny naona komona sasany izay anaran' ny tena-zavatra izay tsy mitokotòko, fa tena iray. Toy izao: *rano*, *vy*, *tany*, *lafarina*, *diloilo*. *Anaran-Tena-zavatra ireo*.

Mba misy hiany ny rano mitsitokotòko, kanefa ataontsika hoe *kamòry*, na *farihy*, na *dòbo* (samy anaran-toko ireo); fa raha ny anarana hoe *rano* no tononina, tsy misy heverina afa-tsy ny tena-zavatra manana izany anarana izany hiany.

(4) Misy koa ny sasany izay anaran' òha-javatra, na ny isany, na ny lanjany. Toy izao: *refy*, *tapabary*, *dizeny*, *livatra*. Atao hoe *Anaran' ny Koantity ireo*.

FAMPIASANA 33.

Fantèno izay naona komona amin' izao sentensa izao, kanefa avàho indray izay anaran-toko sy ny anaran' ny tafakambana sy ny anaran-tena-zavatra sy ny anaran' ny koantity:—

Naàsa ny tongony ny ankizy. Azon' ny hèrin' ny rivotra ny hazo ka mihozongòzona. Nipaka tany Toamasina ny sambo, ary nahazo omby sy ondry sy vary sy vorona ary rano hoetroin' ny matilo. Zavatra

hadina ao anaty lavaka ny arin-tany. Ny biby sasany mitoetra ao anjohy. Vory tao Imahamasina ny ambanilanitra. Misy sosaiety maro izay mandefa olona hitory ny Tenin' Andriamanitra. Tondrahan-dralehilahy rano ny voliny. Taribaràhina no atao paingotra. Tsy ampy fahatelo ny kafe. Mpirahalàhy Rainivelo sy Rabe, fa mpiàna Rainikoto sy Razafy. Nilatsahan' ny varatra ny ondriny Joba sy ny mpampony. Mahay mitòndra ny ankohonany ny olona hendry. Diniho ny zotom-pôn' ny renitantely, fa mahery mamory tantely izy. Tian' ny fireneny io tovolàhy io, fa tsara fanàhy izy.

3.—NY NAONA ABSTRAKTA.

Ny Naona *Abstrakta* dia anaran' ny fòmban-jàvatra, na toè-javatra, izay ampisarahin' ny saina amy ny zavatra misy azy ka hevèriny ho àry mitòkana. Toy izao : *fahendrena, torimaso, hafotsiana*.

Ny fahendrena sy ny torimaso ary ny hafotsiana dia tsy azo ampisarahina amy ny olona hendry, na ny olona matory, na ny zavatra fotsy ; fa amy ny fihevèrana azy kosa dia azo ampisarahina ho toy ny zavatra ary ho azy hiany izy.

Ary samihafa kely ny toetry ny naona abstrakta, ka dia mety raha zaraina indray izy.

(1) *Anaran'ny Koality** (fòmba) ny sasany, na fombanjava-misy vaingany, na fomban-tsaina, na izy roa. Toy izao : *hamaintisana, halehibiazana, hatanoràna, fahasahiana, reharèha, hatsaràna*.

(2) *Anaran'ny Stato** (toetra) ny sasany, na toetry ny tena, na toetry ny saila, na toetry ny taona sy ny zavatra hafa. Toy izao : *fahararàna, fangirifiriana, hafànana, torimàso, ririnina, fahavàtratra*.

(3) *Anaran'ny Atao* ny sasany. Toy izao : *dihy, tòto, fan-dròso, fihèmotra, fanenjèhana* ; ary ny teny misy verba amy ny modo infinitiva† atao tahaka ny naona. Toy izao : “Ny mangàtaka mahavèlona, fa ny mangàlatra mahafàty.”

FAMPIASANA 34.

Fantèno izay naona abstrakta amin' izao sentensa izao, ka avàho indray izay anaran' ny koality sy ny anaran' ny stato izay anaran' ny atao :—

Samihafa lavitra ny fahasàhisahiana sy ny fahàizana. Tsara ny mifankatia. Endrey ! ny famirapiraty ny masoandro. Mahagaga ny

* Fomba ananana mihitsy ny *koality* ; fa ny *stato* kosa dia ilay sendra toetry ny zavatra amy ny ihevèranao azy.

† Izahao amy ny teny milaza ny modo.

fahasavany. Mafoeti-paka ny fahafatesana. Raha avy ny lohataona dia mitaizy zavatra ny tany. Ratsy ny tati-bolana. "Aleo ny mandroso ho faty toy izay ny miverin-ko may." Zavatra efa mahaosa ny olona indrindra ny sambo sy ny sitimby sy ny poritra ary ny fianarana. "Toy ny tery omby ririnina." Fàtratra ny hërin'ny liona, nefa resin'ny fahendren'ny olona hiany isy. "Ankehitriny" hoy Paoly "mitoetra ny finoana, ny fanantenana, ny fitiavana: dia ireo telo ireo." Mahagaga ny fielezan' ny Tenin' Andriamanitra. Izay tia fahalalana mitombo saina. Ny famindram-pon' Andriamanitra maharitra mandrakizay. Mora ny mandrava, fa sarotra ny manorina. "Feno ànta, manan-këry." Kamo fiasa Jaona.

FANDAHARANA NY NAONA ARAKA NY HEVINY.

1. <i>Propria</i>	.....	Antanànarivo
	1. Anaran-toko { hitan' ny sensa	Omby
	{ hevèrin' ny saina	Mpanelanelana
2. <i>Komona</i>	2. Anaran' ny tafakambana.....	Fòko
	3. Anaran-tèna-zavatra.....	Rano
	4. Anaran' ny koantity.....	Refy
3. <i>Abstrakta</i>	1. Anaran' ny koality	Hatsarana
	2. Anaran' ny stato	Faharariana
	3. Anaran' ny atao	Fandroso

2.—NY FIOVAN' NY NAONA.

Rehefa azo tsara ny fomban' ny naona sy ny karàzany samihafa, dia ny fiovàny indray no mety holazàina. Ary misy zavatra roa hohevèrina amin' izany:—(1) ny *Kason'* ny naona; ary (2) ny *Gendra*.

1.—NY KASON' NY NAONA.

Raha saintsainina ny toetry ny naona izay voalàhatra amy ny sentensa, dia hita fa mety ho samihafa izany, manaraka ny hevitra ny teny sy ny hevitr' izany naona izany sy ny teny hafa eo amy ny sentensa.

(1) Amy ny sentensa sasany **ny** **naona** **no** *lazain'* ny verba, na izay teny hafa sendra eo. Toy izao: Nihazakazaka ny *zaza*; manoratra *Jaona*; tsara ny *soavaly*. Ny '*zaza*' no *lazaina* ho 'nihazakazaka'; 'Jaona' no *lazuina* ho 'manoratra'; 'ny soavaly' no *lazaina* ho 'tsara'.

(2) Fa amy ny sentensa sasany koa ny naona no teny *ihàran' ny ataon'* izay lazain' ny verba, na izay teny hafa mahafehy azy. Toy izao: Nitrotro ny zaza izy; nampànòratra any Jaona aho; nitaingina ny soavaly izy. Ny 'zaza' no *ihàran'* ny verba hoe 'nitrotro'; 'Jaona' no *ihàran'* ny verba hoe 'nampànòratra'; ny 'soavaly' no *ihàran'* ny verba hoe 'nitaingina.'

(3) Amy ny senteusa sasany indray ny naona no *tòmpon-javatra*. Toy izao: Ny sàtroky ny zaza; ny taratasiny

Jaona ; ny *herin'* ny *soavaly*. Ny '*zaza*' no *tompon'* ny '*satroka*;' '*Jaona*' no *tompon'* ny '*taratasy*;' ny '*soavaly*' no *tompon'* ny '*hery*.'

(4) Amy ny *sentensa sasany ny naona no mpanao ny atao*, *nefa tsy izy no lazain' ny sentensa : mpanao tsy lazaina izy*. Tamin' ilay voalaza teo (1) ny *mpanao hiany no lazain' ny sentensa koa*. Araka ny fanoharana teo ny '*zaza*' no *mpanao ny verba hoe 'nihazakazaka,*' sady izy hiany koa no *lazain' ny sentensa*. Fa *tsy tahaka izany ity (4) ity*. Samihafa mihitsy ny *mpanao sy izay lazain' ny sentensa*. Toy izao : Nalain' ny *zaza* ny *vola* ; soratany *Jaona* ny *taratasy* ; hotarihin' ny *soavaly* ny *kalesy*. Ny '*zaza*' no *mpanao ny verba hoe 'nalaina,*' fa ny '*vola*' kosa no *lazain' ny sentensa*, dia *mpanao tsy lazaina* ny hoe '*zaza*;' '*Jaona*' no *mpanao ny verba hoe 'soratana,*' fa ny *taratasy kosa no lazain' ny sentensa*, dia *mpanao tsy lazaina* ny hoe '*Jaona*;' ny '*soavaly*' no *mpanao ny verba hoe 'hotarihina,*' fa ny *kalesy kosa no lazain' ny sentensa*, dia *mpanao tsy lazaina* ny hoe '*soavaly*.'

(5) Ary koa, amy ny *sentensa sasany ny naona no anàran' ny itenenana*. Toy izao : Mandehana, ry *zaza* ; mandrosoa, ry *Jaona*. Ny *zaza* no *anaran' ny itenenana* hoe '*mandehana*;' *Jaona* no *anaran' ny itenenana* hoe '*mandrosoa*.'

FAMPIASANA 35.

Fantàro kely izay toetry ny naona amin' izao sentensa izao, na lazain' ny sentensa izy, na ihàran' ny verba, na tompon-javatra, na mpanao tsy lazaina, na anàran' ny itenenana :—

Mizaha sary ny ankizy. Lasa Ravelo. Madio ny tranon-dralehilahy. Ny fandrosoan' ny fiangonana dia tsara. Nangalatra ny akohon' olona ny kary. Ho aiza hianao, ry ikaky? Andosiran' ny olona ny alika romotra. Tonga ny nahandro. Homana ny olona. Avia etỳ, tompo-kolahy. Naka kitay Rafotsy. Fatratra ny herin' ny hainandro. Netofirin-dRabe ny goaika.

Ary ny hoe *Kaso* no anàrana enti-milaza ny toetry ny naona amy ny *sentensa* ; ary araka ilay voalaza teo, dia dimy samihafa izany. Dia *dimy no isan' ny kason' ny naona*, sady samy manana ny anarany avy izy.

(1) Raha ny naona no zavatra *lazain' ny teny, na sojektany*, dia *Kaso Nominativa* izany naona izany. Toy izao : Tàmy ny *olona* ; kapohiny ny *omby* ; mpampianatra *Ranona* ; mazoto ny *vahoaka*.

Ary ny fomban' ny teny milahatra, na ny *sentensa*, no *isehoan' izany*. Fa ny *sentensa rehetra*, raha ampy ho *sentensa tsara*, dia mety mizàra na mitapaka roa : (1) Ny

lazaina ; ary (2) ny *enti-milaza* izany. Ary izay *lazaina* no atao hoe ny *sobjektan'* ny *sentensa* ; ary izay *enti-milaza* azy no atao hoe ny *predikatan'* ny *sentensa*. Toy izao : Milomano izy. Dia mizara roa izany teny izany :—(1) izay *lazaina*, na ny *sobjekta*,—*izy* ; (2) izay *enti-milaza* azy, na ny *predikata*,—*milomano*. Koa amin' izany, raha hita fa *sobjektan'* ny *sentensa* ny *naona*, dia kaso *nominativa* izy.

(2) Raha tsy *sobjektan'* ny *sentensa* ny *naona*, fa zavatra iharan' ny lazain' ny verba, na izay teny hafa mahafehy azy, dia Kaso Akosativa izany. Toy izao : Mamafy *kètsa* izahay ; mitomàny ny *zanany* izy ; hahafinaritra any Iboto izany ; lehibe ny *fitiàvan'* Andriamanitra ny olona ; tahaka any Jaona hiany izany ; (hilaza amy ny *rainy* aho. ?)

Samihafa kely ny toetry ny *naona* izay akosativa. Amin' izany teny efa nalàhatra teo ambony izany (afa-tsy ny anankiray farany indrindra) ny *naona* no *objekta*, na teny iharan' ny *lazain'* ny *verba* mihitsy, fa tsy misy teny hafa fampikambanana ny *verba* sy ny iharany. Fa amin' ilay *sentensa* farany hoe : Hilaza amy ny *rainy* aho, dia misy preposisiona *amy* eo anelanelan' ny *verba* sy ny iharany. Koa amy ny teny maro ny *verba* tsy azo *asiana* *objekta* fehezin' izy irery ; nefa azo *asiana* *objekta* hiany izy, raha misy ny preposisiona *amy* eo anelanelan' izy sy ny *verba*. Dia toy izao : Miseho amy ny *olona* izy ; milalao amy ny *zanany* Rangahy. Ny teny iharan' ny *verba* mihitsy dia atao hoe *objekta mahitsy*, na *objekta direkta* ; fa ny misy preposisiona kosa dia atao hoe *objekta tsy mahitsy*, na *objekta indirekta*.

(3) Raha *tòmpon-jàvatra* ny *naona* dia Kaso Posesiva izany toeny izany. Toy izao : Ny tranon' *Andriana* ; hendry ny zanaky ny olona ; ny volan-*drasazalahy* ; ny herin' ilay *omby*.

Fantàro tsara ny toetr' izany teny izany, fa samy misy *naona roa* avy izy rehetra. Ny *faharòà* hiany amin' izany *sentensa* izany no *posesiva* ; fa ny *naona* voalohany (izay milaza zavatra anànaana kosa) dia mety ho *nominativa*, na ho akosativa, manaraka ny teny mikambana aminy. Toy izao : Vita ny tranon' *Andriana*, dia *nominativa* ny hoe *trano* ; fa raha ovana kely toy izao izy : Manao ny tranon' *Andriana* ny *olona*, dia akosativa kosa ny hoe *trano*. Fa mitovy hiany amin' izy roa ny kason' ny hoe *Andriana*, fa samy *posesiva* hiany izy roa.

(4) Raha mpanao tsy lazaina ny naona dia Kaso Ablativa* izany. Toy izao: Jeren' ny rahòaka izy; lasan' olona ny lamba; hanorenan-drainy trano ny tokotany.

(5) Raha anàran' ny itenenana ny naona, na teny enti-miantso azy, dia Kaso Vokativa izany, Toy izao: Fa tsy izay, ry Foloalindahy? aza tsiniko, tompoko, fa tsy nandre aho; mamindrà fo amiko, Andriamanitra ô!

FAMPIASANA 36.

Fantaro ny kason' ny naona amin' izao sentensa izao, na nominativa, na akosativa, na posesiva, na ablativa, na vokativa :—

Mahatalanjona ny fandeferan' ny olona amy ny zanany. "Ary mandosira ny filan' ny tanora fanahy." Jakoba nanana ondry sy osy ary omby maro koa. Namindra fo tamy ny rahalahiny izy. Maivana ny hazo. Kely dia kely ny tranon-dRamatoa. Ho aiza hianao, tompokovavy? Andriamanitra mampiposaka ny masoandro amy ny ratsy sy ny tsara. Be ny sampin' ny Hindu, ary dia maizina sy adala ny fon' ny olona. Very ny zavatr' olona. "Mihambo tsy sompatra, nefa homana ny akondron' ny marary." Ratsy ny zaza izay mahafoy ray aman-dreny efa antitra. "Ny lasa momba ny lasa, ary ny sisa momba ny sisa." Manao ahoana ny hatsaran' ny tranonao, ry sakaiza ô. "Ny fitiavana tsy mialona." Fatratra ny trano vaton' Andriana. Niaraka tamin-dRabe Ilaivao. Fanta-dralehilahy ny hanjo azy, nefa tsy resin-tahotra izy tsy akory. Manao ahoana ny fambolinao hazo? Feno zava-tsoa ny tranon' ny mpanjaka.

NY FAMANTARANA NY KASO.

Izay mamantatra tsara ny *hèvit*r' ireo kaso dimy ireo hiany no hahafantatra ny kason' ny naona rehetra, fa ny *tarèhin*' ny teny kosa no manampy antsiika hamantatra ny sasany. Dia holazaina kely koa izany :

Ny kaso nominativa sy ny akosativa. *Ny tarèhin*' ny naona amy ny kaso akosativa dia *sahala* amy ny nominativa hiany, *afa-tsy ny naona propria*, izay asiana *any* kosa mialoha azy. Toy izao :—

Mamono ny mamba (*akos.*) ny olona (*nom.*).

Mamono ny olona (*akos.*) ny mamba (*nom.*).

Mamono ny mamba (*akos.*) Ikoto (*nom.*).

Mamono *any* Ikoto (*akos.*) ny mamba (*nom.*).

Raha sendra R ny litera voalohany amy ny naona *propria*, dia miova ho *an-d* ny *any* ; ary raha zana-tsoratra kosa dia tonga *an*, izy. Toy izao: Mba

* Sero-tadiavina izay tsy izy ny anàrana mety hatao amin' izany. Tsy dia hitsiny marina ny hoe Ablativa, fa izay hisolo azy tsy hita,

hitahy an-dRanavalomanjaka anie Andriamanitra; matahòra an' Andriamanitra.

Ny kaso posesira sy ablativa. Mòra fantatra kokoa ireo, fa misy miampy, na miova endrika ny teny. Ary samihafa kely ny toetrany.

(1) Amy ny ankabiazan' ny teny dia miampy *n'*, na izay solony (*n-,m-*) ny teny milaza ny ananan' ny tompon-javatra, na ny ataon' ilay manao. Toy izao: Sezan' ny reniny, ran' olona, hitan' ny vahoaka, hain' ankizy, tanin-ketsa, resin-kenatra, tompom-bady, voam-bala.

Kanefa raha *m* na *n* no litera voalohany amin' ilay teny faharoa, dia tsy ampiana *n'* intsony izy, fa akambana fotsiny. Toy izao: Volomaso (volo-maso), tompomenakely (tompo-menakely), ronono (ro-nono), voanato (voanato).

Ary koa misy ny teny vitsy izay tsy ampiana *n'*, na dia hevitra ny tokony hampiana hiany aza. Toy izao: Atodi-akoho (atodi-akoho=atodin' akoho), lohasaha (loha-saha=lohan-tsaha), vava-fasana (=vavam-pasana).

(2) Amy ny teny misy *na* ho vakiteniny farany (indrindra fa raha teny misy vakiteny telo na mihoatra) dia miala ny *a* amy ny *na*, ka soloana ² izy. Toy izao: Ohabòlan' ny ntaolo, lazain' ny lehibe, fanjakan' andriana, fehèzin' olona. Raha latsaka nòho ny telo anefa ny vakiteny, dia miampy *n'* hiany izy indraindray; ary indraindray kosa dia ny ' hiany no asolo ny *a* izay miala. Toy izao: Henan' ondry, hen' omby.

(3) Amy ny teny misy *ka*, na *tra*, ho vakiteniny farany (indrindra fa raha misy vakiteny telo, na mihoatra), dia misy fomba tsy mitovy.

i. Raha teny tondroin' ny artikola ny ilay tompon-javatra, na ilay manao, dia soloana *y* ny *a* amy ny *ka*, na ny *tra*. Toy izao: Tàndroky ny omby, nalàtsaky ny olona, tòngotry ny mpandeha, fantatry ny mpihaino.

ii. Raha tàhiny zanatsòratra ny litera voalohany amy ny teny milaza ny tompon-javatra, na ny mpanao tsy lazaina, ny a amy ny *ka*, na *tra*, dia esòrina ka

solòana ². Toy izao : Embok' akondro, nalatsak' olona, fototr' aretina, fantatr' olona.

iii. Fa raha renisoratra kosa ny litera voalohany amy ny teny milaza ny tompo-javatra, na ny mpanao, dia esòrina mihitsy ny ka, na ny tra, sady miòva matetika ny renisoratra. Toy izao : Zana-bohitra, afa-gadra, fe-taona, tra-basy.

Ny kaso vokativa. Matetika misy teny kely fanampiny izay ahafantarana ny kaso vokativa. Toy izao : *ry* sakaiza, Andriamanitra *ô*, *ray* olona.

Ary koa asiana koma eo alohany, ary koma na izay fijanonan-tsoratra hafa, eo aoriany koa izy. Toy izao : Ary lazaiko aminao, *tompoko*, fa *etc.*

FAMPIASANA 37.

(1).—*Soraty sentensa 10 samy naona komona, na abstrakta, amy ny kaso nominativa sy akosutiva avy ; ary* (2).—*soraty sentensa 10 samy misy naona propra amy ny kaso akosutiva avy.*

FAMPIASANA 38.

Soraty sentensa 40 samy misy naona amy ny kaso posesiva sy ablativa avy, kanefu ataovy 8 avy ny tahaka ny (1) *sy ny* (2) *sy ny* (3 i.) *sy ny* (4 ii.) *ary ny* (3 iii.)

FAMPIASANA 39.

Soraty sentensa 20 samy misy naona amy ny kaso vokativa avy.

2.—NY GENDRAN' NY NAONA.

Ny naona dia anàran' ny zavatra rehetra, na ny zavatra m^ànan-aina, na ny tsy manan-aina ; ary ny m^ànan-aina indray dia mi^àvaka ho lahy sy vavy. Koa ny teny hoe Gendra no enti-milaza ny naona, na anàran-dàhy, na anaram-bàvy, na anarana mety ho *azy* roa tonta, na anàran' ny tsy manan-aina.

Ary misy gendra efatra araka izany :—ny Maskolina, ny Femenina, ny Komona, sy ny Neotra.

(1) Ny naona izay anàran-dàhy dia gendra maskolina. Toy izao : *Lehilàhy*, *ray*, *Ikàky*, *Rangàhy*, *Ibòto*, *mpandrafitra*.

(2) Ny naona izay anaram-bàvy dia gendra femenina. Toy izao : *Vehivàvy*, *rèny*, *Ineny*, *Ramatòà*, *Ikètaka*, *mpampinòno*.

(3) Ny naona izay anarana *iombonan'* ny lahy sy ny *vary* koa dia gendra komona. Toy izao : Zaza, olona, biby, soavàly, òmby.

Ny ankabiazan' ny naona toy ireny, raha ampian' ny hoe lahy na vary, dia miova ho maskolina na ho femenina. Toy izao :—

<i>Mas.</i>	<i>Fem.</i>
Zazalahy	Zazavavy
Ombilahy	Ombivavy

(4) Ny naona izay anaran' ny *tsy manan-aina* dia gendra neutra. Toy izao : Tràno, seza, sàtroka, rōhitra, vato.

FAMPIASANA 40.

Fantaro izay gendran' ny naona milahatra eo ambany, na maskolina, na femenina, na komona, na neutra :—

Latabatra, Rabe, mpanjaka, àrintany, siramamy, biby, rahona, zaza-vavy, Londona, olona, ankizy, papelika, sakaiza, ranomasina, volana, ondry, sambo, lehilahy, fahendrena, zaobavy, vavahady, anadahy, hamaintisana, Ralahy, tsorakazo, sabatra, ray, zanaka, lbao, tanàna, mpampianatra, miaramila, akoholahy, reny, finoana, ony, zatovo, Ambohimanga, riana, taona, mpanompo, Razafy, kiraro, kisoa, akanjo, Maria, jiolahy, tendrombohitra, havana.

NY MANAO PARSA NY NAONA.

Ny manao parsa tsotra efa voalaza teo. Fa izao kosa no fanao amy ny naona, raha atao parsa tanteraka.

Andrianaivo niàrotra ny lamban' olona.

Andrianaivo	naona propra, gendra maskolino, kaso nominativa.
lamba	naona komona, gendra neutra, kaso akosativa.
olona	naona komona, gendra komona, kaso posesiva.

FAMPIASANA 41.

Ataovy parsa tanteraka ny naona amin' izao sentensa izao :—

Ny anabavin-dRabe nomena akanjo. Nianaran' ny ankizimadinika ny boky fianarana. Ny miaramila nitsapa ny lelan' ny lèfona. Mankanesa etỳ hianao, ry Ikoto e, fa antsoin' Ikaky isika. Resin' ny fahamoran' ny mpampianatra ny ditran' ny zazalahy. Davidra namōno any Goliata. Namidin' ny mpandranto ny kafe.

II.—NY ARTIKOLA.

Ny artikola no teny kely eo alohan' ny naona hanondro azy.

1.—NY ARTIKOLA MANONDRO.

Teny kely be asa indrindra ny artikola *ny*, ka dia hodinihina kely izany. Ny *manondro* hiany no antony indrindra: manondro naona, na izay teny hafa izy. Toy izao: Nàka *ny* làmba aho; “*ny* matory nàman’ *ny* maty; *ny* takona nàman’ *ny* jamba.”

Raha manondro naona izay kaso vokativa ny artikola, dia mazàna miova ho *ry* na *ray* izany. Toy izao: Velòma, *ry* hàvako; fa tsy izay, *ry* ambanilanitra? *rày* olona aman-drahalahy.

Matetika ny teny hoe *ilay*, *ilehy*, na ny hoe *izay* no atao sòlon’ ny artikola *ny*. Toy izao: Alào *ilay* vola napètrako tao ambòny latabatra; aiza *izay* olona tètò?

2.—NY ARTIKOLA PERSONALY.

Ny artikola *ny* dia tsy fanao amy ny naona propre, raha tsy amin’ izay manondro ny olona iray firenena na iray karazana. Toy izao: ny Malagasy, ny Engliszy.

Fa misy-teny kely ataon’ ny mpanao gramara sasany ho artikola personaly, na artikolan’ ny naona propre, izay asolo ny artikola *ny*. *I*, *Ra*, sy *Lehy*, ary ny namany no fanao. Toy izao: *Iboto*, *Ramavo*, *Lehivao*.

3.—NY KIENTENY NO.

Misy teny kely, na kienteny mampitòkana sy manamàfy, izay namanàman’ ny artikola hiany, dia ny hoe *no*. Mampiàvaka sy manamàfy ny subjèkta no anton’ ny *no*. Toy izao: “Imèna *no* mahày, ka Imasolàhy *no* malàza;” izaho *no* handèha, fa rizareo *no* hiandry vohitra; “fitia ta-hànam-bè, ka ny sinibè *no* enti-man-tsàka, sobiky *no* enti-manjòno.”

III.—NY AJEKTIVA.

Ny ajektiva no teny anàmpy ny naona hampisèho ny fombany, na hamàritra ny heviny. Toy izao: Akanjo tsàra; rano madìo; hazo mèloka; trano tèlo.

1.—NY KARAZAN’ NY AJEKTIVA.

Ny ajektiva koa tsy mitòvy fomba, ka dia zaràina kely izy.

(1) Indraindray ny fomban' ny naona no tiantsika holazaina, ary maro ny ajektiva no mahalaza izany. Toy izao : Lehilahy lava ; tany soa ; latabatra lehibe. Koa ny ajektiva toy izany no atao hoe *Ajektiva milaza Koality*, na *fomba*.

(2) Fa tsy ny fomban' ny naona hiany no tiantsika holazaina, fa indraindray te-hilaza ny isany isika ; ary misy ajektiva hafa karazana indray izay mahalaza izany koa. Toy izao : Raha ny naona hoe *omby* no holazaina, dia mety raha ny *fombany* no lazaina : *omby tsara*, na *omby mainty*, na *omby lehibe angamba izy*. Fa mety koa raha ny *isany* no lazaina : *omby maro*, na *omby folo*, na *omby zato izy*. Ny ajektiva toy izany no atao hoe *Ajektiva Nomerally*, na *Ajektiva milaza Isa*.

(3) Ary toy izany koa amy ny tena-zavatra, na vongan-javatra ; ny *hakeliny*, na ny *habeny*, no tiantsika holazaina. Ny teny hoe : Ny vary tsara, ny vary betsaka, ny vary mena, ny vary kely, dia teny mampiseho izany. Ny hoe *tsara* sy ny hoe *mena* dia milaza ny *fomban'* ny vary ; fa ny hoe *betsaka* sy ny hoe *kely* dia milaza ny *habeny mbamy* ny *hakeliny*. Ary ny ajektiva toy izany no atao hoe *Ajektiva milaza Koantity*, na ny *Habeny mbamy* ny *Hakeliny*.

Koa zaraina telo ny ajektiva araka izany heviny izany : dia ny *Ajektiva milaza Koality* sy ny *Ajektiva Nomerally* sy ny *Ajektiva milaza Koantity*.

FAMPIASANA 42.

Asio ajektiva milaza koality izao naona izao :—

Sary, zaza, fitaratra, ahitra, ondry, battery, havana, tendrombohitra, ony, omby, vatolampy, papelika, alika, ranomasina, andriandahy, ala, rano, lakana, andro, volana, loharano, boky.

FAMPIASANA 43.

Fantaro ny karazan' ny ajektiva amin' izao sentensa izao, na ajektiva milaza koality, na nomerally, na milaza koantity :—

Lavitra ny lalana ary be ny hatsiaka, nefa maro ny olona antitra sy oza no hitako tao. Ny olona sasany tsy tia raharaha mafy. Ao amy ny tany mafana no anirian' ny voankazo mamy. Vitsy ny olona nibola tanora no tonga. Itondray rano mangatsiaka madio aho. Nipôa-basy ny miaramila rehetra. Ny Andriana nanome ny olona vola betsaka. Kirobo telo no nividiàna azy. Misy pejy zato ity boky ity. Akohokely mahantra pàohin' ny papango lozabe. Nomena tēhina volafotsy izy rehetra. Manana akanjo tsara sy madio izy. Eksodosy no boky faharoa eo amy ny Baiboly, ary Levitikosy no fahatelo. Tsy natory ny alina tontolo izy. Vorona lehibe indrindra ny ostritsa, nefa adaladala.

1.—NY AJEKTIVA MILAZA KOALITY.

Izany dia ajektiva izay ilazàntsika ny fomban' ny zavatra tenenintsika. Toy izao : vato mafy, olona sahy.

Raha àvakavàhana kokòà ny ajektiva izay milaza koality, dia misy toy izao izy :—

(1) Ny koality na ny fomba sasany dia fantàrin' ny sensa hiany. Toy izao : lamba *fotsy*, voninkazo *manitra*, vato *mafy*, rano *mangidy*.

(2) Ny koality sasany dia fomban' ny zavatra raha ohàrina na ampitàhàina amy ny zavatra hafa izy. Toy izao : trano *lehibe*, lehilahy *matanjaka*, mahazàka *fohy*, havòana *avo*.

(3) Ny ajektiva sasany dia negativa hiany, na milaza ny koality ho tsy ananana. Toy izao : olona *tsy marina*, hazo *tsy mahitsy*, zaza *tsy hèndry*.

2.—NY AJEKTIVA ; NOMERALY.

Ny ajektiva nomerally dia roa karazana : (1) *Ny mifetra*, (2) *ny tsy mifetra*.

(1) Ny ajektiva nomerally mifetra dia ajektiva milaza isa, nefa mamètra azy. Toy izao : Miamamila *roa-polo*, ondry *zato*, ny toko *fahatelo*, ny andro *fahafito*.

Roa no anàrana ahafantàrana izany ajektiva nomerally mifetra izany. (a) ny *Kardinaly*, (b) ny *Ordinaly*.

(a) Ny *Kardinaly* dia milaza ny isan-javatra fotsiny hiany, ka valin' ny hoe *firy*. Toy izao : isa, roa, telo, dimam-polo.

(b) Ny *Ordinaly* dia milaza ny isan-javatra manaraka ny filaharany kosa, ka valin' ny hoe *fahafiry*. Toy izao : *voulòhany*, *faharòà*, *fahatelo*, *fahadimam-polo*.

(2) Ny ajektiva nomerally tsy mifetra dia ajektiva milaza isa, fa tsy mamètra azy. Toy izao : Omby *vitsy* ; ny olona *rehetra*.

Tsy dia maro loatra izy ireny, fa izao no ankabiazany :—*rehetra*, *sasany*, *hafa*, *maro*, *maromaro*, *vitsy*, *vitsivitsy*, *tontolo*, *betsaka*, *dahòlo*.

3.—NY AJEKTIVA MILAZA KOANTITY.

Ny ajektiva sasany dia milaza ny koantitin' (na ny habèny mbamy ny hakèliny) ny tena-zavatra, na ny vongan-javatra. Toy izao : siramamy *betsaka*, hena *kely*.

Ny teny hoe *be*, *betsaka*, *kely*, *sasany*, no saiky mahatpitra azy ireo.

FANDAHARANA NY AJEKTIVA ARAKA NY HEVINY.

I. Koality ...	1. Fantatry ny sensa	Fotsy
	2. Ampitahaina amy ny zavatra hafa.....	Lava
	3. Negativa	Tsy marina
II. Nomeraly	(1) Mifetra.....	(a) Kardinaly ..... Telo
	(2) Tsy mifetra.....	(b) Ordinaly ..... Fahatelo
III. Koantity		Maro
		Be

FAMPIASANA 44.

(1).—*Fantaro ny toetry ny ajektiva amin' izao sentensa izao, na milaza isa mifetra na tsy mifetra, na ajektiva milaza ny kountitin' ny tena-zavatra :—*

Fèno olona ny efi-trano telo. Milentika ny sambo maro. Faly ny vahòaka tao amy ny vohitra rehetra nalehany. Samy nandray ny azy avy izy dahòlo. Miaramila diman-jato lahy no niaraka taminy. Kely loatra ny ranomainty, kanefa be ny mpanoratra. Ity no voalohany, ary io no faharoa. Ahitra be dia be no hanin' ny soavaliko. Vitsy hiany ny ankizimadinika hitany tao, sahabo ho roa-polo angaha ; fa teo amy ny sekoly anankiray dia tsy omby enim-polo izy. Mitabataba Antanarivo rehetra. Misy zanakazo sasany izay tsara indrindra. Haharitra hadim-pamantaranandro telo ny fianarana. Nahazo sikajy nisèsy izy rehetra. Mangidy ny voankazo sasany. Isaky ny Zoma tonga ao hiany izy, sady maromaro no tia ny zavatra amidiny. Ny filazantsara nosoratany Jaona, toko fahatelo, andininy fahafito.

(2).—*Fantaro izay kardinaly sy izay ordinaly amin' izao ajektiva nomeraly izao :—*

Iray, zato, fahasivy, folo, voalohany, dimy, fahatelo-polo, roa, farany, arivo, tapitrisa, fahadiman-jato, valo-polo amby roa arivo, roa hetsy.

2.—NY FIOVAN' NY AJEKTIVA.

Telo samihafa ny fomba fiovan' ny ajektiva. Miova manaraka ny *Degreny* sy ny *Tensany* ary ny *Modony* izy.

1.—NY DEGREN' NY AJEKTIVA.

Mampiseho ny fòmban' ny naona ny ajektiva. Kanefa tsy dia mitovy tsy akory ny anànan' ny naona izay fomba lazàin' ny ajektiva. Misy ny manam-be ary misy ny manana kely ; koa miova kely ny ajektiva araka ny halemèn' ny filazany ny naona ho manana ilay fomba, na ny hamafin' ny filazany azy, na araka ny Degre.

Indraindray atao tsotra ny filazàn' ny ajektiva ny naona. Toy izao : Lamba *fotsy* ity ; olona *lava* Rakoto. Miova indray ny ajektiva raba misy zavatra roa ampitahaina sy ampifanoharina. Toy izao : Lamba *fotsifotsy* kokoa noho ny ahy ity ; olona *lava* kokoa noho izaho Rakoto. Ary koa, ny ajektiva matetika mampiseho ny naona ho manana ny fomba mihòatra noho ny zavatra rehetra izay sendra

hevèrintsika sy ampitahaintsika. Toy izao : Ity no lamba fotsy *indrindra* ; Rakoto no lava *indrindra* amin' izy rehetra.

Dia telo ny degren' ny ajektiva.

(1) Raha tsotra ny filazan' ny ajektiva, dia Positiva ny degreny. Toy izao : Zazalahy *hendry*.

Mizara kely anefa ny degre positiva. (1) Misy ny positiva milaza tsotra ka tsy miova akory. Toy izao : Zazalahy *hendry*. (2) Fa indraindray hakelezina, na andatsahana, ny hevitra ny ajektiva. Toy izao : Zazalahy *hendrihendry*. (3) Indraindray kosa hamaфина ny filazan' ny ajektiva. Toy izao : Zazalahy *hendry dia hendry*. Dia telo no fomban' ny degre positiva : ny Positiva Tsotra, ny Positiva Diminotiva, sy ny Positiva Emfatika.

(2) Raha ny mampitaha zavatra roa no anton' ny ajektiva, dia Komparativa no anaran' ny degreny. Toy izao : Lehilahy *fohifohy kokoa* nòho izy aho.

(3) Raha ny zavatra anankiray no ampitahaina amy ny zavatra maro ka lazaina ho manan-tombo noho izy rehetra, dia degre Soperlativa izany ajektiva izany. Toy izao : Izy no tany *sòà indrindra*.

FAMPIASANA 45.

Asio teny nahèva izao ajektiva izao ho diminotiva, sy ho emfatika sy ho komparativa ary ho soperlativa :—

Lehibe, hendry, mavo, antitra, vitsy, avo, maivana, mavesatra, mainty, mafana, mena, marina, maotina, maizina, fotsy, mahery, manify, ety, mangatsiaka.

Atuovy toy izao ny fandaharana azy :—

Positiva			Komparativa	Soperlativa
Tsotra	Diminotiva	Emfatika		
Lehibe				
Hendry				

FAMPIASANA 46.

Adikao izao sentensa izao, ary tsipihy ny ajektiva rehetra, ka asio fumanarana ny degreny mitaingina eo amboniny :—

Izy tanòra kokoa nòho izaho. “Raha lava ny tanèty misy fisàinana.” Dombodombo ny antsy. Englanda dia tany kely dia kely raha ampitahaina amy ny tany sasany. Iza no mamimamy kokoa, io fa ity ? Amerika no lehibe indrindra amy ny kontinenta. “Maro hiany ny hazo, fa ny fary no mamy.” Ny Oseana Atlantika dia lehibe kokoa noho ny Oseana Indiana. Ny zavatra maitsoamaitso no tiany. Tsara dia tsara ny sora-tanany. Mafy ny hazo ; mafimafy kokoa ny vÿ ; fa mafy indrindra ny

tsy. Lalina dia lalina ny ranomasina. Be ny olona adaladala. Ny firaka mavesabesatra kokoa noho ny volafotsy. Ny Misisipy no renirano lava indrindra amin' izao tontolo izao. Avo rahateo ny trano, fa mbola asòndrony ho avoavo kokoa. Ny andro malomàloka no mahafinaritra. Maotina dia maotina Razafy. "Ny zanaka hendry mampahafaly andrainy."

2.—NY TENSAN' NY AJEKTIVA.

Miova ny tarehin' ny ajektiva sasany manaraka ny *andro nisian' ny fomba lazaina*, na tamy ny andro lasa izany, na toèny ankehitriny, na zavatra mbola ho avy. Toy izao : *Maloto, naloto, haloto*.

Koa *tensa* no anàrana enti-milaza ny fiovan' ny teny mampiseho ny andro nanàovana na *nisian' izany*.

Ary telo ny *tensa*, dia ny *Presenta* (ankehitriny) sy ny *Preterita* (lasa) ary ny *Fotora* (ho avy). Izay ajektiva misy *ma* mialoha azy no hita ho manana *tensa* indrindra ; fa ny *m* miova ho *a* raha milaza ny *làsa*, ary ho *h* raha milaza ny *ho avy*.

<i>Presenta.</i>	<i>Preterita.</i>	<i>Fotora.</i>
<i>ma-dio</i>	<i>na-dio</i>	<i>ha-dio</i>
<i>ma-hery</i>	<i>na hery</i>	<i>ha-hery</i>
<i>ma-lalaka</i>	<i>na-lalaka</i>	<i>ha-lalaka</i>
<i>ma-zoto</i>	<i>na-zoto</i>	<i>ha-zoto</i>

Maro anefa ny ajektiva no tsy miova akory, na *presenta*, na *preterita* ; fa raha milaza ny *fotora* kosa izy, dia *ho* no mialoha azy.

<i>Presenta.</i>	<i>Preterita.</i>	<i>Fotora.</i>
<i>Tsara</i>	<i>tsara</i>	<i>ho tsara</i>
<i>Ratsy</i>	<i>ratsy</i>	<i>ho ratsy</i>
<i>Marina</i>	<i>marina</i>	<i>ho marina</i>
<i>Meloka</i>	<i>meloka</i>	<i>ho meloka</i>

FAMPIASANA 47.

Forony sentensa efatra avy misy ajektiva izay tensa presenta sy izay tensa preterita sy izay tensa fotora.

FAMPIASANA 48.

Adikao izao sentensa izao, ka fantaro ny tensan' ny ajektiva, dia asio pres., na pret., nu fot., mitaingina eo amboniny ho famantarana azy :—

Ratsy fanahy Ahaba mpanjaka. Rahoviana ne ho hendry hianareo? Nazoto nianatra ny Soratra Masina Timoty. Teo hafana ny andro rahampitso. Maloto sy be vovoka ny trano. Ny mpanompo malaina mahafaty antoka ny tompony. Lehilahy nahery Goaliata, fa Davida tovolahy mbola tanera naharesy azy. Avy ny taom-baevao. Ny olona

ho maro. Trano tsara no nataony Solomona tao Jerosalema. Ny kamo omeny Satana raharaha. Ny nalemy tongotra sy ny jamba nositrany Jesosy.

3.—NY MODON' NY AJEKTIVA.

Miova kely indraindray ny toe-pilazan' ny ajektiva sasany, fa azo atao teny mandidy, na teny milaza faniriana izy.

Koa *Modo* no teny enti-milaza ny fiovan-teny tahaka izany. Raha mandidy izy, dia *Modo Imperativa* no filaza azy; ary raha milaza faniriana kosa, dia *Modo Optativa* izy. Toy izao :—

Imperativa : Maherèza, mazotòà, faingàna.

Optativa : Tsarà, marèna, fotsia.

FAMPIASANA 49.

Forony sentensa folo avy izay misy ajektiva mandidy, na imperativa, sy izay misy ajektiva maniry na optativa.

NY MANAO PARSÀ NY AJEKTIVA.

Izao no fanao amy ny ajektiva, raha atao parsà tanteraka.

Olona mahery kokoa io; vahoaka betsaka; ny zaza tanora indrindra.

mahery		ajektiva milaza koality, degre komparativa, mamaritra ny naona hoe <i>olona</i> .
betsaka		ajektiva nomeraly tsy mifetra, degre positiva, mamaritra ny naona hoe <i>vahoaka</i> .
tanora.		ajektiva milaza koality, degre superlativa, mamaritra ny naona hoe <i>zaza</i> .

FAMPIASANA 50.

Ataovy parsà tanteraka ny naona sy ny ajektiva amin' izao sentensa izao :—

Ikoto manana satroka tsaratsàra kokoa nòho ny any ny sokiny. Manjakamiadana no avo indrindra amy ny trano rehetra eto Madagaskara. Vitsy ny sambo tonga any Toamasina. Ny voankazo sasany namidiny. Ny olona marary dia maniry ny maraina ho tonga. Fotsifotsy ny trano. Ny enta-mavesatra indrindra no nataony ho anjarany. Mafy dia mafy ny ady. Veloma, soàva tsarà.

IV.—NY PRONAONA.

Ny pronaona no teny *asòlo* ny naona. Toy izao : Tsy èto Rakoto, fa nody izy; nandèha izahay.

1.—NY KARAZAN' NY PRONAONA.

Mizara kely koa ny pronaona.

(1) Ny pronaona sasany misolo ny anàran' olona sy zavatra fotsiny hiany. Toy izao: Tsy ao Rabe, fa nòdy omaly *izy*; aza manao izany *hianao*. Ny hoe '*izy*' dia misolo ny anarana hoe 'Rabe' fotsiny hiany; ny hoe '*hianao*' dia misolo ny anaran' izay itenenana. Ireo no atao hoe *Pronaona Personal*, na *pronaona misolo olona sy zavatra*.

(2) Fa misy ny pronaona sady misolo no miànkina sy miray amin' izay naona na pronaona hafa koa. Toy izao: Hitako ny lehilahy *izay* nanome ny vola; isika *izay* vory eto. Ny hoe '*izay*' dia misolo ny naona hoe 'lehilahy' sady miànkina aminy; ny hoe '*izay*' amy ny ôhatra faharoa dia misolo ny pronaona hoe 'isika' sady miànkina aminy. Koa *pronaona Relativa* no anàrana ahafantàrana ireo, na *pronaona mîlaza sy miànkina amy ny teny hafa*.

(3) Ary koa, enti-manontany olona sy zavatra ny pronaona sasany. Toy izao: *Iza Rakoto?* *Inona* ny fahendrèna? Ireo no atao hoe *Pronaona Interrogativa*, na *pronaona erti-manontany*.

(4) Misy ny pronaona izay mahavita zavatra roa: indraindray ajektiva izy, ary indraindray pronaona hiany. Toy izao: Nandèha *ity* olona *ity*; olona *ity*. Amy ny sentensa voalohany '*ity*' dia mikambana amy ny naona 'olona' ka azo lazaina ho ajektiva; fa amy ny sentensa faharoa kosa dia pronaona solon' ny anaran' ny olona ny hoe '*ity*.' Dia *Pronaona Ajektiva* no ataon' ny olona anaran' ireny; atao hoe *Demonstrativa* koa izy.

Dia mizara efatra ny pronaona manaraka ny tsy fitovian' ny fombany: dia ny *Personal* sy ny *Relativa* sy ny *Interrogativa* ary ny *Ajektiva*.

1.—NY PRONAONA PERSONALY.

Ny pronaona izay asolo ny anàran' olona sy zavatra fotsiny hiany no atao hoe *Pronaona Personal*. Ary izao no solòany: (1) ny olona mitèny; (2) ny olona itenenana; (3) ny olona na ny zavatra tenenina.

Izay misolo ny olona mitèny no atao hoe *persona voalohany*; izay misolo ny itenenana no atao hoe *persona faharoa*; ary izay misolo ny tenenina no atao hoe *persona fahatelo*.

Indraindray anefa ny pronaona izay *persona* faharoa no solòantsika pronaona izay *persona* fahatelo. Toy izao: Ho aiza izato *izy*? Akory izatsy *izy*, tompoko è?

Roa karàzana anefa ny pronaona personaly. Ny sasany dia teny mitòkana sy mahaléo tena. Toy izao : izaho, izy, izahay. Fa ny sasany kosa dia atòhy amy ny teny hafa. Toy izao : nataoko, satrony, tranonay.

Koa ny pronaona atòhy amy ny teny hafa toy izany no atao hoe Sofiksa. Ary roa samihafa ny antony. Matetika izy dia sòlon' ny tompon-jàvatra, indrindra fa raha akàmbana amy ny naona. Toy izao : òmbinao, fàsantsika, taratàsinareo. Fa raha akàmbana amy ny verba, na amy ny naona verbaly kosa izy, dia mpanao izy—ilay mpanao tsy subjektan' ny sentensa, na mpanao tsy lazaïna. Toy izao : kapòhiko, ilazànareo, fàntatro.

Ny naona hoe tèna dia tonga pronaona personaly koa matetika. Toy izao : Efa mahaleo tèna izy ; ny zaza tsy maharo tèna ; lehilahy mandòka tèna hianao.

2.—NY PRONAONA RELATIVA.

Ny Pronaona Relativa no pronaona izay miànkina sy mirày amy ny naona, na ny pronaona hafa. Toy izao : Aiza ny vola izay napètrako teto ?

Ny hoe izay sady misòlo ny anarana hoe vola no miànkina aminy sy mamèrina azy indray. Ary raha tsy misy naona, na pronaona eo amy ny sentensa aza, misy hiany ao an-tsaintsika. Toy izao : Izay hitako no lazaïko. Tsy misy naona iankinan' ny 'izay', raha ny vaki-teny no leverina ; fa raha fenòina kely ny teny, dia misy hiany : izay (zavatra na hevitra) hitako no lazaïko.

Izay no pronaona relativa amy ny teny Malagasy. Kanefa mety ho pronaona ajektiva koa ny izay. Toy izao : Nisy izay olona izay.

3.—NY PRONAONA INTEROGATIVA.

Ny pronaona izay enti-manontàny no atao hoe Pronaona Interogativa.

Iza, zòvy, inona, aninona, aiza, anjòvy, no izy.

4.—NY PRONAONA AJEKTIVA.

Ny pronaona izay mahavita zavatra roa, dia ny vitan' ny ajektiva sy ny vitan' ny pronaona, no atao hoe Pronaona Ajektiva, na Pronaona Demonstrativa.

Ary toy izao ny fomban' ny pronaona ajektiva :

Iny, io, ito,* itony, itsy, iroa, iry.
Ireny,† ireo, ireto, iretony, iretsy, ireroa, irerỳ.
Izany,§ izao, izato, izatony, izatsy, izaroa, izary.

Matetika ny pronaona ajektiva no akambana amy ny pronaona personaly. Toy izao :

Io izy io. Izany aho izany. Nataoko ity fa....

Ary akambana amin' *ilehy* koa ireo. Toy izao: *Ile-hity*, *ilehio*, *ilehioa*, *ilehitsy*, *ilehiretsy*, *ilehireto*.

FANDAHARANA NY PRONAONA ARAKA NY HEVINY.

1. Personal	{ Persona 1,	Izaho, izahay.
	{ Persona 2,	Hianao, hianareo.
	{ Persona 3,	Izy.
2. Relativa		Izay.
3. Interrogativa		Iza, inona.
4. Ajektiva.		Ity, izany.

FAMPIASANA 51.

Fantàro izay karàzan' ny pronaona amin' izao sentensa izao, na ny personaly, na ny relativa, na ny interrogativa, na ny ajektiva, ka samy atòkantokàny, nefa ataovy mirày lahàrana ny mitovy karàzana :—

Mipetràha atỳ anilako hianao. Iza no tadiavinao? Io no izy. Aza mamono tēna foana hianareo. Mankany amy ny vohitra izay nalehan-tsika fahiny izy. Tandremo ny didiny. Inona ity zavatra ity? Fa tsy izay va, ry ambanilanitra? Potraka izy, ka tapaka ny sandriny. Maro ny olona izay maniry ta-hahita azy. Aniza ilehy soavaly? Anay hiany izy. Na inona na inona ataontsika, dia fantatr' Andriamanitra izany. Zakaiosy te-hizàha any Jesosy izay Izy. Nandēha, hono, izay lehilahy izay. Filazantsàranao angaha itikitra? Tsia, madio tsara ny àhy, fa tsy mba malòto tahaka iny. Iza ary no tompony? Holazàiko aminao izay toètry ny hendry. Ny manètry tēna no tian' Andriamanitra. Anao, sa aniza, ny vola? Mianatra any amy ny sekoly izy. Izay te-hovonjena tsy maintsy mahafòy ny ratsy. Aninona io vohitra andrèfantsika io? Ilazao ilehy hevitsika izy. Jereo irỳ masoandro ambonin' ny lohànao iry ka ekao fa misy tokoa ny nanao azy.

2.—NY FIOVÀN' NY PRONAONA.

Roa no fomban' ny fiovan' ny pronaona : miòva manaraka ny *Nomero*, na ny *Isany* izy, sy manaraka ny *Kaso*, na ny *Toeny* koa.

* Ito tsy mba fanao loatra ; nefa ny hoe *taon-ito* dia mampiseho azy.

† Ny misy *re* ao anatin' dia ploraly.

§ Ny misy *za* ao anatin' dia fanao amy ny miafinafina.

1.—NY NOMERON' NY PRONAONA.

Misy ny pronaona sasany izay enti-misòlo ny zava-
tra anankiray hiany ; ary misy ny sasany izay misòlo
hatràmy ny roa no ho miàkatra.

Izay misolo ny anankiray no atao hoe Numero
Singolary ; ary izay misòlo ny mihòatra noho ny iray
no atao hoe Numero Ploraly. Toy izao :—

	<i>Singolary.</i>	<i>Ploraly.</i>
Pers.	Izaho, aho, ko. Hianao, nao. Izy, ny.	Isika, izahay, ntsika, nay. Hianareo, nareo. Izy, ny.
Ajek.	Iny Io Itikitra	Ireny Ireo Iretikitra

2.—NY KASON' NY PRONAONA.

(1). Ny Pronaona Personal.

Ary ny isan' ny kason' ny pronaona personaly dia
sahàla amy ny any naona.

Vakio kely indray ny efa voasoratra teo (pejy 21-24)
milaza ny kason' ny naona, izay miova manaraka ny
toetrany eo amy ny sentensa, fa toy izany hiany koa ny
pronaona.

Ary izao no izy raha atambatra :

NY KASON' NY PRONAONA PERSONALY.						
Ploraly	Singolary	Numero	Persona	NOMINATIVA.	AKOSATIVA.	POSESIVA SY <u>ABLATIVA.</u>
		1.		<u>Izaho, aho.</u>	<u>Ahy,</u> <u>ko.</u>	<u>Ahy,</u> <u>ko, o.</u>
		2.		<u>Hianao.</u>	<u>Anao,</u> <u>nao.</u>	<u>Anao,</u> <u>nao, ao.</u>
		3.		<u>Izy.</u>	<u>Azy,</u> <u>ny.</u>	<u>Azy,</u> <u>ny, n'.</u>
		1.		{ <u>Isika.</u>	{ <u>Antsika, ntsika.</u>	{ <u>Antsika, ntsika, tsika.</u>
		2.		{ <u>Izahay.</u>	{ <u>Anay, nay.</u>	{ <u>Anay, nay, ay.</u>
		3.		{ <u>Hianareo.</u>	{ <u>Anareo, nareo.</u>	{ <u>Anareo, nareo, areo.</u>
				{ <u>Izy.</u>	{ <u>Azy, ny.</u>	{ <u>Azy, ny, n'.</u>

Ary izao koa dia teny fanao izay solon' ny pronaona
personal :—

*Singolary.**Mas.*

Ialahy, itena.
 Ilehity, ilehiroa, *etc.*
 Raondriana, raondriako.
 Ry se, ise.

Fem.

Itena.
 Ry nao, reninao.
 Indrỳ, indriako.
 Retsy.

Ploraly.

Ilehireto, ilehiretsy, *etc.*
 Hianareo, ise.
 Zalahy, ry zalahy.
 Zareo, ry zareo.

Retsy.
 Retsiana, na ratsiana.
 Zavavy, ry zavavy.

Ary ny fanào fanakambàna ny pronaona sofiksa amy ny teny hafa, dia misy toy izao:—

(1) Amy ny teny betsaka dia akàmbana amy ny teny fotsiny hiany ny sofiksa, sady samy tsy miova izy roa.

<i>Naona.</i>	<i>Verba.</i>	<i>Prepesisiona.</i>
s. Vola	Azo	An-ila
Volako	Azoko	An-ilako
Volanao	Azonao	An-ilanao
Volany	Azony	An-ilany
p. Volanay	Azonay	An-ilanay
Volantsika	Azontsika	An-ilantsika
Volanareo	Azonareo	An-ilanareo
Volany	Azony	An-ilany

(2) Fa raha teny misy vakiteny telo na mihoatra izy, ary ny *ante-penolta* (vakiteny *alòhan' ny manòlotra ny farany*) no misy aksenta, sady *ka*, na *na*, na *tra*, no vakiteniny farany, dia miala ny *ka*, *na*, na *tra*, na ny *a* farany amin' ireo vao asiana ny sofiksa.

<i>Naona.</i>	<i>Verba.</i>
s. Satroka	Afaka
Satroko	Afako
Satrokao	Afakao
Satroky	Afaky
Satrony	Afany
p. Satrokay	Afakay
Satrotsika	Afatsika
Satrokareo	Afakareo
Satroky	Afaky
Satrony	Afany

<i>Naona.</i>	<i>Verba.</i>	
s. Harona	Tandremana	Itsanganana
Haroko	Tandremako	Itsanganako
Haronao	Tandremanao	Itsangananao
Harony	Tandremanay	Itsanganany
P. Haronay	Tandremanay	Itsangananay
Harontsika	Tandremantsika	Itsanganantsika
Haronareo	Tandremanareo	Itsangananareo
Harony	Tandremanay	Itsanganany
<i>Naona.</i>	<i>Verba.</i>	
s. Hevitra	Fantatra	
Hevitro	Fantatro (Fantako-indraindray)	
Hevitrao	Fantatrao	
Hevitry	Fantatry	
Heviny	Fantany	
P. Hevitray	Fantatray	
Hevitsika	Fantatsika	
Hevitrareo	Fantatrareo	
Hevitry	Fantatry	
Heviny	Fantany	

Raha amy ny *penolta* (*vakiteny manòlotra ny farany*) kosa ny *aksenta*, na dia *ka*, *na*, na *tra* aza no vakiteny farany, dia tsy miova hiany ny ankabiazany.

<i>Naona.</i>	<i>Verba.</i>	<i>Naona.</i>	<i>Verba.</i>
Laoka	Zaka	Hena	Alòna
Laokako	Zakako	Henako	Alònako
Laokanao	Zakanao	Henanao	Alònanao
etc.	etc.	etc.	etc.
<i>Naona.</i>	<i>Verba.</i>		
Ditra	Afàtra		
Ditrako	Afàtra ^{ko}		
Ditranao	Afàtranao		
etc.	etc.		

Misy hiany anefa ireo izay *anàriana ka*, *na*, na *tra*, indraindray. Toy izao: *Tràny*, *tàony*, etc. Samihafa koa no fanao amy ny teny iray. Toy izao: *Tràtrako*, *trat*ro, *tràko*, dia samy fanao.

(2). Ny Pronaona Interrogativa.

Ny pronona interrogativa miova *kely* koa *manàraka* ny *kasony*. Toy izao:

<i>Nominativa.</i>	<i>Akosativa sy Posesiva.</i>
Iza	Aniza
Zovy	Anjovy
Inona	Aninona

FAMPIASANA 52.

Fantàro ny nomeron' ny pronaona personaly sy ny kasony ary ny personany amin' izao sentensa izao :—

Nentiny tany amiko ny akanjony. Ny masoandro no fanazavàna antsika. Omeko anao ny volako. Mankanesa ety amiko hianareo. Azy mirahalàhy ny soavaly. Firy moa ny olona efa hendrinao? Nisèho tam-poka taminay izy, ka taitra terỳ izahay. Nankaiza rizareo? Ny satrok' olona teo namidin'ny taminay. Tsia, vavan' ialahy fàana izany. Antsika hiany io. Andeha, ilehiretsy. Nalotonay io rano io. Aiza ny solaitry? ny ankizy. Mitsangantsangana eny ala-trano rizalahy. Hianao angaha tsy mihevitra ny hahasoa anao. Tany aminao aho anikeheo. Tàiza re ise no tsy hitako teo? Io omby io efa matàvinareo. Tsy hitako izay? nametràhako ilehy boky nampindraminao ahy. Atolòry ahy ny sary. Taminay va io? Namàky ny taratasy tamintsika izy. Ho ayanao va ny ampiantaninao? Toa tsy inoanareo ny teniko. Azy ho azy izany. Izy sy rainy samy tao. Ahoana no niantsòanao ahy? Tany efa sòako lahy izany.

FAMPIASANA 53.

Asio sofiksa izao teny izao, kanefa samy ataovy izy rehetra, na ny singolary, na ny ploraly :—

Trano, imàso, kàtsaka, làona, fandàtsaka, tànana, andràsana, fàhitra, firenena, fètra, vahòaka.

NY MANAO PARSÀ NY PRONAONA.

Izao no fanao amy ny pronaona, raha atao parsà tanteraka :

Novonoiko ny alika ròmotra izay nanàikitra ny zànan'ny. Iza no handeha? Anao ity vola ity.

-ko.....	pronaona personaly sofiksa, persona voalohany, numero singolary, kaso ablativa.
izay.....	pronaona relativa miankina amy ny hoe <i>alika</i> .
-ny.....	pronaona personaly sofiksa, persona fahatelo, numero singolary, kaso posesiva.
isa.....	pronaona interrogativa, kaso nominativa.
anao.....	pronaona personaly, persona faharoa, numero singolary, kaso posesiva.
ity.....	pronaona ajektiva, kaso nominativa.

FAMPIASANA 54.

Atàovy parsà tanteraka ny naona sy ny ojektiva ary ny pronaona amin' izao sentensa izao :—

Tsy hitany loatra izay hevitr' izany. Diso làlana hianareo. Aniza nyomby? “Koa tòky no omènay anao, Rabòdonandrianampòinimerina, andrao atàonao hoe : Ankizy ireo, ary zaza maitso volo.” Ary izao no ataoko aminao koa, ry ilay sakaiza. Faly sy ravoravo aho raha tsaròan' ny Manjaka. Nitàdy azy eran' ny tanàna izahay. Inona ity, ry ilehi-retsy? “Tànana ankavia sy havànana, ka izay didia-maharàry.”

V.—NY VERBA.

Ny verba no teny enti-milaza zavatra, na ny *ataon-javatra*, na ny *atao amin-javatra*, na ny *fisian-javatra*, na ny *toe-javatra avy amy ny atao*. Toy izao: *Mihazakazaka* ny olona; *soratana* ny taratasy; *misy* trano; *tafandry* ny zaza.

Kanefa misy hotandrèman' ny mpiànatra kely amin' izany, fa tsy ny verba hiany no azo enti-milaza zavatra, fa ny teny sasany koa aza, na dia tsy tena asany sy foto-draharahany aza izany. Dia toy izao:—

Ny naona	<i>Lehilahy</i> Rabe
Ny afektiva	<i>Malaina</i> izy
Ny pronaona	<i>Anay</i> ny zavatra
Ny adverba	<i>Tao</i> hianao
Ny preposisiona	<i>Anlanao</i> ny hazo

Fa raha *tànana* amin' izany zavatra efatra voalaza teo ambony izany ny *hevitra* ny verba, dia *mora avàhana* amy ny teny hafa izy. Izay teny enti-milaza ny *ataon-javatra*, na ny *atao aminy*, na ny *fisiany*, na ny *toetrany avy amy ny atao*, no verba sady ny milaza no asany indrindra. Ny *manavaka* ny verba sy ny *ajektiva* hiany anefa no *tokony hanahirana* ny mpiànatra.

1.—NY KARAZAN' NY VERBA.

(1) Ny verba koa dia zaraina kely.

(1) Amy ny verba sasany ny *atao* izay lazainy dia toa miala amin' ilay manao ka *mihatra*, na *mifindra* amy ny hafa. Toy izao: *Nitifitra* ny goaika Rabe; ny soavaly *mandaka* ny zaza. Ny hoe 'nitifitra' no verba milaza ny nataon-dRabe, ary ny *nataon-dRabe* dia *mihatra* na *mifindra* amy 'ny goaika'; ny hoe 'mandaka' no verba milaza ny ataon' ny 'soavaly,' ary ny *ataon' ny 'soavaly'* dia *mihatra* na *mifindra* amy ny 'zaza.' Koa ny verba misy objekta* *ihàrany* toy izany no atao hoe *Verba Transitive*. (*hàtra - aboutin ihàrana*)

(2) Fa amy ny verba sasany kosa ny *atao*, na ny *toetra* izay lazainy dia tsy mifindra amy ny hafa akory, fa eo amin' ilay manao, na ilay misy ny toetra hiany no *iafarany*. Toy izao: *Matory* ny saka; *mitsangantsangana* ilay olona. Ny hoe 'matory' no verba milaza ny ataon' ny 'saka,' fa ny *ataon' ny saka* tsy mba mifindra amy ny hafa, fa *toetry ny tenany* hiany; ny hoe 'mitsangantsangana' dia verba milaza ny ataon' ilay olona; fa ny ataony tsy mifindra akory, fa eo amin' izy *mitsangantsangana* hiany

* Vakio ao amy ny pejy 23 ny amy ny objekta.

no iafaràn' ny ataony. Koa ny verba izay milaza toetra na ny atao tsy mifindra no atao hoe *Verba Intransitiva*.

Koa amin' izany ny verba dia zaràina roa : ny *Transitiva* sy ny *Intransitiva*.

Betsaka ny verba no mety ho *transitiva* sy ho *intransitiva* koa, manaraka ny toetry ny ténny misy azy. Toy izao : *Manòratra* taratasy aho (trans.); *manòratra* tsara izy (intrans.). *Mitomany* ny zaza (intrans.); *mitomàny* andreniny ny zaza (trans.). *Mitèny* avokoa ny olona (intrans.); *mitèny* azy izy (trans.); *miteny* aminy izy (trans.).

FAMPIASANA 55.

Fantaro izay verba transitiva sy izay intransitiva amin' izao sentensa izao :—

Milomano Iboto. *Mampiady* akoholahy ny ankizimadinika. *Kapòhiny* mafy ny ondry. *Maniry* ny ahitra. Ny alika nihaza ny amboadia ka nisambotra azy. *Aiza* no hitsangantsanganantsika anio? Tany no kasa nahafatesako. *Niròdana* ny ampiantany. Ny mpisarivvy nahàndre ny hena. Aza mihetsiketsika. Omaly no nandraisany vola. *Namàngo* totohondry ny sasany izy. Mahery misasasasa ny rivotra. *Nalàiny* an-keriny ny zavatr' olona. "Miyadika imaso, toy ny tandrok' ondry." *Andriamanitra* no mampiposaka ny masoandro isa-maraina sy mampilentika azy isan-kariva. *Nalàny* baraka loatra ny namany. *Mandositra* lavitra ny soavaly. "Tòko no tadiavina, ka vato no hita." *Hianatra* gramara isika. Iza no anaovanareo ny varavarana? "Aza mitady tany malemy hanorenam-pangady."

FAMPIASANA 56.

Soraty sentensa 10 avy izay misy verba transitiva sy izay misy verba intransitiva.

FAMPIASANA 57.

Izao verba manaraka izao dia asivy teny hahatransitiva azy aloha, dia vao izay hahintransitiva azy kosa :—

Mandositra, *mirèsaka*, *mandidy*, *misèho*, *mampianatra*, *mankahala*, *mijery*, *mihomèhy*, *mamaly*, *mizàra*.

FAMPIASANA 58.

Soraty verba 10 hafa koa izay azo atao toy izany.

FANDAHARANA NY VERBA ÀRAKA NY HÉVINY.

1. Verba Transitiva..... mitifitra.
2. Verba Intransitiva..... matòry.

2.—NY FIOVAN' NY VERBA.

Intelò miantòana ny fiovan' ny verba : dia araka ny *Forma* sy ny *Modo* ary ny *Tensa*.

1.—NY FORMAN' NY VERBA.

Ny verba no teny be fiovana indrindra, ary misy fiovana iray loha izay iavahany amy ny teny hafa rehetra, dia izao : miôva *manaraka ny toetry ny subjektany*, na *ny nominativany* izy. Koa ny teny hoe *Forma* no mety ho enti-milaza ny toetry ny verba manaraka ny nominativany.

(1) Amy ny sentensa sasany ilay manao ny lazain' ny verba, na ilay misy ny toetra lazaina, no nominativany; ary misy forma iray fanao amin' izany. Toy izao : *Manoratra* ny taratasy aho; *nikapoka* ahy izy; *hampatory* ny zaza ny mpitaiza. Ny hoe 'aho' no manao izay atao hoe 'manoratra,' sady nominativan' ny hoe 'manoratra' koa; ny hoe 'izy' no nanao izay atao hoe 'nikapoka,' sady nominativany; ny hoe 'mpitaiza' no hanao izay atao hoe 'hampatory,' sady nominativany. Koa raha tahaka izany ny toetry ny teny, ka *ilay manao*, na *ilay misy ny toetra lazaina* no nominativan' ny verba, dia ny *Forma Aktiva* no fanao.

(2) Amy ny sentensa sasany kosa ny iharan' ny atao no nominativan' ny verba; ary misy forma hafa fanao amin' izany indray. Toy izao : *Soratako* ny taratasy; *nokapohiny* aho; *hampatorin'* ny mpitaiza ny zaza. Ny hoe 'taratasy' no iharan' ny atao izay lazain' ny verba ('soratana'), sady nominativany koa, fa ny hoe 'ko' kosa no manao; ny hoe 'aho' no niharan' ny natao lazain' ny verba ('nokapohina'), sady nominativany, fa ny hoe 'ny' kosa no nanao; ny hoe 'zaza' no hiharan' ny hatao lazain' ny verba ('hampatorina'), sady nominativany, fa ny hoe 'mpitaiza' no hanao. Koa raha tahaka izany indray ny toetran' ny teny, ka *ny iharan'* ny atao — dia ny *iharany avokoa* sy *iharany mihitsy* — no nominativan' ny verba, dia ny *Forma Pasiva* no fanao.

(3) Ary mbola misy Forma anankiray izay saro-dazaina kokoa; fa misy itoviany kely amy ny pasiva; kanefa misy isarahany aminy koa, sady hafa mihitsy ny endriny.

Amy ny teny sasany, na dia iharan' ny atao hiany aza ny nominativan' ny verba, matetika tsy izy rehetra no iharany, fa ny sasany hiany. Toy izao : *Nandatsahany kirobo ny vola*; *hibinanany ny vary*. Ny hoe 'vola' no niharan' ny natao, nefa tsy ny vola rehetra, fa kirobo hiany, sady nominativan' ny verba koa ny hoe 'vola'; ny hoe 'vary' no iharan' ny hatao ('hibinanana'), nefa tsy ny vary rehetra, fa izay sendra lany hiany, sady nominativan' ny verba koa ny hoe 'vary.'

(4) La terminatif et un cas oblique . et se voit par un ablatif . !

manao, na ny ihàran' ny atao avokoa sy mahitsy no nominativan' ny verba dia ny *Forma Relativa* no fanao amin' izany.

Dia telo samihafa ny forman' ny verba amy ny teny Malagasy—ny Aktiva sy ny Pasiva ary ny Relativa—sady samy misy ny modony sy ny tensany avy izany forma telo izany. Toy izao anefa ny toetrany amy ny verba transitiva :—

<i>Aktiva.</i>	<i>Pasiva.</i>	<i>Relativa.</i>
manao	atao	anaovana
manoratra	soràtana	anoràtana
milàza	lazaina	ilazàna

Fa tsy misy forma pasiva ny ankabiazan' ny verba intransitiva, fa ny aktiva sy ny relativa hiany. Toy izao :

<i>Aktiva.</i>	<i>Relativa.</i>
misèho	isèhàna
mitsangana	itsanganana
mianjera	ianjerana

FAMPIASANA 59.

Fantaro ny forman' ny verba amin' izao sentensa izao :—

Làsan' ny kary ny hena. Inona no ifamèlèzan' izy roa lahy? Tiàva azy hianao. Ikoto nampianarin' ny zokiny ka efa mahavaky teny ankehitriny. Nividy trano Rangahy, kanefa ilay zanany hiany no nividianany azy. Antsoy ny olona hiditra atỳ an-trano. Azoko hiany ny teninao. Mivavaha mandrakariva, fandrao resin' ny fangalam-panahy hianao. Tsy nahita izay notadiaviko aho. Efa nifanarahana tsara izao ny raharaha. Ekeo ho marina ny tenin' Andriamanitra. "Aza manolo-bato mafana." Ny mpampianatra nitezitra ny mpianatra kamo. Ny lamban' olona notapahin' ny mpangalatra ratsy fanahy. Taiza no nahazoanao ny boky? Nindramiko tamin' olona izy. Tsy lasa izy tsy akory. "Amboa nihaza jorery, ka ny feo no re." Tsy misy handosirana. Mitari-kazo ny borosano.

FAMPIASANA 60.

Soraty sentensa enina avy izay misy verba aktiva sy ny misy pasiva ary ny misy relativa.

FAMPIASANA 61.

Soraty ny forma aktiva sy ny forma pasiva ary ny forma relativa amy ny verba roa-polo.

FAMPIASANA 62.

Soraty sentensa misy ny verba relativa, nefa ataovy dimy avy isan-karazany, dia ny (a) sy ny (b) sy ny (d).

FAMPIASANA 63.

Fantaro ny karazan' ny verba relativa amin' izao sentensa izao:—

Aiza ny fandraha nandrafetanao asy? Ny olona rehetra no tokony hitorantsika ny filasantsara. Anapaho voantondro roa ny haso. Tany Toamasina no njondrananay. Fialonana no namonoany Kaina any Abela. Ahazoantsika rano mamy ny loharano. "Ny zoto ahandroana; ny laina itononana." "Ny anaoavana aroriaka mainandro, matahotra ny ho lena raha fahavaratra." Namelany telo ny laoranjy. Iresaho izany isakaizanao. "Impiry no nankan'esany tany aminao?" "Tsy hadalan' ny akoho no itoerany eo an-joro, fa toeram-boazara." Nanananao vola izy. Any Anjomà no ivarotana ny zavatra betsaka. Toy izao no nandaharany ny heviny. Afaka ampitso no hodianay. "Hala-boatavo no njadiana, ka tendry mosavy no hita." Nanaovan' ny miaramila matso ny saha.

NY MODON' NY VERBA.

Miôva kely ny toe-pilaza ny atao, na ny toetra, izay lazain' ny verba; ary ny teny hoe *Modo* no enti-milaza izany fiovana izany. (Vakio indray ny amy ny Modon' ny Ajektiva, pejy 34.)

(1) Indraindray enti-milaza, na manontany fotsiny ny verba. Toy izao: miantsy azy aho; antsòiko izy; iantsoako azy izany; na manontany kosa, toy izao: Iza no miantsy? Zôvy no antsòiny? Inona no iantsoany? Koa *Modo Indikativa* no anaran' izany.

(2) Indraindray atao an-ankina ny filazantsika ny verba. Toy izao: Matahotra aho, fandrao handentika ahy ity entana ity; raha antsòiko izy, dia ho avy izy; sao hikapohany ahy izao. Ny hoe 'handentika' dia ankinin' ny teny hoe 'fandrao' amy ny verba hoe 'matahotra'; ny hoe 'antsòiko' dia miankina amy ny hoe 'raha'; ny hoe 'hikapohany' dia miankina amy ny hoe 'sao.' Ary atao hoe *Modo Subjonktiva* izany.

(3) Indraindray dia enti-mandidy ny verba. Toy izao: Milaza aminy hianao; lazao ny marina; ilazao izy. Koa *Modo Imperativa* izany.

(4) Indraindray enti-milaza faniriana ny verba. Toy izao: Tongava soa aman-tsara; trarantitra, tompoko e! Koa *Modo Optativa* no anaran' izany.

Ny verba sasany hiany anefa no azo atao optativa.

(5) Indraindray dia tsy ferana, na asiana subjekta akory ny filazantsika ny verba, fa ny atao hiany no lazaina. Toy izao: Nasaiko niditra izy; nentina hokapohina ny zaza maditra; azonny angatahana vola rainy. Raha toy izany ny verba dia lazaina ho *Modo Infinitiva* izy.

Dia dimy ny modo amy ny teny Malagasy, raha ny *antony amy ny sentensa* no hevèrina : ny Indikativa, ny Subjonktiva, ny Imperativa, ny Optativa, ary ny Infinitiva ; fa raha ny *tarèhiny* kosa no hevèrina, dia roa hiany ny modony, dia ny Indikativa sy ny Imperativa.

FAMPIASANA 64.

Fantaro ny modon' ny verba amin' izao sentensa izao, ary asio, Ind., na Sob., na Imp., na Opt., na Inf., mitaingina ao amboniny :—

Andraso kely angalòha. Nisambotra ny Apositoly izy ka nataony tao an-trano-maizina. Sahiny nalàina ny zavatr'olona. "Raha tsy mibebaka hianareo, dia ho faty tahaka azy hianareo." Nomen' iza moa ny akanjo ? "Mandehana tahaka ny zanaky ny mazava." "Tsy misy mahita kilema momba tena." "Raha miàra-komana amy ny mpanjaka hianao, hevero tsara izay eo anatrehanao." Hoy Andriamanitra : Aria, dia ary izy. Ta-hanontàny zavatra kely aminao ihavanao. Mifankatiava, ry zanako. Taiza no nandositany Jona ? Nanendry andro hampandaharany azy indray izy. Niteny an-katezerana izy ka nanao hoe : "Mivarina any Toamasina any hianao." Nahita an' Andriamazo to nandroso tery aloha ery Kristiana. "Na mifampitantana aza, tsy maintsy hampijalina ny ratsy fanahy." "Aza manao hazakazaka arahin-tosika." Inona no nangalàny anao ? Modia vetivety hianao, tompokolahy. Sitrana anie ny marary. Nampitabataba ny tanàna izy. Asavovy mankaty ilay olona. "Raha manòta aminao ny rahalahinao, anaro izy ; ary raha mibebaka izy, dia mamelà ny helony." Niverina halina rainao.

FAMPIASANA 65.

Foròny sentensa dimy avy, ka asio verba izay modo indikativa sy izay subjonktiva sy izay imperativa sy izay optativa ary izay infinitiva.

3.—NY TENSAN' NY VERBA.

Telo ny tensan' ny verba, dia sahala amy ny ajektiva : dia ny Presenta sy ny Preterita ary ny Fotorà. Toy izao : *manòratra* aho ; *nanòratra* aho ; *hanòratra* aho.

Ary mora fantatra hiany ny *tensan'* ny ankabiàzan' ny verba, fa satria miòva ny teny, ka dia miseho eo amy ny tarèhin-tsoratra rahateo ny fiovàny.

(1) Raha tàhiny rota,*—foto-teny—na rota aktiva, na rota pasiva, ny verba, na rota miampy vao, na tafa, dia mitovy tarèhy ny presenta sy ny preterita, fa ho no anampy azy raha fotorà kosa izy. Toy izao :—

* Ny foto-teny amoronana teny hafa no atao hoe rota. Toy izao : laza, izay amoronana ny teny hoe malaza, milaza, mahalaza, mampilaza, lazaina, ilazana, etc.

AKTIVA.

<i>Presenta sy Preterita.</i>	<i>Fotora.</i>
tia	ho tia
avy	ho avy
tonga	ho tonga

PASIVA.

azo	ho azo
tafatsangana	ho tafatsangana
voasoratra	ho voasoratra

(2) Raha aktiva ny verba, nefa tsy foto-teny, ny. litera voalohany no famantarana; dia *m* raha presenta; fa *solàna* *n* izy raha preterita; *ary* *h* raha fotora. Toy izao :—

<i>Presenta.</i>	<i>Preterita.</i>	<i>Fotora.</i>
<i>milaza</i>	<i>nilaza</i>	<i>hilaza</i>
<i>mangataka</i>	<i>nangataka</i>	<i>hangataka</i>
<i>mampilaza</i>	<i>nampilaza</i>	<i>hampilaza</i>

(3) Raha pasiva ny verba, nefa tsy foto-teny izany dia roa no fombany :

(a) Raha *zanatsoratra* ny litera voalohany amy ny presenta, dia *n* no anàmpy azy hanova azy ho preterita, *ary* *h* kosa hanòva azy ho fotora. Toy izao :—

<i>Presenta.</i>	<i>Preterita.</i>	<i>Fotora.</i>
<i>avàly</i>	<i>navàly</i>	<i>havàly</i>
<i>ekèna</i>	<i>nekèna</i>	<i>hekèna</i>
<i>omèna</i>	<i>nomèna</i>	<i>homèna</i>

(b) Raha *renisoratra* kosa ny litera voalohany amy ny presenta, dia *no* no anàmpy azy hanòva azy *ho* preterita, *ary* *ho* no anàmpy azy hanòva azy *ho* fotora. Toy izao :—

<i>Presenta.</i>	<i>Preterita.</i>	<i>Fotora.</i>
<i>bataina</i>	<i>nobataina</i>	<i>hobataina</i>
<i>dônina</i>	<i>nodonina</i>	<i>hodonina</i>
<i>fadina</i>	<i>nofadina</i>	<i>hofadina</i>

Misy tsirairay anefa izay tsy manàra-dalàna, fa mitòvy hiany ny presenta sy ny preterita, dia sahala amy ny rota voalaza teo. Dia *soratana* samy *miavaka* ny tena verba sy ny ho amin' ireny.

<i>Presenta sy Preterita.</i>	<i>Fotora.</i>
tiana	ho tiana
torontorônina	ho torontoronina
tsaròana	ho tsaroana

(4) Raha relativa ny verba, dia mitovy fanao amy ny pasiva misy zanatsoratra ny litera voalohany izy : *n* na *h* no anàmpy ny presenta. Toy izao :—

<i>Presenta.</i>	<i>Preterita.</i>	<i>Fotora.</i>
anekèna	nanekèna	hanekèna
<u>etèzana</u> <small>(mety.)</small>	netèzana	hetèzana
<u>onènana</u> <small>(m. onisa.)</small>	nonènana	honènana

Raha dinihina kely izany toetry ny tensa izany, dia hita ho lalàna iray hiany ny mahatonga azy. Ny *n* no anton' ny preterita, ary ny *h* no anton' ny fotora, saingy asiana zanatsoratra *o* izy ka tonga *no* sy *ho* raha akambana amy ny renisoratra, fa raha tsy izany tsy azo tononina izy. Tahaka izany hiany koa ny tensa amy ny ajektiva sy ny adverba sasany. Fa *t* kosa no mahapreterita ny adverba sasany sy ny preposisiona, fa ny *ho* hiany no mahafotora azy.

FAMPIASANA 66.

Adikào izao verba izao, ka soràty ny tensa preterita sy ny fotora mety aminy avy, kanefa alahàro hifanandrify tsara izy :—

Ahafàhana, vita, mangàlatra, voahòsotra, babèna, ikopàhana, atao, tafavòaka, taizàna, entina, maka, tiana, aroso, ifandirana, voasoratra, vaky, tenenina, omanina, tery, tafalàtsaka, nohsina, aìditra, maharatsy, añilàhana, hòzongozònina.

FAMPIASANA 67.

Fantaro ny tensan' ny verba amin' izao sentensa izao :—

Ny ankizimadinika efa nilàtsaka hianatra. “Ny olombèlona tsy miditra am-pitarihan-tòkana.” Nony efa tafavòaka ny èfitra izy, dia hitany ny tanàna. “Tsy nasiany ady basy aman-defona, fa nalàiny am-panàhy.” Hiany tsara izany fahiny, fa asa izay tsy ahaizany azy ankehitriny. Iza no lazaina aminao, tompokolahy. Nofereny hisaraka izy mianaka. “Miteny ny iray, toa novankònina; miteny ny iray, toa nampalèsina.” Ary nolazaina marina ny heviny. “Halan' Jehovah ny mizàna mandainga.” “Ary ny roavoamèna amidy fangady ho enti-miàsa, ka raha tsy hândry andro, fa mbola hiasa koa, dia tsy mba ho tantèraka va ny asa atao raha afaka herin-taona, ho entina mamelona ny vady aman-janaka?” Efa ho avy ny ririnina, ka efa mandrivotra be hiany sahady ny andro. Hombòan' ny mpandrafitra ny lela-varavàrana. Nondin' ny zazakely ny nòngu-drèniny. Tsinjoko tsara ny miaramila namindra. Tsy tadidiny ny nametrahany ny vola. Efa voahafa-drainao va hianao? Tsy maintsy hoheverinareo izay nanirahany anareo.

4.—NY NOMERON' NY VERBA SY NY PERSONANY.

Ny verba no mazàna lazaina ho manana nomero sy persona manaraka ny nomero sy ny personan' ny subjektany. Kanefa tsy miova akory ny tarehin' ny verba amy ny teny Malagasy, na singolary, na ploraly izy, na persona voalohany, na faharoa, na fahatelo. Toy izao :—

Singlary.

1. manoratra aho.
2. manoratra hianao.
3. manoratra izy.

Ploraly.

1. manoratra izahay.
2. manoratra hianareo.
3. manoratra izy.

FAMPIASANA 68.

Fantaro ny numero sy ny personan' ny verba amin' izao sentensa izao :—

Mihazakazaka aho. Mandrè rizareo. Hitanay ny olona. Mahay hira hianao. Nilalao isika. Mandihy aho. Nandositra ny alika ny zaza-lahy. Nihomèhy Raketaka. Nivovò ny amboa rehetra. Maniaky teny Iboto. Nalajinareo angaha iley taratàsiko. Mandròso ny sambo. Misaotra anao izahay. Amoriaiko anareo izany. Nanànika ny ampiantany ny ankizilahimadinika. Matàhotra aho. Omèò anay ny vola. Andèha isika handèha.

NY MANAO PARSA NY VERBA.

Izao no fanao amy ny verba raha atao parsa tanteraka.

Namàky taratasy rainao. Halaiko rahampitso ny vola. Raha mòdy hianao, ilazào kely ny havanao.

namàky	verba transitiva, forma aktiva, modo indikativa, tensa preterita, numero singlary, persona fahatelo.
halaina	verba transitiva, forma pasiva, modo indikativa, tensa fatora, numero singlary, persona fahatelo.
mòdy	verba intransitiva, forma aktiva, modo subjontiva, tensa presenta, numero singlary, persona faharoa.
ilazào	verba transitiva, forma relativa, modo imperativa, numero singlary, persona fahatelo.

FAMPIASANA 69.

Ataovy parsa tanteraka ny naona sy ny ajektiva sy ny pronaona ary ny verba amin' izao sentensa izao :—

Voaràkotry ny ranom-panàla ny zava-maniry. Gaga ny olona raha ilazana fa tsy mitovy fomba ny tany samihafa. Ary nony naharè ny sakaizany, dia nigogogogo nitomàny avokoa izy rehetra. "Trarantitra, manahafa ny volana ho fanàla àizin' ny alina." Dia natòlony aloha ny hasina. Hianao no ataony ho nanambàra azy. Raha manao aho, dia hahavita. Manantena fa hahazo vola izy. "Aza miampànga lainga." Sao nidiran' olona kosa ny trano. "Lamban' akoho, ka faty no isarahana."

VI.—NY ADVERBA.

Ny adverba no teny anàmpy ny verba, na izay teny hafa milaza fomba na toetra, mba hanàmpy na hania-

ritra ny heviny. Toy izao : *Mièzaka mafy* izy ; hendry *indrindra* Solomona ; làsa *lavitra loatra* rizareo.

1.—NY KARAZAN' NY ADVERBA.

Ny adverba azo zaraina dimy.

(1) Ny adverba milaza Andro na Fotoana :—

Ankehitriny, fahizay, anio, androany, rahampitso, omaly, rehefefa, vetivety, miaraka amin' izay, haingana, sahaday, rahatrizay, rahateo, mandrakariva, mandrakizay, matetika, indray, indroa, intelo, imbetsaka, indraindray, isan-andro, isa-maraina, tsy—intsöny.

(2) Ny adverba milaza Toerana :—

Etỳ, atỳ, eto, ato, eo, ao, etsy, atsy, eny, any, eroa, aroa, erỳ, arỳ.

(3) Ny adverba milaza Fomba na Toetra :—

Indrindra, loatra, saiky, mainka, fàtratra, malaky, madiva, hiany, kokoa, havava, hatratra, hahelika, etc.

Ny ajektiva sy ny naona misy preposisiona sy ny verba no mazàna atao adverba milaza fomba na toetra. Toy izao :—

Ajek. : miteny *mafy* ; mandeha *tsara*.

Naona misy prep. : nalaina *an-keriny* ; mamaly *an-katezerana*.

Verba : milahatra *mifanandrify* ; madio *mangarangarana*.

(4) Ny adverba enti-Manaiky sy Mandà sy Misa-lasala :—

Eny, tsia, tsy, tsy akòry, angàmba, angàha, tokony.

(5) Ny adverba enti-Manontany, na Interogativa :—

- (a) Manontany *andro* : Oviana, rahoviana, iampiry ?
 (b) „ *toerana* : Aiza, taiza, ho aiza ?
 (d) „ *fomba* : Akory, ahoana, manao ahoana ?
 atao ahoana, nahoana ?

FAMPIASANA 70.

F'antaro ny karazan' ny adverba amin' izao sentensa izao :—

Nalaky nitsahatra ny fianarana. Resy mihitsy ny olona, nefa mba namely mafy izy. Nisehòany tàmpoka aho anikehèo. Aza mety fitàhiny foana hianao. Mafy tokoa ny havandra halina. Andraso kely aho. Tsy handeha angaha hianao ? Avy taiza izàtsy izy ? Tsy hitako tato ho ato ilay olona. “Maty indray mandeha leò hiany ; fa ny fanindroany no tsy tanty.” Tsy mbola manaritra ny zaza. Angamba handositra faingana izy, ka aiza no hahitana azy intsoiry ? Nandona intelo Iboto vao novohana. Manàra loatra ny andro. “Izay taloha nihetèzana lava volo.” Any an-àla ny hazo. Nijanona tèo ambarak' alina izy. Hivòaka mifaly ny olona. Tonga any avokòà ny havantsika.

FAMPIASANA 71.

Soraty sentensa telo avy ny misy adverba samihafa karazana.

FANDAHARANA NY ADVERBA ARAKA NY HEVINY.

1. Ny adverba milaza Andro na Fotoana.....Omaly.
2. Ny adverba milaza Toerana, ...Any.
3. Ny adverba milaza Fomba na Toetra ..... Loatra.
4. Ny adverba enti-Manaiky sy Mandà, etc.....Eny, tsia.
5. Ny adverba Interogativa ..... Aiza ?

2.—NY FIOVAN' NY ADVERBA.

1.—NY TENSAN' NY ADVERBA.

Ny adverba milaza toerana dia miòva araka ny tensany. Toy izao :—

<i>Presenta.</i>	<i>Preterita.</i>	<i>Fotora.</i>
Eo	Teo	Ho eo
Eto	Teto	Ho eto

2.—NY DEGREN' NY ADVERBA.

Misy ny adverba sasany izay miova araka ny degreny (vakio pejy 31, 32), dia tahaka ny ajektiva hiany. Toy izao :—

Ny milaza *andro* : rehefefa kokoa, raha afaka atsy kokoa.

„ *toerana* : atoato kokoa, etsietsy kokoa.

„ *fomba* : fatrapatratra kokoa, fatratra indrindra.

NY MANAO PARSÀ NY ADVERBA.

Izao no fanao amy ny adverba raha atao parsà tanteraka.

Rahoviana no hibaona indray isika? Nalaky tonga tao izy.

rahoviana	adverba interogativa, manontany andro.
indrày	adverba milaza andro.
nalàky	adverba milaza fomba, tensa preterita.
tao	adverba milaza toerana, tensa preterita.

FAMPIASANA 72.

Atàovy parsà tanteraka ny naona sy ny ajektiva sy ny pro-naona sy ny verba ary ny adverba amin' izao sentensa izao :—

Nëntiny tany aminy ny akanjonao. Trano ny tena; ary ao anatiny no itoeran' ny fanahy. Mazoto indrindra Jaona. Akory izato hatsaran' ny bikany izato! “Sira latsaka an-drano, ka tsy himpody intsony.” Misiaka mahafinaritra ny vorona sasany. Nanào ahoana no namakianao ny fitàratra? Moa hitanao ny zandriko omaly? “Lasa mpifòsa vao mifafa trano.” Avy tany an-dafin' ny ranomàkina ny vazaha. Kely loatra tokoa ity trano ity. “Ny lasa tsy mba miyerina.”

VII.—NY PREPOSISIONA.

Ny preposisiona no teny apetraka eo alohan' ny naona, na ny pronaona, hampiseho izay hevitra ikambanany amy ny teny hafa. Toy izao: Milazà *aminay* hianao; ao *am-bata* ny vola.

Izao ny ankabiàzan' ny preposisiona amy ny teny Malagasy:

<u>Amy</u>	ambaraka	ho	an-
<u>any</u>	mandraka	ho any	am-
<u>akaiky</u>	araka	noho	a-
<u>afa-tsy</u>	tandrify	hatra	i-

Ny *an-*, *am-*, *a-* ary *i-* dia azo akambana amy ny naona maro, ka tonga preposisiona koa ireo. Izao no fotony, kanefa mbola be no azo asiana *an-* na *am-* izay tsy voalaza eto.

(x)	an-	an-atrehany	an-aty	an-dafy
		an-elanelana	an-ila	an-dany
		an-kavanana	an-koatra	an-doha
		an-tenatena	an-tampona	an-kavia
	am-	am-bany	am-body	am-pita
		am-bony	am-badika	am-povoana
	a-	a-fovoana	a-loha	a-morona
		a-varatra (?)	a-tsinanana (?)	a-nosy
	i-	i-fototra	i-maso	i-vela
		i-làlana	i-voho	

Ny preposisiona sasany *miôva araka ny tensany*. Toy izao: Amy, tamy, ho amy, ambony, tambony, ho ambony, ambany, tambany, ho ambany.

FAMPIASANA 73.

Ataovy parsa tanteraka avokoa ny teny amin' izao sentensa izao:—

Napetrako tao am-bata ny lambanao. Masaka ifotony hiany ny akondro. An-dRaketaka ny lamba somizy sy ny akanjo manga. Aiza no ahitanao ireny afa-tsy ao Antananarivo hiany? Nalaky tonga tao ambodin' ny tendrombohitra ny olona. Andeha isika hitsangantsangana ao amoron' ny renirano. Maty ilàlana ny miaramila sasany.

VIII.—NY KONJONKSIONA.

Ny konjonksiona no teny mampikambana teny sy sentensa. Toy izao: Nandeha Iboto *sy* Rabe *ary* Andrianaivo; nirahin-drainy Iketaka, *fa* tsy nety nandeha izy.

Ary azo zaraina roa ny konjonksiona, dia ny *Konjonksiona mampikambana* sy ny *Konjonksiona mampisaraka*.

(1) Ny konjonksiona mampikambana dia konjonksiona izay mampikambana teny sady mampikambana ny heviny koa. Toy izao: Niamboho Rasoherina, *ary* Ranavalona nandinby azy.

Izao no konjonksiona mampikambana sasany :—

Ary, sy, amana, amin', sady, koa,
sady—no, dia, mbamy, ambamy,
fa, satria, ka, noho,
raha, rehefa, fony, nony, dieny.

(2) Ny konjonksiona mampisaraka dia konjonksiona izay mampikambana teny, fa mampisaraka ny heviny kosa. Toy izao: Matanjaka ny iray, fa malemy *kosa* ny iray.

Izao no konjonksiona mampisaraka :—

Na, na—na, fa, sa,
nefa, andrefa, kosa,
fa, kanjo.

FAMPIASANA 74.

Ataovy parsà tanteraka ny teny amin' izao sentensa izao :—

Saiky tonga tao an-tanàna izahay vao latsaka ny ranonorana. Rehefa tonga ny mpiampanga anao, dia hihaino anao aho. Izao no tenin' ny zaza amim-behivavy. "Tezera, fa aza manota." Tsara lavitra noho ny volamena ny fahendrena. "Te-hilaza ka tsy mahay." Efatra sy efatra dia valo. "Na dia nanankarena aza Izy, dia tonga nalahelo." Iza no tianao, ity fa io? Na hilaza, na tsy hilaza izy, dia tsy maintsy ho rehefian' ny nataony. Lazainay aminareo fa tsy ho sahy hanao izany izy. "Tsy mety raha be feo marary, fa kely feo finaritra." Sao tsy havelany kosa isika. Aza tia torimaso loatra, faudrao tonga ory.

IX.—NY INTERJEKSIONA.

Ny interjeksiona no teny izay tononina raha misy mampihetsika ny saina. Toy izao: Endre! nataoko ho omby izany. Enga, ka ho ahy io!

Ary miavaka kely ny interjeksiona manaraka izay mampihetsika ny saina. Toy izao :—

<i>Fahagagana :</i>	Endry, endre, adre, odre, hay, hia, akay.
<i>Faniriana :</i>	Anie, enga, ka, endra, ange.
<i>Alahelo :</i>	Indrisy.
<i>Fanenana :</i>	Inay, injay.
<i>Fandavana :</i>	Esy, aoe, sanatria.
<i>Fiantsoana :</i>	E, ô, a.
<i>Fanamafiana :</i>	Re, anie, lahy, angeha, ange.
<i>Fanoroana :</i>	He, indry, indro.

TOKO FAHEFATRA : NY NIHAVIAN-TENY SY NY NAMORONANA AZY.

Ny fanavakavàhana teny manàraka ny hèviny sy ny amy ny fiovàny, efa voahevitsika tamy ny toko fahatelo, fa ny amy ny nihavian' ny teny samihafa dia tsy mbola nohevèrina. Ary zavatra mety hodinihin' ny mpiànatra gramara indrindra izany. Tsy mba nisèho fàana tsy akòry izao teny fanàon' ny be sy ny maro izao, fa noforònin' ny ràzana tany aloha izy, na namboàrintsika tato aoriana kosa ; sady misy lalàna izay naràhin' ny olona tamy ny namorònana azy, na dia hòatra ny tsy nàhy hiany aza no nanaràhany izany lalàna izany ; ary mampahazàva ny hèvitsika tokòà ny mamàntatra ny fanao mety amy ny famorònana teny, satria mbola mamòrona hiany isika.

Ary misy hevitra malàlaka izay mèty hodinihina aloha vao mandròso amy ny nihavian' ny teny isankaràzany tsirairay isika.

I.—HEVITRA MALÀLAKA NY AMY NY NIHAVIAN-TENY.

Raha hevèrina ankapobèny ny nahazòan' ny olona teny, dia telo samihafa ny toétrany.

(1) Ny sasany dia teny tsotra natao anàran-javatra, na nenti-nilaza hevitra, ka hita ho foto-teny mahaleo tena sady amorònana teny hafa. Toy izao : *trano, ady, tsàra.*

(2) Ny sasany dia teny noforòmina, na malàina tamy ny teny hafa - dia ny foto teny - fa tsy teny mahaleo tena. Toy izao : *miandrano, mpiady, hatsarina.*

(3) Ny sasany dia teny roa samy ampy ho teny raha ampisarahina, fa tafakambana ho iray. Toy izao : *tranonkàla, adilahy, tsaramaso.*

Ny teny izay foto-teny mahaleo tena, fa tsy nalaina tamy ny teny hafa no lazaina hoe Rota, na Foto-teny ; ny teny noforonina na nalaina tamy ny teny hafa no lazaina hoe Derivativa ; ary ny teny roa mikambana ho teny iray no atao hoe Kompaonda.

FAMPIASANA 75.

Fantàro ny nihavian' izao teny izao ka samy atokantokiny, nefa atàovy mirày lahàran' ny mitòvy kiràzan' dia ny rôtà sy ny derivativa ary ny kompaonda :—

Lòhatràno, vola, tsabòina, alika, benamàso, hazoto, hadulàna, tompon-tràno, hālatra, mivèsatra, rèsy, lāhateny, vaky, vòrombè, mihāza, mandòva, lamba, zazakely, tsiny, tapa-dòha, mahazāka, velona, mitondra, lāvabāry, ranomaso, ikelēzana, trōndro, mifañgrīby, sitrap', antso, mahenina, zato, Andriamanitra, vava, fahalalāna, tanimbary, mampilaza, soratānana, satroka, ranomainty, imaso, sōmpatra, nenina, tendrombohitra, fanao, tātana, voakapoka, olombelona, dōmbo, tokrī-dia, mami-taka, vonjy, famantaranaudro, asēho, hady, miery, fanalahidy, fiakarana, tokotāny, trōtraka.

FAMPIASANA 76.

Soràty teny roa-polo izay rôtà, roa-polo izay derivativa, ary roa-polo izay kompaonda.

Fanàmpin' izany efa voalaza izany dia misy toy izao ny amy ny rôtà. Samihafa kely ny toetrany.

(1) Misy izay tena rôtà tsy miāmpy na inona na inona, ka ireny dia atao hoe *Rota Tsotra*, na *Rota Primary*.* Toy izao : *trāno*, *tsāra*, *ady*.

(2) Misy saiky tahaka ny rôtà hiany, kanefa raha dini-hina dia hita ho efa niāmpy teny eo alohany, na prefiksa, jzy. Toy izao : *anjāra* (*zara* miāmpy ny prefiksa *an*), *kofēhy* (*feh*y miāmpy ny prefiksa *ko*), *tandihatra* (*lahatra* miāmpy ny prefiksa *tan*). Koa ireny azo lazaina hoe *Rota Sekondary*.

(3) Misy izay rôtà avèrina. Toy izao : *tumbitamby*, *ratsiratsy*, *azoazo*. Ny tahaka izany dia atao hoe *Rota Redplikativa*.

---

* Amy ny ankabiazan' ny teny Malagasy ny vaky teny voalohany amy ny rôtà primary no misy aksenta (tononina mafy kely), ary izany no isan' ny famantarana azy. Maro anefa ny teny baiko, mbamy ny tsy hita fototra intsony, izay toa tsy manaraka izany lalāna izany ; fa raha mba fantatra kosa ny rotany, tokony ho hita ho mpanara-dalāna hiany ireny.

(4) Misy izay efa nampidirana kiantèny kely (*in*, na *om*, na *on*) manàrakàraka ny litera voalòhany amy ny rota. Toy izao: tinapaka (*t-in-apaka*), homehy (*h-om-ehy*), vonono (*v-on-ono*). Ireny indray dia lazaina hoe *Rota misy Infiksa*.

FAMPIASANA 77.

Fantàro ny toetr' izao rota izao, na rota primary, na rota sekondary, na rota redoplikativa, na rota misy infiksa :—

Farafàra, somèby, gadra, kiàdy, fotsy, sinòratra, boribòry, vavènty, lalao, savily, latsaka, vinaky, telo, tomoetra, ravoravo, tandapa, finidy, afaka, ahanàhana, tsingèrina, reharcha, kodia, tany, finantina, borèra, salasala, tomòmbana, lanitra, kifafa, pitrapitra, tomany, olona, tsimbàdika, eboebo, omby, lomàno, efitra, ganagana, kanòsa, vivy, vinidy, bosèsika, fàry.

II.—FANAO AMY NY FAMPIKAMBANANA TENY.

Raha asiana prefiksa ny teny, na misy teny roa akàmbana, dia mazàna misy mampiòva azy kely izany, sady misy lalàna aràhina amy ny fanovàna azy ; tóraka izany koa ny fanamboàrana ny rota ho redoplikativa—misy lalàna fanovàna azy. Ary samy hofantàrintsika ireo. Zavatra roa anefa no ànton' ny fiovaàny indrindra, dia ny tsy fahazòan' ny renisoratra sasany mikàmbana, ary ny halemèn' ny *ka sy tra sy na* raha vaky teny farany amy ny teny misy vaky teny telo na mihoatra.

Izao hiany no renisoratra mety mikàmbana amy ny teny Malagasy : dr, mb, mp, nd, ndr, ng, nj, (=ndz), nk, nt, ntr, nts, tr, ts ; fa ny sisa tsy àzo akàmbana raha tsy èlanelànin-jànatsòratra.

Ary amin' izany, raha asiana prefiksa misy *n* ho litera farany ny teny,* na misy teny roa akàmbana ka asiana *n'* eo anelanelan' izy roa ho famantàrana ny posesiva, na ny ablativa, kanefa renisoratra tsy azo akàmbana aminy no asiana izany, dia tsy maintsy miòva ny renisoratra. Ny sasany solòana renisoratra hafa, ary ny sasany ampiana kosa. Toy izao :

* Mbola misy holazàina amin' izany anefa rehefa mihàtra amy ny famorònana ny verba.

<i>f</i>	soloana	<i>p</i> .
<i>h</i>	„	<i>k</i> na <i>g</i> .
<i>l</i>	„	<i>d</i> .
<i>n</i>	„	<i>m</i> .
<i>v</i>	„	<i>b</i> .
<i>z</i>	„	<i>j</i> (<i>i. e.</i> ampiana <i>d</i> ho <i>dz</i>).
<i>r</i>	ampiana	<i>d</i> ho <i>dr</i> .
<i>s</i>	„	<i>t</i> ho <i>ts</i> .

Koa izao ohatra izao no mampiseho tsara izany fio-vany izany :

<i>nb</i>	<i>tonga</i>	<i>mb</i> :	manboraka	<i>tonga</i>	mamboraka
			fehin' barika	„	fehim-barika
			voan' bala	„	voam-bala
<i>nf</i>	„	<i>mp</i> :	anfatana	„	am-patana
			rano n' fary	„	ranom-pary
			resi n' fifaliana	„	resim-pifaliana
<i>nh</i>	„	<i>ng†</i> :	man halatra	„	mangalatra
			man hataka	„	mangataka
<i>nh</i>	„	<i>nk</i> :	an harona	„	an-karona
			tsiro n' hanina	„	tsiron-kanina
			azo n' heloka	„	azon-keloka
<i>nl</i>	„	<i>nd</i> :	man latsaka	„	mandatsaka
			hazo n' lamosina	„	hazon-damosina
			mati n' lalana	„	matin-dalana
<i>np</i>	„	<i>mp</i> :	an paosy	„	am-paosy
			maso n' piso	„	masom-piso
			leo n' paraky	„	leom-paraky
<i>nv</i>	„	<i>mb</i> :	man voatra	„	mamboatra
			kitapo n' vola	„	kitapom-bola
			hita n' vahoaka	„	hitam-bahoaka
<i>nz</i>	„	<i>nj</i> :	man zaitra	„	manjaitra
			loha n' zaza	„	lohan-jaza
			hala n' zavatra	„	halan-javatra
<i>nr</i>	„	<i>ndr</i> :	man ray	„	mandray
			trano n' Ranona	„	tranon-dRanona
			zaka n' rameva	„	zakan-drameva
<i>ns</i>	„	<i>nts</i> :	an saha	„	an-tsaha
			ila n' sambo	„	ilan-tsambo
			vita n' soavaly	„	vitam-tsoavaly

Ary tahaka izany hiany koa no fanào raha akàmbana ny teny roa ka *na* no vaky teny fàrany (indrindra fa raha misy vaky teny *telo* na *mihòatra*), ny *a* dia miala sady miova ny renisoratry ny faharoa hifanaraka amy ny *n*; ary raha *b*, na *f*, na *p*, na *v*, no renisoratra voalo-

† Tsirairay foana anefa ireny.

hany amy ny teny akàmbana aminy, dia tonga *m* kosa ny *n*. Toy izao :

<i>b</i>	manana be	<i>tonga</i>	manam-be
<i>f</i>	mihinana fary	„	mihinam-pary
<i>h</i>	manarona heloka	„	manaron-keloka
<i>l</i>	manana lamba	„	manan-damba
<i>p</i>	asiana paosy	„	asiam-paosy
<i>r</i>	tànana roa	„	tànan-droa
<i>s</i>	lalina saina	„	lalin-tsaina
<i>v</i>	taolana valanorano	„	taolam-balanorano
<i>z</i>	faehoana zavatra	„	fanehoan-javatra

Fa ny *d*, *g*, *j*, *k*, sy *t* tsy miova, fa ny *a* hiany no miala. Toy izao :

<i>d</i>	taomina ditra	<i>tonga</i>	taomin-ditra
<i>g</i>	hazonina gadra	„	hazonin-gadra
<i>j</i>	manana jiafotsy	„	manan-jiafotsy
<i>k</i>	asiana kase	„	asian-kase
<i>t</i>	kapohina tandroka	„	kapohin-tandroka

Ary raha *m* na *n* no renisoratra voalohany, dia miala fotsiny ny *na*. Toy izao :

<i>m</i>	tokana maso	<i>tonga</i>	toka-maso
	Imerina mody	„	Imeri-mody
<i>n</i>	anarana nosy	„	anara-nosy
	mamelona namana	„	mamelo-namana

Ary toy izany hiany koa, raha akàmbana ny teny roa, ary *ka* na *tra* no vaky teny farany amy ny voalohany, dia avèla ireo ; kanefa mbola miòva hiany ny renisoratry ny teny faharòà, na dia zàratsoratra aza no faran' ny voalohany. Toy izao :—

<i>f</i>	<i>tonga p :</i>	henika fahendrena	<i>tonga</i>	heni-pahendrena
		fatratra fitady	„	fatra-pitady
<i>h</i>	„ <i>k :</i>	tapaka hazo	„	tapa-kazo
		mpivarotra hena	„	mpivaro-kena
<i>l</i>	„ <i>d :</i>	mitarika lakana	„	mitari-dakana
		lavitra loutra	„	lavi-dotra
<i>r</i>	„ <i>dr :</i>	zanaka Ranona	„	zana-dRanona
		manatitra rano	„	manati-drano
<i>s</i>	„ <i>ts :</i>	zanaka soavaly	„	zana-tsoavaly
		hosotra sokay	„	hoso-tsokay
<i>v</i>	„ <i>b :</i>	tapaka vata	„	tapa-bata
		mpivarotra vary	„	mpivaro-bary
<i>z</i>	„ <i>j :</i>	mangataka zavatra	„	mangata-javatra
		hevitra zaza	„	hevi-jaza

Kanefa hitantsika amin' izany. fa ny *f, h, l, r, s, v, z*, no miova, ary ny *b, d, g, j, k, m, n, p, t* tsy miova akory, toy izao :—

<i>b</i>	<i>d</i>
mamoa-bala	mivoa-dinitra
tra-basy	mangala-dia
<i>g</i>	<i>j</i>
manapa-gadra	mangata-jaky
misambo-gidro	manati-jaka
<i>k</i>	<i>m</i>
mandraha-katsaka	poa-maso
mivaro-ketsa	fihimamba
<i>n</i>	<i>p</i>
mahamasa-nahandro	mandini-parasy
taka-namana	voka-peso
<i>t</i>	
manafa-tanàna	
lavi-trano	

FAMPIASANA 78.

Fantàro ny fiovan' ny renisoratra amin' izao teny izao, ary atokantokàny, nefa ataovy miray lahàrana izay mitovy karazana :—

Mianjèra, am-bolòky, mambòly, mandrèsy, an-tsìsiny, am-pandràna, fivìdim-pàtsa, mandainga, mangaro, ankavia, mambory, am-parafàra, mangòboka, atòdim-papelika, mandàhatra, an-tsalàka, mandrèraka, manjànaka, am-bava, mambitsika, tompon-tsàtroka, mandevona, manjary, am-bavahady, mandròtsaka, vavam-polèta, mangàrika, an-kòditra, am-pifehèzana, mandròso, foto-pe, manan-dàoka, mitari-drèsaka, zana-dandy, mavesa-keloka, saro-bàliana, manan-kolazàina, fanaovan-tsèza, afa-pahotàna, mangala-jàza, sarom-bilany, lalan-droa, anti-panahy, sasa-poana, mahatapa-doha, saro-kenatra, manàni-dròva, mangala-beli-ràno, mitsoa-ponènana, fe-bòlana, ranom-pòtaka, marain-tsy hariva.

FAMPIASANA 79.

Forony teny folo avy amy ny manary ka, tra, na ny a amy ny na, nefa tsy misy miova ny renisoratry ny teny manaraka azy ; ary folo avy ny efa miova kosa.

Ny amy ny fampikambànana teny efa nohqvèrintsika teo, fa ny lalàna hotànana amy ny fanovàna ny teny ho redoplikativa dia mbola tsy voalàza.

Ny rota sasany dia tsy fiteny intsony raha tsy amy ny redoplikativa. Toy izao : *hàzakàzaka, laolào, reha-reha*.

Ny ròta rehetra izay vàky teny iray na roa monja (afa-tsy ny vitsivitsy* misy *ka, na, na tra* ho vaky teny farany) dia avèrina fotsiny. Toy izao :

<i>Rota.</i>	<i>Redoplikativa.</i>
sangy	sangisangy
tamby	tambitamby
be	bebe
lava	lavalava
azo	azoazo
tia	tiatia

Raha vaky teny telo ny rota, ary *ka, na, na tra* no vaky teniny farany, dia anariana a fotsiny ny *ka, na, na tra*, raha tàhiny zanatsoratra ny litera voalohany amy ny rota ; ary hafohèzina tahaka ny fanao amy ny fam-pikambanana teny kosa izy, raha tàhiny renisoratra† ny litera voalohany amy ny rota. Toy izao :

<i>Rota.</i>	<i>Redoplikativa.</i>
ètsaka	ètsakètsaka
àloka	àlokàloka
àlina	àlinàlina
àvona	àvonàvona
èritra	èitrèritra
àntitra	àntitràntitra
réraka	réradréraka
fánaka	fànapánaka
bénjana	bènjakènjana
faingana	faingampaingana
sàsatra	sàsatsàsatra
làvitra	làvidàvitra

Ny rota primary sy ny sekondary sy ny misy infiksa ary ny teny dervativa koa samy azo atao redoplikativa hiany, kanefa ny tena rota hiany no avèrina, fa ny prefiksa na ny infiksa dia tsy miverina. Toy izao :—

* Toy izao : *traotraoka, kaonkaona, zajatra.*

† Raha *h* anefa ny renisoratra, dia izy sy ny *a* farany hiany no miala. Toy izao : *hotroka, hotrokotroka, hevitra, hevitremitra, mihemotra, mihemotremotra.*

Ary raha *m* na *n* izy, dia tsy miova izany. Toy izao : *matroka, matromatroka, meloka, melomeloka, namana, namanamana, manana, manamanana, manitra, manimanitra, menatra, menamenatra.*

<i>Tena rota.</i>	<i>Misy fanampiny.</i>	<i>Redoplikativa.</i>
vily	savily	savilivily
herina	tsingerina	mitsingeringerina
seby	someby	somebiseby
samba	somamba	somambasamba
teny	miteny	miteniteny
lady	mandady	mandadilady
dio	madio	madiodio
seho	aseho	asehoseho

Ary tahaka izany koa amy ny sofiksa : ny faran' ny teny hiany no miova, ary ny sofiksa atao indray mandeha hiany. Toy izao :

<i>fantàrina</i>	<i>fàntapantàrina</i>
<i>fotsiana</i>	<i>fòtsifotsiana</i>
<i>lahàrana</i>	<i>làhadalahàrana</i>
<i>hamaintisana</i>	<i>hamàintimaintisana</i>

Ny teny vitsivitsy dia asiana *n* aloha vao averina. Toy izao :

<i>maneso</i>	<i>manesoneso</i>
<i>manampy</i>	<i>manampinampy</i>
<i>mandà</i>	<i>mandanda</i>
<i>zandry</i>	<i>zandrinjandry</i>
<i>zoky</i>	<i>zokinjoky</i>

FAMPIASANA 80.

Fiovàna manao ahòana avy no hita amin' izao redoplikativa izao ?

Vitavita, soratsoratra, arakaraka, borerarera, dinidinihina, mamotopototra, tsaratsara, bedibedy, embekemboka, vabatra, petsapetsa, fatrapatratra, somarisary, anatanatra, vaovao, milazalaza, tenitenenina, latsadatsaka, avanavana, boribory, mazotozoto, mitsimbadiadika, betretra, aforiporitra, hadiodiovana, fakofako, fepetra, mitsivalambalana, mamonoovono, vantobantotra, ahonahona, havatravatra, tamotamo, ari-traritra, lazalazaina, manelatrelatra, àvakavaka, averimberina, hantsankantsana, haihay, horakòraka, onitrònitra, salasala, herongerona, dinidinika, ratsiratsy, erikerika.

III.—NY NIHAVIAN' NY NAONA.

Hohevèrina samy mitòkana ny naona propria ary ny naona komona sy abstrakta.

1.—NY NIHAVIAN' NY NAONA.

Ny olona sy ny tany sy ny vohitra, etc., etc., dia samy manana ny anàrany avy, ka anàrana avy taiza moa no nomèn' ny olona azy ?

1.—ANÀRAN' OLONA.

Maro ny anaran' olona no tsy hita fòtotra intsony ; fa ny ankamaròany dia hita tsara sy mora fantatra hiany. Ary ny teny izay natao anàran' olona dia fiteny isan-andro, saingy asiana teny kely hoe *I* na *Ra*, na *Lay*, na *Andriana*, etc., mialòha azy. Ireo teny kely ireo dia azo atao hoe Artikola Personal, ka nolazàina tamy ny pejy 28. Toy izao :

NAONA	I-voalào	Ra-totozy	Lai-zomà
AJEKTIVA	I-sòà	Ra-bè	Andrian-tsàra
VERBA	I-mànana	Ra-miàkatra	Andria-mamònjy

Misy koa ny anàram-pirenèna : ny hoe *Ta*, *Tai*, *Tan* no famantàrana azy. Toy izao :

Ta-nosy	Tan-kay
Tai-fasy	Tai-moro
Tan-ala	Tan-tsaha

2.—ANÀRAN-TANY, ETC.

Ny ankabiazan' ny anaran-tany sy vohitra dia anarana fiteny isan-andro hiany koa, dia sahala amy ny anaran' olona hiany ; fa asiana teny hoe *An* kosa (izay miova ho *Am* eo alohan' ny renisoratra sasany) mialòha azy, nefa ny sasany dia ialohan' ny *I* hiany. Toy izao :

An-tòngona	Am-bàto
An-kàzobè	Am-pàrafaravàto
An-tsàhadinta	Am-bòhimàrina

Toy izao koa :

I-màmo	I-soàvina
I-lazàina	I-làfy

Misy ny sasany kosa anefa toa tsy ampiana teny hafa loatra. Toy izao : Faravohitra, Alaçora, Namèhana. Kanefa tsy mahadiso akory raha asiana *I* hiany ireo.

2.—NY NIHAVIAN' NY NAONA KOMONA SY ABSTRAKTA.

Ny sasany dia ròta ; ny sasany derivativa ; ary ny sasany kompàonda.

1.—NY NAONA IZAY ROTA.

Tsy misy holazàina loatra ny amin' izany. Misy betsaka izay tena ròta, toy izao : *ràno*, *àdy*. Misy izay

rota sekondary,* toy izao : *angàdy, kofèhy*. Ary misy ny redoplikativa, toy izao : *àhanàhana, bèdibèdy*.

Maro ny anàran-javatra azon' ny Malagasy tamy ny firenena sasany. Maintimolàly ny sasany anefa ka tsy tsaràana ho baiko intsony. Toy izao :

<i>Arabika.</i>	<i>Frantsay.*</i>	<i>Englisy.</i>
mizàna	latàbatra	bòky
kiròbo	soavàly	sekoly

2.—NY NAONA DERIVATIVA.

Betsaka dia betsaka ny anaran-javatra izay teny efa noforonina na nalàina tamy ny teny hàfa, sady misy lalàna aràhin' ny olona raha mamòrona teny toy izany. Ny rota anankiray no ampiàna, na avy eo alòhany, na avy aoriany, ka voafòrona tsara ny naona. Dia halà-hatra kely izy.

i. *Ny naona abstrakta misy prefiksa HA na FAHA, sy ny misy ireny mbamy ny sofiksa ANA koa.* Ny rota sasany dia asiana prefiksa *ha* na *faha*, na asiana *ha* sy *faha* sady asiana sofiksa *ana* koa, dia tonga naona abstrakta. Toy izao :

<i>loto (rota)</i>	<i>tsara (rota)</i>	<i>fohy (rota)</i>
<i>haloto (ny)</i>	<i>hatsara (ny)</i>	<i>hafohy (ny)</i>
<i>fahaloto (ny)</i>	<i>fahatsara (ny)</i>	<i>fahafohy (ny)</i>
<i>halotàna</i>	<i>hatsaràna</i>	<i>hahohezana</i>
<i>fahalotàna</i>	<i>fahatsarana</i>	<i>fahafomezana</i>

ii. *Ny naona misy sofiksa ANA.* Ny naona sasany dia foronina saiky tahaka ny fanao amy ny verba pasiva sasany : ny rota no ampiàn' ny sofiksa hoe *ana* na izay solony. Toy izao :—

* Izao no prefiksa fanao amy ny naona :

<i>an-gady (hady)</i>	<i>ko-fehy</i>	<i>tsi-ranorano</i>
<i>an-jara (zara)</i>	<i>sa-fidy</i>	<i>tsi-laolao</i>
<i>ka-razana</i>	<i>sa-vily</i>	<i>tsim-parifary</i>
<i>ka-laza</i>	<i>san-davany (lava)</i>	<i>tsim-pasika</i>
<i>kam-ahana (fahana)</i>	<i>san-godina</i>	<i>tsin-drano (rano)</i>
<i>kam-ory (vory)</i>	<i>ta-fara</i>	<i>tsin-gala (hala)</i>
<i>kan-ovo (tovo)</i>	<i>ta-hiry</i>	<i>va-zaha</i>
<i>kan-iry (tsiry)</i>	<i>tam-bato (vato)</i>	<i>va-zimba</i>
<i>ki-ady</i>	<i>tam-boho (voho)</i>	<i>za-tovo</i>
<i>ki-fafa</i>	<i>tan-dapa (lapa)</i>	<i>z'-anaka</i>
<i>ko-dia</i>	<i>tan-donaka</i>	

<i>Rota.</i>	<i>Derivativa.</i>
vàlona	valòna-na
tétý	teté-zana
tòetra	toèr-ana
vòno	vonò-ana
sály	salá-zana*

iii. *Ny naona verbaly misy* MP. Matetika raha tehilàza ny mpanao ny verba isika dia ovàntsika ny m litera voalohany amy ny verba ho mp. Toy izao :—

<i>Verba.</i>	<i>Naona.</i>
miady	mp-iady
mampakatra	mp-ampakatra
mandrafitra	mp-andrafitra
mampianatra	mp-ampianatra
mihatsaravelsihy	mp-ihatsaravelsihy

iv. *Ny naona verbaly misy* F. Ny verba amy ny forma aktiva sy ny forma relativa azo ovàna ho naona raha ny literany voalòhany no soloana f na ampiana f. Toy izao :—

<i>Akt.</i>	<i>Verba.</i>	<i>Naona.</i>
	mandeha	fandeha
	mijery	fijery
	matory	fatory
	mampihinana	fampihinana
<i>Rel.</i>	amòriana	famòriana
	isehòana	fisehòana
	ahatsaràna	fahatsaràna
	anafitobinana	fanafitobinana

v. *Ny naonn fraktionaly misy* AMPAHA—NY. Ny ajektiva milaza isa dia azo ovàna ho naona anàran' ny fraktiona raha asiana ampaha avy eo alohany sy ny avy eo aoriany izy. Toy izao :—

<i>Ajek.</i>	<i>Naona.</i>
roa	ampaha-roa-ny
telo	ampaha-telo-ny
dimam-polo	ampaha-dimam-polo-ny
zato	ampaha-zato-ny

* Izao koa dia nana' ireo : horonana, lahitrana, tamiana, harena, (hariana), lanonana, lecenana, tiniana, seronana, tokonana, tantanana, tononana, tsanganana, fatorana, lambanana, sampanana, vovonana, lavanana.

Ny lalàna namorònana azy mbola holazàina rehefa mihatra amy ny verba pasiva.

vi. *Ny naona negativa misy* TSY. *Ny naona verbaly misy f* azo atao naona negativa raha asiana *tsy* ho prefiksany izy. Toy izao :—

tsy fananana
tsy fahamarinana
tsy fisiana
tsy fitoviana

FAMPIASANA 81.

Izay naona derivativa amin' izao manaraka izao dia avàho araka ny karazany, dia ny abstrakta misy ha, na misy ha—ana, faha, na faha—ana, sy ny naona verbaly misy ana, sy ny naona verbaly misy mp, sy ny naona verbaly misy f, sy ny naona fraktionaly misy ampaha—ny, ary ny negativa misy tsy :—

Fanorenana, anjara, tsy fanaovana, hamaintisana, ampahatelonny, mpisakaiza, fasana, kijeja, mpamonjy, fanaikena, sahafa, hamasinana, hadio, lanonana, ampahefapolony, mponina, fibebaka, fahalalana, mpitady, tandrimo, tsy fankasitrahana, fahamena, tsimbolavola, hatsara, hataka, fanompoana, lahàrana, fahitra, mpivavaka, halotoana, ampaharivony, fihinanana, fangatahana, mpandositra, mpijery, valonana, fiakarana, fahafainganana, levenana, fasika, mpimàmo, fahendrena, ampahaftony, mpanota, tamiana, fitaiza, habòriboriana, firaka, mpamòry, hafaτρα.

FAMPIASANA 82.

Soraty naona derivativa enina avy araka ny karazany voalaza teo.

3.—NY NAONA KOMPAONDA.

Ny teny roa dia azo akàmbana ho naona iray, ary betsaka ny naona efa noforonina toy izany. Samihafa anefa ny teny azo akàmbana. Toy izao :—

<i>Naona sy naona.</i>	<i>Naona sy ajektiva.</i>	<i>Ajektiva sy naona.</i>
tompon-tany	sira-mamy	lava-nify
vonin-kazo	vola-mena	tsara-maso
hevi-teny	vorom-potsy	be-ravina
<i>Naona sy verba.</i>	<i>Verba sy naona.</i>	
zava-padina	manam-bòninàhitra	
olom-pantatra	tao-zavatra	
saka-mandimby	òrim-bato	

Ny ankabiàzan' ny naona kompaonda dia asiana hy-fena hampikàmbana azy.

FAMPIASANA 83.

Teny inona avy no efu voakàmbana ho naona kompaonda amin' ireto ?

Voam-pèso, mpitari-bato, bibidia, soso-nify, mpitory teny, àndrintsambo, olom-pehezina, mpanan-karena, tambim-bola, ranomainty.

lavanify, tsàto-kàzo, àla-fàditra, lòlompò, lèfompòhy, lelàfo, lafi-bàto,
sarin-javatra, varàhimèna, àhidratsy, tanimbàry, ravin-tseva, vakim-bola,
hòdi-maso, tompo-n-tràno.

FANDAHARANA NY NAONA MANARAKA NY NIHAVIANY.

I.—*Propra.*

1. Anaran' olona	{ tsirairay firenena	Ivoalavo Taimoro	Rabe Tanàla
2. Anaran-tany, etc.		{ Antòngona Inamo	Ambàto Ifafy

II.—*Komona sy Abstrakta.*

1. Rota	{ Primary ..... Rano, ady Sekondary ..... Angady, kofehy Redoplikativa..... Ahanahana, bedibèdy
	{ 1. Abstrakta { <i>ha</i> Hafotsy, hatsara <i>faha</i> Fahafotsy, fahatsara <i>ha...ana</i> Hafotsiana, hatsarana <i>faha...ana</i> Fahafotsiana, fahatsarana
2. Derivativa	{ 2. Misy sofiksa .....ana Valonana, toerana 3. Verbaly.....mp Mpiady, mpandrafitra 4. Verbaly.....f Fandeha, fiangonana 5. Fraktionaly .....ampaha— ny...Ampaharoany 6. Negativa misy tsy.....Tsy fitiavana, tsy fisiana
3. Kompaonda.....	Tompon-tany, tao-zavatra

IV.—NY NIHAVIAN' NY AJEKTIVA.

Ny ajektiva izay ròta sy ny derivativa ary ny kompaonda samy hohevèrina kely avy.

1.—NY AJEKTIVA IZAY ROTA.

(1) Ny ankabiàzany dia ròta primary. Toy izao : *bè, kèly, hèndry, tsàra.*

(2) Ny sasany rota sekondary.* Toy izao : *borèra, sahìrana, kanòsa, donèndrina.*

(3) Ny sasany redoplikativa. Toy izao : *valaràla, petsapètsa, boribory, raorào.*

---

* Vitsy hiany ireo. Ny prefiksa fanao aminy dia izao :

<i>bo-traika</i>	<i>ka-renina</i>	<i>sa-hirana</i>
<i>bo-trefona</i>	<i>ka-laina</i>	<i>sa-resaka</i>
<i>don-endrina</i>	<i>ki-lavalava</i>	<i>ta-lanjona</i>
<i>fo-rehitra</i>	<i>ki-boribory</i>	<i>ta-lesaka</i>

(4) Ny sasany misy infiksa. Toy izao : *somàry*, *somèby*, *somàmba*.

2.—NY AJEKTIVA DERIVATIVA.

Ny ajektiva forònina na alàina avy amy ny teny hafa ka atao hoe derivativa no hodinihina koa. Azo avàhana ho efa-karàzana izy, dia ny ajektiva misy ny prefiksa *ma*, ny nomeraly misy *faha*, ny ajektiva negativa misy *tsy*, ary ny misy sofiksa *ana*.

i. *Ny ajektiva misy ny prefiksa MA.* Efa nolazàina kely rahatèo ireny tamin' izay teny milaza ny tensan' ny ajektiva. Ny ròta (naona anefa ny ankabiazany) no ampiana ny prefiksa *ma*; amy ny sasany koa ny *ma* dia hahohezina ho *m* hiany. Koa mizara efatra ireny manaraka ny toeny samihafa.

(1) Raha renisoratra ny litera voalohany amy ny rotany, dia ampiana *ma* izy; ary raha preterita ny tensa, dia miova ho *n* ny *m*, ary ho *h* raha fatora. Toy izao :

<i>Rota.</i>	<i>Derivativa.</i>
ditra	<i>ma-ditra</i>
fana	<i>ma-fana</i>
hitsy	<i>ma-hitsy</i>
kòtroka	<i>ma-kòtroka</i>
lālaka	<i>ma-lālaka</i>
ngina	<i>ma-ngina</i>
renina	<i>ma-renina</i>
siaka	<i>ma-siaka</i>
tèvina	<i>ma-tevina</i>
vesatra	<i>ma-vesatra</i>
zoto	<i>ma-zoto</i>

(2) Fa raha *h* no renisoratra voalohany amy ny ròtany, dia hahohezina ho *m* ny *ma*, sady miala ny *h* amy ny rota sasany. Toy izao :

<i>Rota.</i>	<i>Derivativa.</i>
<i>hànina</i>	<i>ma-hànina</i> hahohezina ho <i>mànina</i> v.
<i>hànitra</i>	<i>ma-hànitra</i> „ <i>mànitra</i>
<i>hàsina</i>	<i>ma-hàsina</i> „ <i>màsina</i>
<i>hèloka</i>	<i>ma-hèloka</i> „ <i>mèloka</i>
<i>hèna</i> (?)	<i>ma-hèna</i> (?) „ <i>mèna</i> (?)
<i>hènatra</i>	<i>ma-hènatra</i> „ <i>mènatra</i>

(3) Raha ny zanatsoratra *a* sy *e* no litera voalohany amy ny rota, dia hahohezina ho *m* hiany ny *ma*.

<i>Rota.</i>		<i>Derivativa.</i>
ando	ma-ando	hahohezina ho m-ando
aloka	ma-àloka	,, m-àloka
arina	ma-arina	,, m-arina
èndrika	ma-èndrika	,, m-èndrika
erika	ma-érika	,, m-érika
erina	ma-èrina	,, m-èrina

(4) Raha ny zanatsoratra *i sy o* kosa no litera voalohany amy ny rota, dia *ma* hiany no prefiksa, kahefa tahaka ny diftonga no fanononan' ny olona azy. Toy izao :

<i>Rota.</i>	<i>Derivativa.</i>
inty	ma-inty
itso	ma-itso
izina	ma-izina
òla	ma-ola
orina	ma-orina
òzatra	ma-ozatra

ii. *Ny ajektiva nomeraly misy FAHA.* Ny ajektiva nomeraly kardinaly dia azo atao ordinaly raha asiana ny prefiksa *faha*, na *fah* raha hahohezina. Toy izao :

<i>Kardinaly.</i>	<i>Derivativa (Ordinaly).</i>
roa	faha-roa
telo	faha-telo
efatra	fah-efatra
roa-polo	faha-roa-polo
telo-polo	faha-telo polo
zato	faha-zato

iii. *Ny ajektiva negativa misy TSY.* Maro ny ajektiva azo atao negativa raha asiana prefiksa *tsy*. Toy izao :

<i>tsy</i> marina
<i>tsy</i> masina
<i>tsy</i> mazava
<i>tsy</i> meloka
<i>tsy</i> mendrika

iv. *Ny ajektiva misy sofiksa ANA.* Misy ajektiva vitsy noforonina avy amy ny naona izay nasiana sofiksa *ana*, dia tahaka izay famoronana ny verba pasiva. Toy izao :

<i>Rota.</i>	<i>Derivativa.</i>
vava	vavàna
bika	bikàna
nofo	nofòsana
volo	volòsana
fery	ferèna (feri-ana)

3.—NY AJEKTIVA KOMPAONDA.

Ny ajektiva azo ampiana teny hafa, ka dia atao hoe ajektiva kompaonda. Koa mizara ho telo toko izany.

i. Amy ny ajektiva kompaonda sasany dia teny fametra azy ny teny faharoa izay mahakompaonda azy. Toy izao :

saro-bidy
lava fè
mavesa-kèloka
tsara fanahy

ii. Amy ny sasany kosa ny ajektiva roa no akàm-bana, nefa miampy hevitra hafa nòho ny voalohany ny ajektiva anankiray. Toy izao :

kely fètsy	=	kely (nefa) fetsy
lehibe adala	=	lehibe (nefa) adala
mazava ratsy	=	mazava (nefa) ratsy
mainty manga	=	mainty (nefa) manga

iii. Misy kòà ny ajektiva nomeràly izay kompaonda. Toy izao :

roa-polo
telo-polo
sivi-folo

FAMPIASANA 84.

Fantaro ny nihavian' ny ajektiva derivativa amin' izao manaraka izao, ka samy atokantokany, nefa ataovy miray laharana ny mitovy karazana :—

Kanòsa, tsy maditra, mahery, mèrona, kafiry, fahafito, maimbo, maloto, mavo, lalina, maròroka, mafy, fahasivy, maizina, fahefa-polo, tsy hendry, somafosafo, mēdy, sahaza, manitra, mangidy, bolitika, tsy maloto, mazana, mazava, menatra, kapetsy, matoky, manga, fahavalo, maotina, mangina, borètaka, maivana, mahihitra, fahadimy, kasiaka, somedisèdika, mailaka, tsy mahitsy, marènina, maozatra, manta, maody, matanjaka, tsy marina, mamy, boraingina, matroka.

FAMPIASANA 85.

Soraty ajektiva derivativa enina avy isan-karazany.

FAMPIASANA 86.

Soraty ajektiva kompaonda enina avy isan-karazany.

**FANDAHARANA NY AJEKTIVA MANARAKA NY
NIHAVIANY.**

1. Rota	{	Primary.....	Hendry, maro
		Sekondary	Karenina, borera
		Redoplikativa	Hendrihendry, maromaro
		Misy infiksa	Somary, someby
2. Deri- vativa	{	i. Ajektiva misy <i>ma</i>	(1) Maditra, mafana
			(2) Manina, menatra
			(3) Maloka, merika
			(4) Maizina, maozatra
		ii. Nomeraly ordinaly misy <i>faha</i>	Faharoa, fahatelo
3. Kom- paonda	{	iii. Negativa misy <i>tsy</i>	Tsy marina, tsy mendrika
		iv. Misy sofiksa <i>ana</i>	Vavana, nofosana
		i. Misy fametra.....	Saro-bidy, tsara fanahy
		ii. Ajektiva roa mifanohitra	Kely fetsy, lehibe adala
		iii. Nomeraly kompaonda.....	Roa-polo, telo-polo

V.—NY NIHAVIAN' NY PRONAONA.

Tsy misy hohevèrina loatra amin' izany.

Misy pronaona izay *ròta* ; misy izay *derivativa* ; ary misy izay *kompaonda*.

(1) Rota ny pronaona sasany. Toy izao : *aho, izy, isa, zovy* ?

(2) Fa ny sasany *derivativa*.

i. *Ny misy prefiksa* i. Maromaro izy no asiana ny prefiksa *i* mialoha azy. Toy izao :

<i>Rota.</i>	<i>Derivativa.</i>
sika	isika
zaho	izaho
zahay	izahay
zany	izany
zao	izao
zay	izay

Any ambaniravinkazo mbola fiteny hiany ireo *rota* *tsy* misy *i* ireo.

Ary toy izao koa ny sasany :—

<i>Rota.</i>	<i>Derivativa.</i>
toy	itoy
tsy	itsy
tsikitra	itsikitra
ty	ity
roa	iroa
rokatra	irokatra
ry	iry

Ny adverba izay mifamàly amin' ireo pronaona ireo no ahafantàntsika fa tsy naman' ny rota ny i.

<i>Rota.</i>	<i>Pronaona.</i>	<i>Adverba.</i>
tsy	i-tsy	e-tsy a-tsy
ty	i-ty	e-ty a-ty
ry	i-ry	e-ry a-ry
etc.	etc.	etc.

ii. *Ny Pronaona Sekondary.* Ny Pronaona amy ny kaso nominativa azo lazaina hoe *Primary*, satria rota izy ; fa derivativa sy *Sekondary* ka avy amin' ireo hiany ny namany izay posesiva. Dia toy izao :

<i>Primary.</i>	<i>Sekondary sy Derivativa.</i>	
aho	ahy	(o sy ko ?)
hianao	anao	nao, ao
izy	azy	(ny ?)
izahay	anay	nay, ay
isika	antsika	ntsika, tsika
hianareo	anareo	nareo, areo
iza	an' iza	
zovy	an' jovy	

(3) Misy pronaona izay kompaonda. Toy izao : *itsizy, ilehitsy, ilehiroa*, etc.

VI.—NY NIHAVIAN' NY VERBA.

Ny ankabiazan' ny verba dia derivativa, ary be ny holazaina amin' izany. Misy maro koa ny verba izay rota. Ary matetika ny verba no asiana naona fametra, izay hoatra ny mahakompaonda azy, dia toy izao : *mangala-dia, manapa-doha, mamindra fo, miova fanahy*. Kanefa ny amy ny rota sy ny derivativa hiany no hodinihintsika izao, fa ampy izany efa voalaza izany ny amy ny kompaonda.

1.—NY VERBA IZAY ROTA.

(1) Rota primary ny sasany, kanefa misy izy aktiva ; ary misy pasiva kosa. Toy izao : (Aktiva) *tia, tonga*, *avy* ; (Pasiva) *azo, hita, re*.

(2) Rota sekondary ny sasany.* Toy izao: *kora-paka*,† *tongilana*,† *tsivalana*.†

(3) Redoplikativa ny sasany. Toy izao: *karakara*,† *hozongozona*,† *fantapantatra*.

(4) Misy ny infiksa ny sasany. Toy izao: *homēhy*, *tōmoetra*, *tiñory*, *fiñantina*.

2.—NY VERBA DERIVATIVA.

Derivativa ny ankabiazan' ny verba izay fitenin' ny olona, sady maro karazana ny teny amoronana azy.

Ny rota izay verba rahateo no angalana ny ankamaroany. Toy izao :

Rota.

Derivativa.

solo, asolo, voasolo, misolo, manolo, solàana, etc.
 haro, tafaharo, mampiharo, haroina, haroy, etc.
 etc. etc.

Tena rota ireo, dia rota primary ; fa betsaka koa ny rota sekondary izay angalana derivativa. Toy izao :—

Rota primary.

Rota sekondary.

Derivativa.

lahatra

tan-dahatra

mitandahatra

herina

tsin-gerina

mitsingerina

etc.

etc.

etc.

* Ny prefiksa fanao aminy dia izao :

<i>a</i>	<i>mi-a-fara</i>	<i>ta</i>	<i>mi-ta-laho</i>
<i>an</i>	<i>mi-an-jera</i>	<i>tabo</i>	<i>mi-tabo-rotsaka</i>
<i>ba</i>	<i>mi-ba-raraka</i>	<i>tako</i>	<i>mi-tako-ritsika</i>
<i>bo</i>	<i>mi-bo sesika</i>	<i>tan</i>	<i>mi-tan-dahatra</i>
<i>da</i>	<i>mi-da-boboka</i>	<i>tam</i>	<i>mi-tam-besatra</i>
<i>don</i>	<i>mi-don-ana</i>	<i>to</i>	<i>mi-to-fefika</i>
<i>fa</i>	<i>mi-fa-diditra</i>	<i>ton</i>	<i>mi-ton-gilana</i>
<i>go</i>	<i>mi-go-robaka</i>	<i>tsa</i>	<i>mi-tsa-rapaka</i>
<i>ka</i>	<i>mi-ka-retsaka</i>	<i>tsi</i>	<i>mi-tsi-valana</i>
<i>ki</i>	<i>mi-ki-dingidingy</i>	<i>tsim</i>	<i>mi-tsim-badika</i>
<i>ko</i>	<i>mi-ko-rapaka</i>	<i>tsin</i>	<i>mi-tsin-gerina</i>
<i>pa</i>	<i>mi-pa-riaka</i>	<i>tso</i>	<i>mi-tso-riaka</i>
<i>po</i>	<i>mi-po-rotsaka</i>	<i>va</i>	<i>mi-va-roraka</i>
<i>ro</i>	<i>mi-ro-ahana</i>	<i>vo</i>	<i>mi-vo-reraka</i>
<i>sa</i>	<i>mi-sa-vily</i>		

† Tsy fanao ireo raha tsy misy prefiksa hahaderivativa azy. Toy izao : *mikorapaka*, *mitongilana*, *mitsivalana*, *mikarakara*, *mihozongozona*.

Tsy ny rota verbaly hiany anefa no amòronana ny verba derivativa, fa betsaka koa ny avy amy ny teny hafa. Toy izao :

<i>Naona :</i>	manatroka	(sàtroka)	miravaka (ràvaka)
<i>Ajektiva :</i>	manatsara	(tsara)	teloina (tèlo)
<i>Adverba :</i>	mankany	(any)	manindroa (indròa)
<i>Preposisiona :</i>	mankamy	(amy)	mihatra (hatra)

FANDAHARANA NY VERBA MANARAKA NY NIHAVIANY.

1. Rota	{	(1) Primary	{ aktiva	Tia, tonga
			pasiva	Resy, azo
		(2) Sekondary		Korapaka, tongilana
		(3) Redoplikativa		Karakara, fantapantatra
		(4) Misy infiksa		Tomoetra, homehy
2. Derivativa	{	(1) avy amy ny rota	{ Misolo, misavily	
			Mirehareha, mihomehy	
		(2) avy amy ny teny hafa	{	naona Mivady, manaloka
3. Kompaonda	{		ajekt.	Miharatsy, hatsaraina
			adv.	Mankeo, minintelo
			prep.	Mankany, mihatra
				Mangala-dia, manapa-doha

FAMPIASANA 87.

Fantaro izay nihavian' izao verba izao :—

Nahèla, havaozina, mitsitòkantòkana, hampitsahatra, misalasala, fantatra, mihàtra, mikoratàba, tamy, lovàna, tsinjàrina, sivina, koloko-loina, mahaloto, manakaiky, vita, manao, itampodiana, ialohana, maty, mamotsy, mifarango, mitsitokotòko, maninèfatra, tràtra, miala-tsahatra, nankamy, hevèrina, miàhotrahotra, tia, mifampijery, nanantèna, omena, mampikorapaka, mankary, re, sotroina, mahadàla, miandoha, ankane-sana, mitapitapy, tonga, iadiana, miady varotra, maintisana, zaka, isehoana, saritahina, nankaroa, mitsehatsèha, tsinjo, manamarina, mikorontana, lavo, tambatambazana, mandohalika, mikorintsandrintsana, mitso-drano.

Ny rota izay amòronana ny verba derivativa dia ampiantsika prefiksa sy sofiksa ho enti-mamòrona azy. Ary ny forma aktiva sy ny forma pasiva ary ny forma relativa dia samy manana ny azy avy, ka tsy maintsy holazaina samy mitòkana.

1.—NY PREFIKSA AKTIVA.

Raha dinihina ny fandaharana eto ambany, dia hitantsika fa misy prefiksa *tsotra*; ary misy *kaosativa* (*mahatonga*) sy *resiprokaly* (*mifanàò*) sy *kaosativa resiprokaly* (*mampifanàò*) ary *resiprokaly kaosativa* (*mifampahatonga*).

FANDAHARANA NY PREFIKSA AKTIVA.				
<i>Tsotra.</i>	<i>Kaosativa.</i>	<i>Resiprokaly.</i>	<i>Kaosativa Resiprokaly.</i>	<i>Resiprokaly Kaosativa.</i>
1. M na M'	M-amp-			M-ifamp-
2. Ma	M-amp-a	M-if-a		M-ifamp-a
3. Man [m]	M-amp-an [m]	M-if-an [m]	M-ampif-an [m]	M-ifamp-an [m]
4. Mana	M-amp-ana	M-if-ana	M-ampif-ana	M-ifamp-ana
5. Manka	M-amp-anka	M-if-anka	M-ampif-anka	M-ifamp-anka
6. Maha	M-amp-aha			M-ifamp-aha
7. Mi	M-amp-i			M-ifamp-i
8. Miha	M-amp-iha			M-ifamp-iha

Zavatra roa no hita amin' izany fandaharana izany :—

(1) Raha vakina mitsivalana izy, ny prefiksa *tsotra* dia miseho hatrany, dia ilay eo ivelan' ny hyfena roa.

(2) Raha vakina midina sy miakatra kosa izy, izay teny maharesiprokaly, na mahakaosativa azy, etc., dia miseho kosa, dia ilay mainty soratra iny.

(1) NY PREFIKSA TSOTRA. Valo izy ireo, dia izao : *m-* na *m'-*; *ma-*, *man-* na *mam-*, *mana-*, *manka-*, *maha-*, *mi-*, *miha-*. Ary samihafa kely ny heviny.

(1) *M* na *M'* : prefiksa anampy ny rota misy zanatso-ratra ny literany voalohany ny *m*. Amy ny teny sasany dia *mi*, na *ma*, efa nohafohezina ho *m'* anefa no tokony ho heviny. Toy izao :

Trans.   *M'*-aka, *m'*-ila, *m'*-omba.

Intrans.   *M'*-ety, *m'*-iditra, *m'*-onina.

(2) *MA* : prefiksa asolo ny *man* amy ny teny vitsy izany. Toy izao : *Ma-hay*, *ma-hita*.

(3) *MAN* na *MAM** : ireo no fototry ny prefiksa transitive, ka be asa indrindra ; kanefa misy izy intransitiva hiany. Raha ny rota izay namoronana ny verba misy *man* no namoronana verba misy *mi* koa, ka dia misy izy roa, dia *mazàna transitiva* ilay misy *man*, ary *intransitiva* kosa ny misy *mi*. Toy izao :

<i>Rota.</i>	<i>V. Trans.</i>	<i>V. Intrans.</i>
ely	man-ely	mi-ely
iditra	man-iditra	m'-iditra
orina	man-orina	mi-orina
tsangana	man-angana	mi-tsangana
valy	mam-aly	mi-valy

Fa indraindray, indrindra raha tsy misy izy roa, ny verba misy *man* no *intransitiva* kosa. Toy izao : *Mandry*, *mandro*, *mandeha*, *mandihy*, *mandady*, *manduinga*, *manelatra*, *mamaka*, *mamantuna*, *mamindro*.

(4) *MANA§* : prefiksa naman' ny *man* io, ka transitive tahaka azy hiany. (i.) Indraindray solon' ny *man* fotsiny ny *mana*. Toy izao : *mana-kambana*, *mana-kaona*, *mana-katona*. (ii.) Fa izao koa no heviny matetika, indrindra fa raha anampy ny ajektiva izy : milaza *asa* izay *manova* ilay *iharany hanana* ny *koalitiy na fomba lazain' ny rota* izy. Toy izao : *mana-sitrana*, *manu-soa*, *mana-tsara*, *mana-*

---

* Miova ho *mam* izy indraindray.

§ Ataon' ny sasany fa ny hoe *manao* no nihavian' ny hoe *mana* ; ary ny hoe *mahay* no nihavian' ny hoe *maha*, fa *asa*.

tanjaka, mana-dio, mana-tanteraka. (iii.) *Matetika* ny *manao*, na *miasa, mandrakariva* no heviny koa. Toy izao: *Manadio* ny olona ny fahoriana. Ny hanina no *manatanjaka*. Ny masoandro no *manazava*.

(5) **MANKA**: ity koa dia naman' ny *man* sy ny *mana*. Ary telo samihafa no asany: (i.) *Solon' ny mana* izy amy ny teny sasany. Toy izao: *manka-rary, manka-hia, manka-tavy, manka-lalina, manka-leo*. (ii.) *Ny mandray ho*—no heviny kosa amy ny teny sasany. Toy izao: *manku-fy* (mandray ho *fy*), *manka-mamy* (mandray ho *mamy*), *manka-sitraku, manka-telina, manka-hala*. (iii.) *Prefiksa anampy* ny adverba milaza ny hatonina izy. Toy izao: *mank'-aty, mank'-ery, mank'-any*.

(6) **MAHA**§: *prefiksa transitiva* hiany koa ny *maha*. Roa no asany: (i.) *Milaza fahaizana* na *hery hanao* izy. Toy izao: *mah'-efa, maha-vita, maha-laza, maha-vaky, maharesy*. (ii.) *Milaza ny mahatonga*, na ny mampisy, ny toetra lazain' ilay teny sendra ampiana izy: Toy izao: *mahatsara, maha-mamo, mah'-adala, maha-marina*.

Ary manaraka izany heviny faharoa izany, dia azo akamin-bana amy ny teny lavalava ny hoe *maha*. Toy izao: Izany no *maha*-(*tongotra mby an-dakana*)*azy*.

(7) **MI**: *prefiksa intransitiva* io ka valin' ny *man* araka ny efa nolazaina teo (3). Ary *anefa transitiva* kosa izy indraindray, indrindra raha *tsy amoronana* verba misy *prefiksa man* ny rota ihaviany. Toy izao: *mi-tondra, mi-tarika, mi-jery, mi-laza, mi-tery, mi-kapoka, mi-tsinjo, mi-lanja, mi-tazana, mi-teraka, mi-tahiry, mi-tifitra, mi-hazona*.

(8) **MIHA**: *prefiksa intransitiva* koa izany, ka ny mandroso amy ny toetra lazaina no heviny. Toy izao: *miha-ratsy, miha-hendry, miha-mena, miha-fotsy*.

Ary *tsy* ny rota hiany no asiana *miha*, fa ny teny misy *prefiksa hafa* rahateo koa. Toy izao: *Miha-madio, miha-mazoto, miha-manaritra, miha-mandeha, miha-mandroso*.

(2) NY PREFIKSA KAOSATIVA. *Mahatonga* na *mampisy* no hevitra ny hoe *kaosativa*. Ary ny hoe *amp* no mampiseho ny verba ho kaosativa : ny *m* renisoratra voalohany no ampanarahina *amp*. Ary ny prefiksa aktiva rehetra azo atao kaosativa toy izany afa-tsy ny *tafa*. Toy izao :

<i>Rota.</i>	<i>Pref. Tsotra.</i>	<i>Pref. Kuos.</i>
hita	<u>ma</u> -hita	m- <i>amp</i> -a-hita
aka	<u>m</u> -aka	m- <i>amp</i> -aka
didy	<u>man</u> -didy	m- <i>amp</i> -an-didy
dio	<u>mana</u> -dio	m- <i>amp</i> -ana-dio
sitraka	<u>manka</u> -sitraka	m- <i>amp</i> -anka-sitraka
tsara	<u>maha</u> -tsara	m- <i>amp</i> -aha-tsara
anatra	<u>mi</u> -anatra	m- <i>amp</i> -i-anatra
ratsy	miha-ratsy	m- <i>amp</i> -i-ha-tsara

Transitiva mandrakariva ny verba misy prefiksa kaosativa.

(3) NY PREFIKSA RESIPROKALY. *Mifanao* no hevitra ny hoe resiprokaly. Ary ny hoe *if* no mampiseho ny verba ho resiprokaly : ny *m* voalohany no ampanarahina *if*. Kanefa ny prefiksa sasany hiany no azo atao izany. (Diniho ny fandaharana, pejy 76.) Toy izao :

<i>Rota.</i>	<i>Pref. Tsotra.</i>	<i>Pref. Resip.</i>
hita	<u>ma</u> -hita	m- <i>if</i> -a-hita
ely	<u>man</u> -ely	m- <i>if</i> -an-ely
tsara	<u>mana</u> -tsara	m- <i>if</i> -ana-tsara
hala	<u>manka</u> -hala	m- <i>if</i> -anka-hala

(4) NY PREFIKSA KAOSATIVA-RESIPROKALY. *Mampifanao* no hevitra izany : ny *amp* (kaos.) sy ny *if* (resip.) no akambana. Ny prefiksa *man*, *mana*, sy *manka* no fanisy azy. Toy izao :

<i>Rota.</i>	<i>Pref. Tsotra.</i>	<i>Pref. Kuos. Resip.</i>
lahatra	<u>man</u> -dahatra	m- <i>ampif</i> -an-dahatra
dio	<u>mana</u> -dio	m- <i>ampif</i> -ana-dio
tia	<u>manka</u> -tia	m- <i>ampif</i> -anka-tia

Transitiva koa ireo tahaka ny kaosativa hiany.

(5) NY PREFIKSA RESIPROKALY-KAOSATIVA. *Mifampahatonga* no hevitr' izany : ny *if* (resip.) sy ny *amp* (kaos.) no akambana. Toy izao :

<i>Rota.</i>	<i>Pref. Tsotra.</i>	<i>Pref. Kaos. Resip.</i>
aka	m'-aka	m'-ifamp-aka
hay	ma-hay	m-ifamp-a-hay
tao	man-ao	m-ifamp-an-ao
dio	maha-dio	m-ifamp-ana-dio
hala	manka-hala	m-ifamp-anka-hala
hendry	maha-hendry	m-ifamp-aha-hendry
jery	mi-jery	m-ifamp-i-jery
tsara	miha-tsara	m-ifamp-iha-tsara

☞ Ny verba misy prefiksa resiprokaly (3) sy ny misy resiprokaly kaosativa dia mazàna intransitiva. Kanefa raha ny verba ihaviany (ny misy prefiksa (2) tsotra) no mahafehy objekta roa dia tonga transitiva kosa ny resiprokaly. Toy izao :

Mamely toto-hondry azy izy. }
 Mifamely toto-hondry izy. }
 Mampiseho sary anao aho. }
 Mifampiseho sary izahay. }

Raha akambana amy ny rota ireo prefiksa ireo, tsy misy miova izy, na ny rota, na ny prefiksa, *afa-tsy ny misy ny prefiksa man sy ny zanany*. Fa raha ampiana *man*, *mifan*, *mampan*, *mifampan*, *mampifan*, ny rota, dia samihafa be hiany ny toeny.

(1) *Ny tsy miova*. Raha zanatsoratra, na ny renisoratra *d, g, j*, no litera voalohany amy ny rota, dia tsy misy miova ny rota na ny prefiksa. Toy izao :

Man*-ala, man-ely, man-iditra, man-orina.
 Man-didy, man-jaitra, man-jadona.

---

* Ny *man* hiany no natao eto, fa ny *mifan*, etc., dia sahala aminy.

(2) *Ny manary litera.* Raha *k, n, s, t, ts* no litera voalohany amy ny rota, dia miala ireo. Toy izao :

<i>Rota.</i>	<i>Verba misy prefiksa.</i>
kaikitra	man-nikitra
nato	man-ato
solo	man-olo
tery	man-ery
tsentsina	man-entsina

Indraindray *h, tr*, miala koa. Toy izao :

<i>Rota.</i>	<i>Verba misy prefiksa.</i>
helatra	man-elatra
trotraka	man-otraka

(3) *Ny rota miova litera.* Raha *h, l, r, z* (ary indraindray *tr*) no litera voalohany amy ny rota, dia soloana na ampiana litera hafa ireo. Toy izao :

<i>Rota.</i>	<i>Verba misy prefiksa.</i>
hataka	man-gataka
lahatra	man-dahatra
ray	man-dray
triatra	man-driatra
zehy	man-jehy

(4) *Ny prefiksa miova litera, ary ny rota ahafuhana koa.* Raha *f, p, v** no litera voalohany amy ny rota, dia miala ireo, ary ny prefiksa *man* no soloana *mam*. Toy izao :

<i>Rota.</i>	<i>Verba misy prefiksa.</i>
faka	mam-aka
petraka	mam-etrika
very	mam-ery

Ny *b* koa dia toy izany indraindray, fa matetika izy tsy miala, fa ny *mam* no miova ho *man* hiany. Toy izao :

<i>Rota.</i>	<i>Verba misy prefiksa.</i>
babo	mam-abo
beta	mam-beta

---

* Tsy miala ny *v* indraindray, fa miova ho *b* hiany. Toy izao :

voly	mam-boly
voatra	mam-boatra

2.—NY PREFIKSA SY SOFIKSA PASIVA.

Misy ny rota sasany izay pasiva rahateo, fa ny ankabiazan' ny verba pasiva dia manana prefiksa na sofiksa izay mahapasiva azy. Diniho kely ny fandaharana eto ambany.

FANDAHARANA NY PREFIKSA SY NY SOFIKSA PASIVA.

1. Tafa-	.....	Tafalentika, tafahodina.
2. Voa-	.....	Voavaly, voalaza.
3. A-	.....	Alefa, arakotra.
	(1) Anampy ny root, na primary na sekondary	Vonoina, tsinjara.ina.
	(2) Misy tapaky ny prefiksa aktiva.	Antsakaina, ankalazaina.
4. -ina	(3) Valin' ny aktiva kaosativa, na kaosativa resiprokaly.	Ampisoloina, ampifandaharina.
	(4) Misy ha- prefiksan' ny naona abstrakta	Halavaina, hatsaraina.
5. -ana	(5) Misy preposisiona an- na am-	Antenaina, amboho.ina.
6. -ena	.....	Sakanana, tafiana, soloana.
	Tahaka ny (1) sy (2) sy (3) amy ny 4.	Tefena, ambolena, ampamonjena, ampifanerenana.

Koa hitantsika fa telo ny prefiksa ary telo ny sofiksa, izay akambana amy ny rota hahapasiva ny teny. Ary samihafa kely ny heviny.

(1) Tafa- : izany dia prefiksa anampy ny rota hampiseho ny subjekta ho efa tonga amy ny toetra voalazan' ny rota noho ny nataon' ny tenany, na noho ny natao tsy nampoizina; fa indraindray dia hila ho sahala amy ny *voa*- hiany.

(2) Voa- : izany dia prefiksa anampy ny rota* hampiseho izany ho efa natao sy notanterahina mihitsy. Toy izao: *voa-lazako* ny teninao, *voa-soratra* ny taratasy, *voa-tsangan'* ny mpandrafitra ny lohatrano.

* Indraindray foana ny prefiksa *voa* no akambana amy ny teny, izay tsy rota : *vo' amboatra*, *vo' ampa-katra*, *vo' ampandry*, *vo' ampiady*, *vo' ampiditra*, etc., dia fitenin' ny oloña hiany.

(3) A-. (a) Maro ny rota izay tsy namorònana verba pasiva misy ny sofiksa *-ina* na *-ana*; fa ny pasiva misy prefiksa *a-* kosa no misolo azy. Toy izao: *a-seho*, *a-kimpy*, *a-tsangana*, *a-posaka*, *a-lefa*, *a-foy*, *a-paka*, *a-loa*, *a-potraka*, *a-lona*, *a-lahatra*, *a-roso*, *a-tranga*, *a-hantona*.

(b) Fa maro kosa ny rota izay namorònana verba pasiva roa: ny iray misy prefiksa *a-*; ary ny iray misy sofiksa *-ana* (na *-ina*). Ary raha misy fiteny ireo roa ireo, dia mifamaly ny fombany. Toy izao:

rakofana	(ny vilany)	arakotra	(ny sarony)
fafazana	(ny tany)	afafy	(ny voa)
valiana	(ny olona)	avalay	(ny teny)
fehezina	(ny hazo)	afehy	(ny tady)

(4) *-INA*: sofiksa anampy avy ao aoriana kosa ny *-ina*, hahapasiva ny teny sy hampiseho izay atao amy ny zavatra sendra lazaina. Toy izao: *Kapoh-ina* ny omby, *vono-ina* ny kary.

Dia pasiva *valin'* ny verba aktiva transitiva (misy ny prefiksa *man-* na *mi-*) ny sofiksa *-ina*. Toy izao:

Aktiva.	Pasiva.
mananatra	anarina
manapaka	tapahina
mamelona	velomina
mikapoka	kapohina
milaza	lazaina

Raha dinihina kely anefa ny fandaharana (pejy 82), dia hita fa tsy ny rota hiany no asiana *-ina*; fa ny rota efa miova sy miampy rahateo dia asiana hiany koa.

Dia mizara toy izao izy:

(a) Ny tsotra indrindra amin' ireo verba pasiva misy ny sofiksa *-ina* ireo no ilay manampy ny rota primary, na ny rota sekondary, izay *valin'* ny verba aktiva misy ny prefiksa *man-* na *mi-*, toy ny vao nolazaina teo. Toy izao: *solòina*, *tsinjaràina*.

(b) Ny sasany dia misy *an-* na *anka-*, tapaky ny prefiksa *man-* na *manka-*, izay tsy miala rehefa ovaua ho pasiva ny teny. Toy izao:

Aktiva.	Pasiva.
mantsaka	antsakaina
mangataka	angatabina
mangalatra	angalàrina
mamboatra	amboarina
mankahala	ankahalaina
mankalaza	ankalazaina
mankahery	ankaherézina
mankatò	ankatoavina

(d) Misy izay verba pasiva valin' ny aktiva kaosativa, na kaosativa resiprokaly. Ny *m* voalohany amy ny prefiksa aktiva dia esorina, ary -ina no anampy ny teny avy ao aoriana. Toy izao :

Aktiva.

mampilaza
mampakatra
mampitondra
mampandeha
mampifandahatra
mampifamaly
mampifamely
mampifanongoa

Pasiva.

ampilazaina
ampakarina
ampitondraina
ampandehanina
ampifandaharina
ampifamalina
ampifamelezina
ampifanongoavina

Ny -ina na -era (pejy 82) hiany no fanao amin' ireo. Raha ny prefiksa -ana no fanao amy ny verba tsotra, dia miora ho -ina hiany izany rehefa atao kaosativa. Toy izao :

sakanana
tandremana

ampisakanina
ampitandremana

(e) Ny sasany indray dia avy amy ny naona abstrakta misy ha—ana, ka milaza ny atao amy ny zavatra lazaina hahazoana izany fomba na toetra izany. Toy izao :

Naona Abst.

halavana
hatsarana
hamarinana
hamasinana
havaozana

Verba Pasiva.

halavaina
hatsaraina
hamarinina
hamasinina
havaozina

(f) Avy amy ny naona miampy preposisiona ny verba pasiva vitsivitsy, sady mbola ao hiany ny prefiksa maha-preposisiona azy. Toy izao :

Naona sy Prep.

am-po
an-tena
a-loha
am-boho
am-pofo

Verba Pasiva.

ampoizina
antenaina
alohaina
ambohoina
ampofoina

(5) -ANA. (a) Matetika sahala amy ny sofiksa ina hiany ny -ana, ka valin' ny verba aktiva misy ny prefiksa man- na mi- izy. Toy izao :

Aktiva.

manòratra
mandòaka
manimba
misakana
mitandrina

Pasiva.

soràtana
loàhana
simbana
sakanana
tandremana

(b) Fa indraindray kosa ny rota iray no namorònana verba pasiva roa: ny iray misy -ina; ary ny iray misy -ana. Ary samihafa ny hevitr' izy roa. Toy izao: *Tafina* (ny lamba), *tafiana* (ny olona); *atèrina* (ny zavatra entina), *atèrana* (ny olona itondrana azy); *alàina* (ny zavatra entina), *alàna* (ny angalàna azy); *tampòhina* (tairina), *tampòhana* (asiana rano mangatsiaka).

(d) Valin' ny pasiva misy prefiksa *a-* ny sofiksa *-ana*. Vakio ny voasoratra ao amy ny pejy 83.

(6) *-ENA*. Ny sofiksa *-ana* anampy ny rota izay misy *y* ny literany farany ka nohafohezina indray ny sofiksa *-ena*: ny *ia* no tonga *e*.* Toy izao:

tefy	tefi-ana	<i>tonga</i>	tefena
eky	eki-ana	,,	ekena
vonjy	vonji-ana	,,	vonjena
voly	voli-ana	,,	volena

Ireo dia rota, fa manaraka izany lalàna izany hiany koa, ny kaosativa sy ny kaosativa-resiprokaly avy aminy. Toy izao:

<i>Tsotra.</i>	<i>Kaosativa.</i>	<i>Kaos. Resip.</i>
terena	ampanerena	ampifanerena
vonjena	ampamonjena	ampifamonjena

Raha akambana amy ny rota ireo sofiksa ireo, ny rota dia miova be hiany amy ny sasany. Dia holazaina kely izany.

(1) Ny rota sasany tsy miova akory, fa ampian' ny sofiksa fotsiny hiany. Toy izao:

laza, laza-ina;	fotsy, fotsi-ana;	vono, vono-ina.
asa, asa-ina;	tamy, tami-ana;	solo, solo-ina.

(2) Amy ny sasany kosa ny zanatsoratra roa (ny farany amy ny rota sy ny voalohany amy ny sofiksa) dia mikambana ho iray. Toy izao:

ova,	ovàna;	sazy,	sazina.
rava,	ravàna;	vaky,	vakina.

* Tokony ho toy izany hiany koa no nisehoan' ny teny sasany izay misy *e*. Toy izao:

hahohi-azina	hahfohezina
refi-asina	refesina

(3) Raha *ka, na, na tra*, no vaky teny farany amy ny rota, dia miova ny renisoratra. Toy izao :

k tonga	{	h	{	tapaka,	tapahina.
				avaka,	avahana.
		f	{	hohoka,	hohofana.
tr tonga	{			tahaka,	tahafina.
		r	{	anatra,	anarina.
				hevitra,	heverina.
		t	{	soratra,	soratana.
				ranitra,	ranitana.
n tonga	{	f	{	sokatra,	sokafana.
				rakotra,	rakofana.
		m	{	taona,	taomina.
				velona,	velomina.

(4) Miampy renisoratra ny rota sasany vao asiana sofiksa. Toy izao :

s	fono, fonosina ; mainty, maintisina.
v	la, lavina ; loloha, lolohavina.
z	foha, fohazina ; fay, faizina.

(5) Indraindray ny zanatsoratra dia misy miova koa. Toy izao :

ai	tonga	e	kaikitra, kekerina ; paika, pehina.
e	tonga	ia	be, habiazina.
i na y	tonga	{	a dimby, dimbasana ; tamby, tambazana.
		e	fantina, fantenana ; fehy, fehezina.

Amy ny ankabiazan' ireo teny ireo ny aksenta dia mihemotra vaky teny iray. Toy izao : *vôno*, *vondina* ; *làza*, *lazaina* ; etc. Kanefa misy hiany kosa izay tsy miova. Toy izao : *fêtra*, *fêrana* ; *là*, *lávina* ; *dôna*, *dônina* ; etc.

3.—NY PREFIKSA SY SOFIKSA RELATIVA.

Ny verba relativa no iràisan' ny fomban' ny verba aktiva sy ny verba pasiva. Ny prefiksa fanao amy ny verba aktiva (afa-tsy ny *m* litera voalohany), sy ny sofiksa fanao amy ny verba pasiva koa (saingy *-ana*, ary indraindray *-ena* hiany no fanao amy ny verba relativa), dia samy miseho eo amy ny verba relativa. Dia toy izao :

Akt.	mi-sakana	—	:	mam- ^v ono	—	:	mampi-làza.
Pas.	sakan-ana	:		vono-ina	:		ampi-lazà-ina.
Rel.	i-sakan-ana	:		am-onò-ana	:		ampi-lazà-na.
Akt.	mam- ^v ono	—	:	mi-tahiry	—	:	mañ-oratra.
Pas.	fonò-sina	:		tehiry-zina	:		sorat-ana.
Rel.	am-onò-sana	:		i-tehiry-zana	:		an-orat-ana.

Dia hitantsika amin' izany fa izay fiovany ny rota raha asiana prefiksa aktiva, sy izay fiovany raha asiana sofiksa pasiva, dia samy arahina raha mamorona verba relativa ny olona.

Ny verba sasany dia mahavita roa : sady pasiva no relativa koa izy. Toy izao :

ananana	inoana
anontaniana	inonoana
ankasitrahana	isaonana
ambolena	isaorana
atahorana	itokanana
ianarana	itokiana
iantrana	itonaniana
iaretana	izahana

4.—NY FAMORONANA NY MODO IMPERATIVA.

Ny modo indikativa hiany ilay efa voalaza teo, fa misy miova kely raha modo imperativa ny verba.

(1) *Ny imperativa pasiva sy relativa.* Ny sofiksa *-ina, ana, -ena*, izay fanao amy ny indikativa, no soloana *o na y* raha ovana ho imperativa izy. *O* no fotony, fa *y* kosa dia fanao amy ny ankabiazan' ny verba izay misy ny litera *o* rahateo amy ny rota angalana azy. Toy izao :

Pasiva.

Ind.	lazàina	sakàna	vonòina	tendrèna*
Imp.	lazào	sakàno	vonòy	tendrèo

Relativa.

Ind.	ilazàna*	isakàna	amonòana	anendrèna*
Imp.	ilazào	isakàno	amonòy	anendrèo

Raha pasiva tsy misy sofiksa ny indikativa (fa ny prefiksa *a-* no mahapasiva azy), mba miova hiany tahaka ny fiovana voalaza teo (pejy 85, 86), raha ampiana *o na y*, sofiksa imperativa, izy. Toy izao :

Ind.	asého	atómboka	aláhatra	akàmbana
Imp.	asehòy	antombòhy	alahàro	akambàno
Ind.	afóy	apétraka	atólotra	alòna
Imp.	afolzo	apetràho	atolóry	alóny

* Raha misy zanatsoratra roa mikambana ho iray (pejy 85), dia ny *-na* hiany no miala.

(2) *Ny imperativa aktiva.* Ny sofiksa -a anampy ny indikativa ary ny aksenta mihemotra vaky teny iray no famantarana ny modo imperativa amy ny verba aktiva. Toy izao:

Ind.	mamòno	mamòtsy	misólo	milàza
Imp.	mamonòà	mamotsia	misolòà	milazà (aa)

Kanefa raha táhiny rota izay miova raha asiana sofiksa pasiva na relativa ny rota angalana ny teny, dia miova araka izany biany izy, raha ovana ho imperativa ny indikativa. Ary amin' izany, izao no misy mahamora ny amoronana ny imperativa aktiva: ny verba relativa, raha ampiana *m* avy ao alohany sy anesorana ilay *na* farany, dia tonga imperativa amy ny verba aktiva. Toy izao:

Rel.	Ind.	anampiana	anomèzana
Akt.	Imp.	manampia	manomèza
Rel.	Ind.	itandrèmana	ahalalàna
Akt.	Imp.	mitandrèma	mahalalà

VII.—NY NIHAVIAN' NY ADVERBA.

Misy adverbà izay *rota*; misy izay *derivativa*; ary misy izay *kompaonda*.

(1) Rota ny adverbà sasany. Toy izao: *fatratra*, *avy*, *samy*, etc.

(2) Derivativa kosa ny adverbà sasany.

i.—*Ny misy prefiksa MA.* Tahaka ny ajektiva izany (pejy 69). Misy vitsivitsy ny toy izany: *matetika*, *malaky*, *madiva*, etc.

ii.—*Ny misy prefiksa IN na IM.* Izany dia prefiksa mampiseho ny isan' ny anaovan-javatra. Toy izao: *indray*, *indroa*, *impolo*, *imbetsaka*, etc.

iii.—*Ny misy prefiksa FAHA na FAH.* Prefiksa mampiseho ny andro nanaovana, etc. izany. Toy izao: *fahataloha*, *fahiny*, *fahizay*, *fahatany*, etc.

iv.—*Ny misy prefiksa TSI.* Maromaro ny ajektiva (na ny milaza koality, na ny milaza koantity) no asiana prefiksa *tsi* hahova azy ho adverbà. Toy izao: *tsimoramora*, *tsikelikely*, *tsirairay*, etc.

v.--*Ny misy prefiksa* HA. Prefiksa enti-milaza ny iharan-javatra ny hoe *ha-*. Toy izao : *havava, hatenda, hafaladia*, etc.

vi.--*Ny misy prefiksa* A na E. Ny adverba milaza toerana naman' ny pronaona ajektiva (pejy 73) dia rota miampy *a* na *e*. Toy izao : any, eny, arỳ, ery, atỳ, etỳ.

(3) Kompaonda ny adverba vitsivitsy. Toy izao : rahampitso (raha ampitso), hatrizay (hatra izay), isan-andro (isa andro), etc.

**FANDAHARANA NY ADVERBA MANARAKA NY
NIHAVIANY.**

1. Rot.....			Fatratra, avy
	i.	Misy prefiksa <i>ma</i>	Matetika, malaky
	ii.	Do. <i>in na im</i>	Indroa, impolo
2. Derivativa {	iii.	Do. <i>faha</i>	Fahiny, fahizay
	iv.	Do. <i>tsi</i>	Tsirairay, tsikelikely
	v.	Do. <i>ha</i>	Havava, hatenda
	vi.	Do. <i>a na e</i>	Any, eny
3. Kompaonda.			Rahampitso, hatrizay

ANALYSISIA SY SYNTAKSA.

Zavatra telo loha no voalaza teo (pejy 1) ho anton' ny Gramara. Koa ny roa aminy efa nodin'intsika, ka ny fahatelo no sisa, dia izao: ny mamantatra izay fanao tsara amy ny fampikambanana teny samihafa karazana ho teny milàhatra mahitsy. Ary misy fomba roa izay samy ianàrantsika hanao izany, dia ny Analysisia, na fanavàhana ny sentensa, sy ny Syntaksa, na fitsipika haràhina raha mandàhatra teny ho sentensa. Dia handroso hihevitra azy ireo isika.

TOKO FAHADIMY: NY AMY NY SENTENSA.

I.—NY FOMBAN' NY SENTENSA.

Ny hevitra iray asian-teny ampy hilazàna azy dia atao hoe *Sentensa*. Toy izao: *Mitèny ny rainao*; *soavaly io*.

Raha ny "miteny" hiany no voatònona, dia tsy ampy ho filazàn-kevitra izany, fa tsy misy milaza izay mitèny, na iza na iza. Ary tahaka izany koa ny teny hoe "ny rainao;" fa tsy misy milaza izay ataony na inona na inona. Fa rehefa voatambatra izy roa ka tononina hoe: "Miteny ny rainao," dia efa misy hevitra tantèraka izany; koa dia ampy ho sentensa ireo teny ireo. Tahaka izany hiany, raha ny hoe "*soavaly*" hiany no voatonona, tsy misy hevitra lazaina; ary raha ny hoe "*io*," dia mbola tsy misy. Fa rehefa atambatra izy hoe "*soavaly io*," dia misy hevitra tanteraka.

Ary mizàra enina ny karàzan' ny sentensa.

(1) Ny milaza (Asertiva). Ary mizara roa indray ny sentensa milaza, dia ny milaza fa (manaiky) sy ny milaza fa tsy (mandà). Toy izao: *Manidina ny vorona*; *tsy manidina ny vorona*.

(2) Ny manontàny (Interogativa). Toy izao: *Manidina va ny vorona?* *Tsy manidina va ny vorona?*

(3) Ny maniraka na mandidy (Imperativa). Toy izao : *Mankanèsa atỳ hianao ; ènto atỳ ny boky.*

(4) Ny mandràra (Prohibitiva). Toy izao : *Aza manòlo-bàto mafana hianao : aza èntina atỳ ny boky.*

(5) Ny milaza faniriana na fanozònana (Optativa). Toy izao : *Tràrantitra hianao, tompoko e ; vakia anie ny siny.*

(6) Ny milaza fiantsòana na fitaràinana (Eksiklamatory*). Toy izao : *Akory izato haşòan' ny bikan' ny tenanao ! He izany hadalànao izany !*

Ary amin' ireo karazan-tsentsensa enina ireo dia ny voalòhany hiany (ny milaza) no tokony hofantàrin' ny mpianatra indrindra. Fa raha hitany tsara ny toetry ny sentensa milaza, dia tsy hisy hanahirana azy loatra intsony ny fandaharana ny sentensa sasany.

FAMPIASANA 88.

Alahàro mifanao ambony sy ambany ireto sentensa ireto, dia soràty eo anilany, na sentensa milaza, na nanontany, na inona izy, manaraka ny anarana enina voolaza teo.

Mihazakazaka ny alika. Milomano ny vorombe. Aza mangalatra hianao. Ny ahy dia tsara hiany. Maty ny boriky. Aza manam-be izy. Avia hianao, ry Koto. Hanàritra anie izy. Haingàna Rabe. Veloma hianao. Vaky va ny bakoly? Ny mamba efa manatòdy. Jamba ny zazakely. Mamy ny aina. Verèza anie ny volau' ny mpanambàka. Aza milaza hianao. Mafy tokoa ny tsy. Malemy indrindra io valòvoka io. Manao din-àsa ny olona. Mandàha-teny ny mpianatra. Aza tsy mitsà-pa ny farany hianao. Ho ròvitra alohan' ny ain' ny tompony anie iny. Aza fady aho, tompokolahy. Aza mety horesen-kenatra hianao. Rese anie ny rafinao. Ny vola manam-pahalaniana.

Raha mihèvitra isika, dia misy zavatra hevèrina, ary misy koa izay ihevèrana azy. Ary raha mamòrona sentensa hilàza ny hèvitsika isika, dia tsy maintsy misy

---

* Indraindray ny sentensa asertiva, raha ampiana interjeksiona dia saiky tahaka ny karazana fahenina hiany. Toy ny sentensa manao hoe : Endrey ! maloto ny lambanao. Kanefa misy tsy mampitovy azy kosa. Raha avèla aza ny "endrey" amin' io sentensa io, mbola ampy ho sentensa hiany ny sisa, dia ny hoe : "maloto ny lambanao." Fa raha ny "akory" sy ny "he" amy ny sentensa roa eo ambony no havela, dia tsy ampy ho sentensa intsony ny teny sisa. Ary tokony hohevèrin' ny mpianatra ny tsy mahampy ireo teny ireo, dia ny tsy fisiana predikata ; fa ny interjeksiona no misolo ny predikata ; koa ny teny hoe "he" dia toy ny manao hoe : mahagaga tokoa, etc.

avokoa ireo roa ireo. Dia isan' ny sentensa ataontsika tsy maintsy hisy tapany roa hifanàraka amin' izany toetry ny fihèverantsika izany : (1) ny hevèrina na ny lazàina. (2) ny ihevèrana na ny ilazàna (enti-milaza) azy. Toy izao: *Ary ny ranonòrana*. Dia ny “ranonorana” no lazaina ; ary ny “avy” no enti-milaza azy. *Maitso ny ahitra*. Dia “ny ahitra” no lazaina ; ary ny “maitso” kosa no enti-milaza azy.

Izay lazàina no atao hoe ny Sobjektà. Ary izay enti-milaza azy no atao hoe ny Predikàta. Ary isan' ny sentensa ataontsika dia tsy maintsy misy Sobjektà sy Predikata.

Dia tokony hotadidin' ny mpianatra fa ny teny izay tsy misy ireo dia tsy ampy ho sentensa akory, fa sàmpona. Toy izao: Ny teny hoe: *Ny omby manga (izay hitanàna tany an-efitra omaly hariva,)* dia tsy ampy ho sentensa akory, na dia lavalava aza, raha tsy ampiana teny hafa ho predikata izy, toy ny hoe *voatjifitra* ; na *màty* ; na *làsa mandòsitra*.

Fa ny teny hoe: *Ahy ity* ; *rà io*, na dia fohy dia fohy aza, dia samy ampy ho sentensa hianay.

Raha mirèsaka ny olona, dia ajànony tsy hotonònina matetika ny sobjektà ; fa ampòiziny ho fàntatry ny olona iresàhany izy ; koa indrindra ny teny hoe hianao sy hianareo, na ny anaran' ny olona antsoina, izay tokony hatao sobjektà amy ny sentensa maniraka na mandrara no tsy tononina loatra. Toy izao: *Munkanèsa aty, mangina*.

FAMPIASANA 89.

Asio S eo ambonin' ny sobjektà, ary P eo ambonin' ny predikata amin' ireto sentensa ireto :—

Ny mamy no atèlina. Ny mangidy no arìo. Maina ny andro. Namèlana va ny manga? Tsara izao. Potràha anie ny ratsy fandeha. Laninay ireny. Nianjera ny trano. Io no anay. Nilomàno va izy? Iza no tompon-dia? Avia hianao.

FAMPIASANA 90.

Atambaro tsiroaroa ireto sobjektà sy predikata ireto :—

<i>Sobjektà.</i>	<i>Predikata.</i>
Izaho. Ny alika. Rakoto. Isika.	Misàva. Nandihy. Malàzo. Dòmbò.
Ny rano. Ny antsy. Ny omby.	Najidina. Manòto. Nifanàraby.
Ny ahitra. Ny zàvana.	Nandòsitra. Sèmpotra.

FAMPIASANA 91.

Asio predikata iray avy ireto naona ireto :—

Ny vilany. Ny rainao. Ny trondro. Ny maso. Ny mpitory teny. Ny vorombe. Ny manga. Ny tsaramaso. Ny lava-bary. Ny trano-fiangonana. Ny taratasy.

FAMPIASANA 92.

Asio subjekta iray avy ireto predikata ireto :—

Mandihy. Manga. Potraka. Vaky. Arekina. Afanaina. Fotsy. Matsiro. Masiso. Mamy. Maharikivy. Voasasa. Naratra. Tafidina. Ikelèzo aina.

FAMPIASANA 93.

Asio predikata enina samihafa avy ireto subjekta ireto :—

Ny maso. Ny mpitsara. Hianao. Isika. Ny trano. Ny tafoforana.

FAMPIASANA 94.

Asio subjekta enina avy ireto predikata ireto :—

Apètraka. Mamy. Mangidy. Torotòro. Voadio. Màngana. Simba. Nararaka.

FAMPIASANA 95.

Asio tsipika eo ambonin' izay teny tsy ampy ho sentensa amin' ireto :—

Andèha hanòvo rano. Nitomany èran' ny trano. Maty ny omby. Hèlattr' ondrin' Imahàka. Nataony tsara avakavaka lahy. Tsy mahè-nina antsika tsy akory. Naratra ny tongotro. Lava fè Ikoto. Aza manao sisa iadiana. Manao dian' omby jamba. Aza mandàinga. Tsy hitako velively izy. Ataoko tsy tompon' ny ahy. Inay, avy izy! Aza manjehy ny andro ho lava. Manao sitrapo tsy azo tapahina. Nanaram-po fahazaza hianao. Ny lalàna izay nataon' Andriamanitra tamy ny olombelona.

FAMPIASANA 96.

Ampio ho tonga sentensa izay tsy ampy ho sentensa amin' ireo teny ambony ireo.

Ny hèvity ny teny hiany no ahafantàrantsika ny subjekta sy ny predikata, fa ny filahàrany miovaova be hiany manaraka ny tsy fitovian' ny fiheverantsika azy. Indraindray ny subjekta no atao aloha, ary indraindray ny predikata kosa no atao aloha. Dia tsy azo atao hoe: ny aloha no subjekta, na ny aoriana no subjekta; fa ny hèvity ny teny no tokony hofantàrintsika hifantànana azy. Dia izay lazàina no subjekta, ary izay enti-milaza azy no predikata, manaraka ny voalaza teo hiany. Ary satria miovaova toy izany ny

filàharan' ny subjekta sy ny predikata, dia halàhatra eto ambany ny filàharany samihafa. Dia atao sòratra màndry ny predikata sy izay teny hafa momba azy.

(1) Indraindray ny predikata no atao aloha. Toy izao : *Nanòratra* ny ankizy ; *efa nangalàny va irèny ?*

(2) Indraindray raha tian-kohamafisina na asiana emfasisa ny subjekta, dia atao eo aoriana kosa ny predikata. Toy izao : Izay tsy mahay sobiky *mahay fatambàry* ; izaho *tsy fangàraka*.

(3) Indraindray raha ny predikata no atao aoriana, dia asiana "dia" eo alohany izy hanòro sy hanamàfy azy ; ka fanao indrindra izany, raha tàhiny misy teny hafa manelanèlana ny subjekta sy ny predikata. Toy izao : Izay mahay manana dia *manana indroa* ; ny zàndrinao dia *mpitory teny tokoa*.

(4) Raha hatòkana sy hampiavàhina indrindra ny subjekta, dia atao aloha hiany izy, ary ny predikata dia ampiana "no" eo alohany. Toy izao : Izay mamafy heloka no *hijinja fahoriana* ; hianao no *izy*.

FAMPIASANA 97.

Manaova sentensa dimy isan-karazany mifanaraka amin' ireo voalohatra ireo.

II.—NY SENTENSA TSOTRA.

Ny Sentensa Tsotra dia sentensa misy subjekta tokana sy predikata tokana. Toy izao : *Ento aho* ; *mamy ny fary*.

Samy tokana ny subjekta amin' ireo, dia ny hoe 'aho' sy ny hoe 'ny fary' ; ary samy tokana koa ny predikata, dia ny hoe 'eto' sy ny hoe 'mamy.'

1.—NY SOBJEKTA.

Ny subjekta dia naona mandrakariva, na izay teny hafa asòlo ny naona. Ary atao hoe "amy ny kàso nominativa" izy (pejy 22, 23).

Raha ny teny iray monja no atao subjekta, na teny iray ialòhan' ny artikola "ny" na "ilay," dia atao hoe Sobjekta Tsotra izy ; fa raha ampiana teny hafa izy hamèrana azy na hilàza ny fombany, etc., dia Sobjekta Itarina no atao anarany. Toy izao : *Madio ny lamba* ; *madio ny lamba (nentinao tatỳ afakomaly.)*

Dia ny teny hoe "Madio ny lamba" misy subjekta *tsotra*, dia "ny lamba;" fa ny hoe "Madio ny lamba nentinao tatỳ afakomaly," dia misy subjekta *itarina*; fa "ny lamba," izay tena subjekta dia ampiana teny hafa hoe "nentinao tatỳ afakomaly" hilazana azy kokoa, koa dia izany no anaovana azy ho subjekta *itarina*.

Dia azo alàhatra toy izao izy :

	<i>Subjekta.</i>	<i>Predikata.</i>
<i>Tsotra</i>	Izaho	no handeha.
<i>Itarina</i>	Izaho <i>sakaizanae hiany</i>	no handeha.
<i>Tsotra</i>	Trano	va no hataonao ?
<i>Itarina</i>	Trano <i>biriky</i>	va no hataonao ?
<i>Tsotra</i>	Ny lava	no izy.
<i>Itarina</i>	Ny lava <i>nòlo</i>	no izy.

1.—NY SOBJEKTA TSÒTRA.

Ny toetry ny subjekta *tsotra* no hodinihina aloha. Ary azo alàhatra izao ny karàzan-teny samihafa izay mety ho subjekta.

(1) *Ny naona.* Toy izao :

Làvitra Toamàsina.

Ròmotra ny alika.

Mahagàga ny hadalàna.

(2) *Ny pronaona.* Toy izao :

Izaho no handèha.

Vèry ny anao.

(3) *Ny ajektiva ialòhan' ny artikola, etc., ka atao sòlon' ny naona.* Toy izao :

Finàritra ny marena.

Tsy ho làitra ny nòana.

(4) *Ny verba ialòhan' ny artikola, etc., ka atao sòlon' ny naona.* Toy izao :

Mèloka ny mikòmy.

Ny mangalatra mahafàty.

(5) *Ny adverba.* Toy izao :

Teto no nitoèrany.

Mahày ny any.

FAMPIASANA 98.

Tsipiho ny subjekta amin' ireo sentensa ireo, dia asio izay mari-ka mety uminy (1), (2) araka ny voalàhatra teo.

(a) Ny màmny nateliny. Tsy nahay hianao. Iza no toèny. Hitakolahy ny hatsarany. Tonga Ramena. Tèraka tany an-dàfy izy. Mando-sira haingana rankizy. Nivadika imaso hianao. Nivèrin-ko may ilay niaramila. Ny nataonao dia tsara. Aza miyèrina ilàlana foana isika. Izay no izy. Teto no nahitako azy. Eo izy. Tsy tiako tokoa ny mandainga. Lany ny anao. Mèloka ny milèfa. Mbola misy hiany va ny anao? Izay hendry no mahày. Ny zato no anao. Ny mazoto tsy hafaty antoka. Mahafinaritra ny maso ny mazàva. Ny ratsy hay tsy ianà-rana.

(b) Simba ny fotsy. Aiza no nipetràhany? Ny azy fanàony hiany. Nivalomainty Iboto. Ny nènina tsy aloha. Mahatsara antsika tokoa ny madio. Ny teo no nandeha. Haràtra tokoa ny mianjera. Marary ny dokotera. Izy no lasa. Aza triàrina foana ny mòhaka. Nararin' ny kohaka Raketaka. Ny anao fanàhy injana. Mahadiky ny mandihy. Ny tetỳ no lasa. Saro-bidy loatra ny vilaory. Mahatahotra ahy ny hianjera. Ny arỳ no tsy làitra. Tao no nahitako azy miànaka. Andréfan' Antananarivo Ambohidrapèto. Mahafaly ahy ny mafàna. Rahoviana no handehanany? Sasa-poana ny mandihy. Ny ahy no vèry. Matsiro ny fianarana. Ny malaina no tsy bahày. Fànina ny mijèry. Tsy mahavita azy ny mpanefy. Mamin' ny fòn' ny mahalala ny fahendrena. Io no ento. Mitaràin-tànanaòmpaka ny kamo. Isalahy dia fòhy saina loatra angaha. Ny maizina tsy mba hifaliako. Iroa no tiany. Ny tànana mpandray. Ary ny vava mpilaza.

FAMPIASANA 99.

Mamoròna sentensa folo avy toy ny (1), (2), etc.

2.—NY SOBJEKTA ITÀRINA.

Ny subjekta tsotra azo ampiana teny hafa hanitàrana azy; ary raha miampy teny hafa toy izany izy, dia atao hoe subjekta itàrina, manaraka ny voalaza teo.

Ary azo alàhatra ho fito toko toy izao ny karazan-teny mety hatao fanitàrana na fanàmpin' ny subjekta.

(1) *Ny naona.* Toy izao :

i.—*Asòlo ajektiva.*

Trano tàny no nataony.

Very ny toko vỳ.

ii.—*Amin' aposisiona.*

Paoly Apositòly nazoto nitory.

Rabe tambàto no hanao azy.

iii.—*Amy ny kaso posesiva.*

Dòmbo ny antsin' ny ankizy.

Ny lauban' ny malaina no maloto.

iv.—*Objektan' ny verba, na objektan' ny naona verbaly.*

Tsy hitako izay hasiana ny vary.

Tsy nahay ny mpanao trano.

v.—*Famàetra ny ajektiva.*

Ny tsara fanàhy no ho sàmbatra.

Ny fotsy vòlo no hajào.

vi.—*Naona anàmpy ajektiva raha misy zavatra ampi-tahàina.*

Izay tsàra nôho ny biriky no tadiaviko.

Izay làva nôho ny zandrinao no hiràhintsika.

(2) *Ny pronaona.* Toy izao :

i.—*Amy ny kaso nominativa* (dia ny pronaona ajektiva).

Tsy mety izany teny izany.

Tsy haiko izao fianarana izao.

ii.—*Amy ny kaso posesiva.*

Rava ny tranoko.

Analào ho ahy ny taratasinao.

iii.—*Amy ny kaso ablativa.*

Ny ataonao dia diso.

Ela izay nahafatesany.

iv.—*Amy ny kaso akosativa, dia izay objektan' ny verba, na objektan' ny naona verbaly.*

Tsy mety ny nanamboatanao azy.

Mahagaga ny fanao azy.

(3) *Ny ajektiva.* Toy izao :

Lamba tsara no vidiny.

Trano telo no may.

(4) *Ny verba asolo ajektiva.* Toy izao :

i.—*Forma aktiva.*

Ilay lehilahy nipetraka no izy.

Voakapoka ny mpianatra nangalatra.

ii.—*Forma pasiva.*

Ny lainga natao nahadiso azy.

Azo indray ilay soavaly nangalarina.

iii.—*Forma relativa.*

Ny antsy handidiana no tsy misy.

Very ny famaky nikapana.

(5) *Ny adverba, na tapa-tsentensa adverbialy.*

Very ilay boky teto.

Very ilay boky teo anilanao.

(6) *Ny tapa-tsentensa preposisional.*

Ny manao amy ny sitrapo no handroso.
Ratsy ny manary an-kasarotana.

(7) *Indraindray misy roa na telo amin' ireo fanitarana ireo anampy ny subjekta anankiray hiany. Toy izao :*

Izay lamba (nosasana (4ii.) tao amòron' ny rano (5)) no nangalariny.

Ratsy tokoa izany ((2i.) (nikapòhany (2iii.) azy, (2iv.) tamy ny fanòto, (6) omaly hariva) (5) izany.

FAMPIASANA 100.

Asio tsipika eo ambanin' ny fanitarana ny subjekta amin' ireto sentensa ireto ; dia soraty eo anilany izay marika milaza azy, manaraka ny fundaharana vovosotra teo.

Tonga Rakoto mpivarotra. Very ny volako natao tao anaty kitapo. Diso mihitsy ny manao an-kenatra. Lasa Rabe mpivaro-damba. Very ny taratasin-dRamenà. Mahay tokoa io mpanao siny io. Adala ny tsy manaja ray. Tapaka ny tandra varahina. Ny mianatra Gramara mam-pandroso ny saina. Tsy misy ny harakotro azy. Atsipazo avokoa izy rehetra. Omeo ahy ny hazo sasany. Ela ny nampianarantsika azy. Fangaraka kely an-dilana iny. Hijanona ny mpianatra sasany. Fadira-novana ny maty ray. Lavitra ny fonenany. Narañy tsara io hazo io. Aza raraham-bovoka izao ranoko izao. Saro-bidy io boky kely io. Mahadikidiky izany teninao izany. Tsara faniry tokoa ireo ampanganamalo-na ireo. Mafy feo ny kankandoròka any an-ala. Handeha hiany izy rehetra. Tsara ny nandrafetana azy. Ny teny nolazainy tsy azo inoana. Tsy nentiny ny kofehy hanjairako azy. Ny omby mainty eo ampovoany no izy. Ny olona any an-dafy tia varotra. Tsy mety ny manao an-kafe-tsena. Manimba zavatra izay manao an-kamehana. Tsy mamindrafo ny mamono an-trebotrebony.

FAMPIASANA 101.

Mamoròna sentensa dimy avy toy ny (1) i., (1) ii., (1) iii., (1) iv., (1) v., sy (1) vi.

FAMPIASANA 102.

Mamoròna sentensa dimy avy toy ny (2) i., (2) ii., (2) iii., (2) iv., sy (3).

FAMPIASANA 103.

Mamoròna sentensa enina avy toy ny (4) i., (4) ii., sy (4) iii.

FAMPIASANA 104.

Mamoròna sentensa efatra avy toy ny (5) sy (6), ary folo toy ny (7).

2.—NY PREDIKATA.

Ary azo zaraina ho fito toka ny predikata manaraka izay lazainy. Toy izao :

- (1) Milaza ny fisian' ny subjekta izy.
- (2) Manoro ny subjekta izy, na milaza izay izy.
- (3) Milaza izay anaran' ny subjekta izy.
- (4) Milaza ny fomba na toètry ny subjekta izy.
- (5) Milaza izay ataon' ny subjekta izy.
- (6) Milaza izay atao amy ny subjekta izy.
- (7) Milaza izay andro na tany, etc., anaovana ny subjekta izy.

Ny predikata mizara roa toy ny subjekta hiany. Raha teny iray monja no atao predikata, dia Predikata Tsotra no anarany. Fa raha miampy teny hafa izy dia Predikata Itarina no anarany. Dia samy halahatra manaraka ny karazany, na ny predikata tsotra, na ny predikta itarina, tahaka ny efa nandaharana ny subjekta teo.

1.—NY PREDIKATA TSOTRA.

Dia halahatra eto ambany ireo karazana fito ireo, ka hasiana ohatra ny isan-karazany.

(1) Ny predikata izay milaza ny *fisian'* ny subjekta. Toy izao :

Misy mpanjaka hendry.
Nisy olona natao hoe vazimba.
Hisy fitoana hihaonana.

(2) Ny predikata izay *manoro* ny subjekta, na *milaza izay izy*. Toy izao :

Izaho no izy.
Hianao izany.

(3) Ny predikata izay milaza ny *anaran'* ny subjekta. Toy izao :

i.—*Ny anaran' izy irery* (naona propra).

Ikoto io.
Antananarivo va iny ?

ii.—*Ny anar ana izay ikambanany amy ny sasany* (naona komona).

Mpandrafitra Josefa.
Somizy ny lamibanao.

(4) Ny predikata izay milaza ny *fomban'* ny subjekta, na ny *toeny*, na ny *tarehiny*, na ny *halehibeny*, na ny *isany*, etc.

Dia izay valin' ny fanontaniana hoe : Manao ahoana ny fombany ? na firy ? na hoatrinona ? na fahafiriny ? etc., no atao predikata. Toy izao :

Mamy ny aina.

Ringana ny fahavalo.

An-drariny lahy izany hevitrao izany.

Fahafiry moa ny tranonao ?

Telo ny zanany.

Aiza izy ?

(5) Ny predikata izay milaza ny *ataon'* ny subjekta. Dia ny verba aktiva no fanao amin' izany ; ary izay valin' ny fanontaniana hoe : Inona no ataony ? na maninona izy ? no predikata.

Ary mizara roa indray ireo, dia toy izao :—

i. Izay verba milaza ny *ataon' ny subjekta*, kanefa *tsy misy objekta*, dia ny verba intransitiva no izy.* Toy izao :

Mandihy ny ankizy.

Milomano ny zanak' omby.

ii. Izay verba milaza ny *ifanaovan' ny subjektany*. Dia ny verba resiprokaly, na ny verba miantomboka amy ny *mif* no izy. Ka mazàna ploraly ny subjektany, ka milaza ny olona roa, na roa tonta izy, ka samy anton' ny ataon' ny an-daniny. Dia tsy misy objekta voalaza ; kanefa amy ny heviny dia misy hiany.† Toy izao :

Mifampiarahaba ny olona mandeha any an-dàlana.

Mifanaraby ireo izy ireo.

* Ny aktiva transitiva, satria manana objekta izy, dia tsy naman' ny predikata tsotra intsony, fa ny antony no atao fanitàrana azy. Kanefa voavela matetika ny objektan' ny verba transitiva sasany, dia azo atao naman' ny predikata tsotra hiany izy, raha tsy voalaza ny antony. Toy izao : Mihinam-bary Ikoto. Dia predikata itàrina izany, fa ny "vary" izay objektan' ny verba "mihinana" no fanitàrana azy. Fa amy ny teny hoe "mihinana izy," dia tsotra ny predikata "mihinana," satria tsy misy objekta anampy azy.

† Ny verba resiprokaly indraindray manana objekta hiany. Fa raha manana objekta roa ny verba amy ny forma aktiva izay ihaviany, dia mbola hanana objekta iray ny verba resiprokaly izay avy aminy. Toy izao : Mamely diamanga azy aho. Dia ny "diamanga," sy ny "azy" samy objektan' ny verba aktiva "mamely." Ary raha ovana ho resiprokaly izy, dia mbola tononina hiany ny diamanga, toy izao : "Mifamely diamanga izy."

Ary raha atao tsara avakavaka ny hevitra ny teny hoe: "Mifanaraby ireo izy ireo," raha Ikoto sy Iketaka no asolo ny hoe "ireo izy ireo," dia Ikoto manaraby an' Iketaka, ary Iketaka manaraby an' Ikoto; kanefa hafahezina ny teny milaza azy, dia atao hoe: "Mifanaraby Ikoto sy Iketaka;" na soloana pronaona indray aza ny naona roa, dia tononina hoe: "Mifanaraby ireo izy ireo."

(6) Ny predikata izay milaza ny *atao amy* ny subjekta. Dia ny verba amy ny forma pasiva no fanao amin' izany; ary izay valin' ny fanontaniana hoe: Inona no atao aminy? no predikata. Dia ny subjekta indray no objektany, fa iharan' izay atao izy. Toy izao:

Voasasa ny tanako.

Hosoratana ny anaranao.

(7) Ny predikata milaza ny *andro* na ny *tany*, etc., izay *anaovana* ny subjekta (na izay *itoerany*, na *isiany*, etc., etc.).

Dia ny adverba izay milaza *toerana*, na *andro* no izy. Toy izao:

Ato ny volanao.

Ny fotoana nifanekena dia anio.

FAMPIASANA 105.

Asio tsipika eo ambanin' ny predikata amin' ireto sentensa ireto; dia soraty eo anilany koa izay marika milaza azy manaraka ny fandaharana azy teo.

Ny andro nifanekentsika dia rahampitso. Hovakina ny vato. Misy tanàna lehibe any an-dafy atao hoe Londona. Rakoto va izany? Eroa ny tamboho nahitako azy. Haingana ny nandehanany. Natory ny sanakao. Tsy misy olona. Ambohimanga iny tazanao iny. Nitsipika ny parasy. Valaka ny dia. Mikararana ny rano avy amy ny zinga. Nifampahasotra izy mianadahy. Nokapainy ny hazoko teto. Biriky ny trano vao nataon-dRainimanga. Voakaikitra ny tanako. Nifamono ny bibidia. Roa ny omby mifahy ao am-pahitra. Mpampianatra ny rahalahinao. Tafapetraka ny eritreriny. Mangidy ny afero. Sarotra ny taona.

FAMPIASANA 106.

Mamoròna sentensa dimy avy toy ny (1), (2), (3) i., (3) ii., sy (4).

FAMPIASANA 107.

Mamoròna sentensa dimy avy toy ny (5) i., (5) ii., (6), sy (7).

2.—NY PREDIKATA ITARINA.

Ny fanitarana ny predikata mizara roa, izay azo atao hoe ny Famenony sy ny Fanampiny. Fa misy ny teny sasany izay tsy mahaleo tena, fa tsy maintsy fenoina ny heviny: dia famenony no atao anaran' ny teny entina mameno ny hevitra ny predikata. Ary misy kosa ny predikata sasany efa mahaleo tena hiany, na tsy ampiana teny hafa aza; kanefa azo asiana teny hafa hiany izy hilazalazana azy kokoa: dia fanampiny no atao anaran' ny teny anampy azy hilazalazana azy toy izany. Toy izao: *Hijinja hazo any an-ala ny mpianala.*

<i>Predikata.</i>	<i>Famenony.</i>	<i>Fanampiny.</i>	<i>Sobjekta.</i>
hijinja	hazo	any an-ala	ny mpianala

Dia hita tsara amin' io ohatra io ny tsy fitovian' ny famenon' ny predikata sy ny fanampiny; fa raha atao hoe: *Hijinja any an-ala ny mpianala*, dia hoatra ny teny tsy ampy izany, ka tantsika hasiana antony hamenoana azy. Fa raha atao hoe: "*Hijinja hazo ny mpianala*," dia efa ampy izany, na tsy asiana teny hafa intsony aza.

1. —NY FAMENON' NY PREDIKATA.

Ny famenon' ny predikata mazàna atao hoe objekta, na amy ny kaso akosativa, fa saiky kaso akosativa avokoa izy rehetra.

Fa indraindray ny kaso nominativa kosa azo atao famenon' ny predikata hiany, fa indrindra amy ny verba "atao," "atao hoe," "atao ho," "tononina hoe," sy "tonga." Toy izao: *Tonga adala ny zanak' ilay nahery nisotro toaka.*

Ny teny hoe "adala" dia azo atao ho kaso nominativa hiany.

Ary ny karazan-teny izay azo atao famenon' ny predikata, dia izao efatra izao :

- (1) *Ny naona.* Toy izao :
 Namono ny omby izy.
 Miandry fody Ikotokely.
- (2) *Ny pronaona.* Toy izao :
 Nanaisotra azy Ikoto.
 Nampiditra io va hianao ?
 Mamono tena ny adala.

Ny hoe *tena amin' izany sentensa izany dia naman' ny pronaona hiany.*

- (3) *Ny teny hafa ialohan' ny artikola, etc.*

- i. *Ny ajektiva.* Toy izao :
 Mpamonjy ny mahantra isika.
 Rabe tsy tia ny manga.
- ii. *Ny adverba.* Toy izao :
 Mampianatra ny eto aho.
 Tsy tia ny eny va hianao ?
- iii. *Ny verba.* Toy izao :
 Ny olombelona tsy mahatana ny ho faty.
 Tsy mahonitra ny nalaina aho.
 Tsy nahita ny nahalasanany aho.

- (4) *Ny verba amy ny tensa fatora.* Toy izao :
 Mihevitra hianatsimo ny sasany.
 Mikasa hangalatra va hianao ?

Ireo famenon' ny predikata ireo dia samy azo ampiana indray manaraka ny efa nalahatra teo aloha (pejy 96, 97).

Mandrafitra ny tranon' ny tompony ireo.
 Mandrafitra trano tsara izy.
 Nandoro ny ela indriindra hiany aho.
 Manonera ny nalainao an-keriny hianao.

Dia azo taperina ireo manaraka ny fomban' ny isan-karazany.

FAMPIASANA 108.

Asio famenony iray avy ny predikata amin' izao sentensa izao :—

Nangalatra Ikoto. Nampianatra aho. Nanoratra ny Vazaha. Namono ny mpivarotra omby. Nanaisotra ny ankizy. Nanaikitra ny alika. Nandatsaka ny sakaizako.

FAMPIASANA 109.

Asio tsipika eo ambanin' ny famenon' ny predikata amin' izao sentensy izao, dia soraty eo anilany ny marika izay mety ho filazana azy.

Ialahy dia mandatsa anay. Tsy mahonitra ny lasa hianao. Ny malaina tsy mahaleo ny mazoto. Tsy nandroaka ny mpangalatra va hianao? Efa nanao seza ny mpandrafitra. Nanoratra io va hianao? Nandoro ny sampiny izy. Nandoro an' Ikelimalaza ny irak' Andriana. Tsy naharesy ny any izy. Manonera ny nalainao hianao. Nandoa ny efa nate-liny izy. Efa nananatra azy aho. Tsy mba nahalala ny mihady lavaka tsinona ny mamba.

2.—NY FANAMPIN' NY PREDIKATA.

Ary hozaraina indroa ny fanampin' ny predikata :

(1) Manaraka ny karazan-teny anampy azy ; (2) manaraka ny heviny. Dia ny fizarana azy manaraka ny karazan-teny no hatao aloha.

(1) Raha *naona* ny predikata, dia izao enina izao no azo atao fanampiny :

i. *Ny naona.*

a. *Asolo ajektiva.* Toy izao :

Ny ahy hiany no trano tany.

Lamba landy ilay nomeny anao.

b. *Amin' aposisiona.* Toy izao :

Ny mpanoratra azy dia Paoly Apositoly.

Ny efa re ho nanao dia Andrianaivo Betsileo.

d. *Amy ny kaso posesiva.* Toy izao :

Lamban' ny reninao iny.

Satro-dRakalo iny.

ii. *Ny pronaona.*

a. *Momba ny predikata.* Toy izao :

Ny reniny dia io vehivavy io.

Ny hovidiko dia ity lamba ity.

b. *Amy ny kaso posesica.* Toy izao :

Lambanao io.

Tranontsika ilay vao natao.

iii. *Ny ajektiva.* Toy izao :

Lamba mena ny ahy.

Trano mafy ilay vao nirodana.

- iv. *Ny verba asolo ajektiva.* Toy izao :
 Mpandrafitra mamitaka ilay vao nohafarana.
 Voahangy raraka ny lohataona.
- v. *Ny adverba, na tapa-tsentensa adverbialy.* Toy izao :
 Mpianatra tokoa hianareo.
 Ny ahy dia ny vola ato ambony latabatra.
- vi. *Ny tapa-tsentensa preposisionalny.* Toy izao :
 Ady an-kenamaso izany.
 Raharaha an-kamehana ny azy.
- vii. *Indraindray misy roa na telo amin' ireo fanampiny ireo anampy ny predikata anankiray.*
 Lamba mena (iii.) tokoa (v.) izany anao izany.
 Trano mafy (iii.) ao ambony vatolampy (v.) ny azy.
- (2) Raha *ajektiva* no atao predikata, dia izao fito izao no azo atao fanampiny :
- i. *Azo atao indroa izy.* Toy izao :
 Melomeloka ny hazo.
 Meloka dia meloka ny hazo.
- ii. *Azo ampiana adverba, na izay teny hafa asolo ny adverba izy.* Toy izao :
 Madio indrindra ny lamba.
 Madio mangarangarana ny rano.
 Fotsy eo ivelany izy.
 Ho menatra izay tsy izy aho.
 Mazoto tsy ainy ny rariny ireo.
- iii. *Azo ampiana tapa-tsentensa preposisionalny izy.* Toy izao :
 Mahery an-tafika izy iny.
 Maitso an-tendrony io hazo io.
- iv. *Azo ampiana naona na pronaona izay ampitahaina aminy izy.* Toy izao :
 Meloka noho ny ahy ny anao.
 Ny hahendreny bebe kokoa noho ny herim-pony.
- v. *Azo ampiana naona ho fametrany izy.* Toy izao :
 Mavesa-tsaina ireto ankizy ireto.
 Lava fe Ikoto.

vi. *Azo asiana naona amy ny kaso ablativa izy. Toy izao :*

Masaky ny taona ireny.
Mararin' ny tazo ilay kely.

vii. *Azo asiana pronaona sofiksa izy. Toy izao :*

Izay mahitsinao, Rainimanamango, dia mahitsinay.
Hendrinay avokoa ireto ankizy ireto.

viii. *Azo ampifanohizina ny roa na telo amin' ireo. Toy izao :*

Ny ahy saro-bidy (v.) lavitra (ii.) noho ny anao (iv.).
Madiatra lavitra (ii.) noho ny namany rehetra (iv.)
Ikoto.

(3) Raha *pronaona* ny predikata, dia izao efatra izao no azo atao fanampiny :

i. *Ny pronaona ajektiva. Toy izao :*

Izy io izy.
Izy ity izy.

ii. *Ny naona amin' aposisiona. Toy izao :*

Ny voatendry handeha dia biana Ramena.
Ny mahantra indrindra amin' izy rehetra dia rizalahy
mpanefy vy.

iii. *Ny ajektiva na ajektiva sy ny fametrany, etc. Toy izao :*

Ny tokony halahelo indrindra dia isika marary.
Ny nantsoiny dia izaho tanora fanahy.
Ny efa nasandratra dia rizareo be voninahitra noho
ny namany.

iv. *Ny adverbs na tapa-tsentensa adverbialy. Toy izao :*

Ny nomena raharaha tsy zaka dia izaho hiany.
Ny lasan' ny mpangalatra dia ireto teo an-ilako.

v. *Azo ampifanohizina ny roa na telo amin' ireo. Toy izao :*

Ny nilany voatsiary dia izaho narary (iii.) hiany (iv.).

(4) Raha *terba* ny predikata, dia izao fito izao no azo atao fanampiny :

i. *Raha verba pasiva, na relativa, dia azo ampiana mpanao izy.* Toy izao :

Ny tanako nosasako.

Ny volako nahazoan-dRakoto.

ii. *Azo averina indroa izy.* Toy izao :

Manaonao foana hianao.

Manao dia manao ireo.

iii. *Ny adverbana, na tapa-tsentensa adverbialy.* Toy izao :

Nanatona tsikelikely izy.

Ny akanjoko voazaitra mafy dia mafy.

Ny fananako nangalarina teo imasoko.

iv. *Azo asiana verba ho solon' ny adverbana izy.* Toy izao :

Napetraka mitsivalana ny hazo.

Ento miadana iny zavatra iny.

v. *Ny tapa-tsentensa preposisionalny.* Toy izao :

Namely am-pitaka ilay kely.

Nangalatra an-kafetsena ny alika.

vi. *Ny naona na pronaona ampitahaina aminy.* Toy izao :

Izy manana kokoa noho izaho.

Iketaka mitomany kokoa noho Iboto.

vii. *Ny verba azo asiana naona ho fametrany toy ny ajektiva hiany.** Toy izao :

Miova endrika ny olon-tezitra.

Voaova fanahy ireny olona ireny.

viii. *Indraindray misy ampifanohizina ny karazana samihafa.*

Ny volako nangalarin-dRamena (i.) teo imasoko (iii.) omaly hariva (iii.).

Ny akanjoko hozairin' ny mpanao akanjo (i.) mafy dia mafy (iii.).

Ny fivavahana marius tsy (iii.) mandry an-dalana (iii.).

(5) *Raha adverbana ny predikata, dia izao roa izao no azo atao fanampiny :*

* Maro dia maro ny verba intransitiva izay ampiana fametra toy izany : Mihata-maso, mivadi-po, miova fanahy, mitsangan-tandroka, nidingin-drambo, mitsivalam-pandry, mihosim-potaka, mihosi-menaka, etc.

- i. *Ny tapa-tsentensa preposisional'ny*. Toy izao :
 Izaho eto an-ilany.
 Ny tranon' ny raiko dia any an-dafin' ny rano.
- ii. *Ny adterba anankiray koa*. Toy izao :
 Eo tokoa izy.
 Teto omaly antoandro izy.
- iii. *Indraindray ampifanohizina izy roroa*. Toy izao :
 Eo an-ilako tokoa izy.
 Teo imasonao any tontolo andro izy.

FAMPIASANA 110.

Asio tsipika eo ambonin' ny fanampin' ny predikata amin' ireto sentensa ireto, dia soraty eo amboniny ny marika milaza azy.

(a) Fitsarana tsy an-drariny isany. Trano hazo ny asy. Mpanompo tokoa izy. Mpanompon' olona izy. Olona mpandainga ireny. Ny lasany dia ny tao anaty rano. Akanjon' Iketaka itsy. Ny mety hoderaina indrindra dia Andriamanitra Tompontsika. Trano avo dia avo Imanjakamiadana. Antsinay va io? Nifin-boay ireny. Ny mpaminany nalaza indrindra dia Jaona Mpanao batisa. Akanjo parasily io anao io. Ny nangalatra azy dia io lehilahy tso-bolo io. Lefon' ny Tatsimo itony. Satroky ny vadinao ilay nangalariny. Taratasy fotsy tokoa itony.

(b) Teto indrindra izy. Tadidio ny lambako. Mahay noho ny maro ireny. Izy iny izy. Ny tiako indrindra dia hianao, Raboto. Nifindra toerana izy. Ny firaka mavesatra noho ny hazo. Naoriko taon-itsy ny trano. Ny ahy kosa vao naoriko taon-ito. Meloka mihitsy hianao. Lava noho Iboto ny zandriny. Tsaratsara kokoa izy. Noraisin' ny mpama-bary ny zana-bary. Ny mazoto indrindra dia rizareo mpanoratra. Ny anao nangalarin' ny gadralava. Nifandahatra teo an-pahibemaso izy roa tonta. Noraisin' ny Andriambaventy ny tanin' andro. Mitovy fanahy izy mivady. Lavitra dia lavitra Faradofay. Manjombona tokoa ny andro. Ankaratra avo noho Antananarivo. Banga nify io zazalahy io. Izy ireny izy. Ny mahazo fitia indrindra dia hianareo matanjaka. Tsara tarehy ny vadiny. Namely mafy hianao. Eo ala-trano izy.

FAMPIASANA 111.

Mamoròna sentensa efatra avy toy ny i.a, i.b, i.d, ii.a, ii.b, iii., iv., v., vi., sy vii., (1).

FAMPIASANA 112.

Mamoròna sentensa dimy avy toy ny i., ii., iii., iv., v., vi., vii., (2).

FAMPIASANA 113.

Mamoròna sentensa dimy avy toy ny i., ii., iii., iv., sy v., (3).

FAMPIASANA 114.

Mamoròna sentensa dimy avy toy ny i., ii., iii., iv., v., vi., sy vii., (4), ary i., ii., iii., (5).

Efa voazara manaraka ny karazan-teny ny fanampin' ny predikata ; dia hozaraina koa manaraka ny heviny izy. Ary raha zaraina toy izany izy, dia azo atao efa-toko toy izao izy :—

- (1) Ny milaza andro sy taona.
  - (2) Ny milaza fitoerana sy tany.
  - (3) Ny milaza toetra na fomba.
  - (4) Ny milaza ny mahatonga sy ny tongany.
- Dia hasiana ohatra tsirairay ireo toko efatra ireo.

- (1) Ny milaza *andro* sy *taona*. Toy izao :

Tonga omaly izy.
Nandry mandritra ny alina izy.
Mandeha matetika izy.

- (2) Ny milaza *fitoerana* sy *tany*. Toy izao :

Tomoetra ao an-trano izy.
Nandositra ho any an-ala izy.
Avy tany Ambohimanga ny Andriana.

- (3) Ny milaza ny *fomba* na *toetry* ny predikata. Toy izao :

Nangalatra am-pitaka ny kary.
Tonga soa aman-tsara ikaky.
Nataony tsara avakavaka ny teniny.

Ary azo atao naman' ireo koa ny milaza fihorana sy halatsahana, na hamafiana sy halemena. Toy izao :

Mitomany mafy loatra izy.
Saiky nahita loza hianao.
Matanjaka noho Ikoto hianao.

- (4) Ny milaza ny *mahatonga* sy ny *tongany* (kaosa sy efekta). Toy izao :

Matin' ny bala ny miaramila.
Narafitry ny tambato io tetezana io.
Nataoko noho ny fitiavana azy hiany izany.
Narafiny tany ny fiasam-Bazaha io latabatra io.
Nataony tany ny volonondry Vazaha ny azy.
Notefeny ho lefona ny vy novinidiny tany an-tsena.

FAMPIASANA 115.

Asio tsipika eo ambonin' ny fanampin' ny predikata amin' ireto sentensa ireto, dia soraty ao an-ilany izay marika mety ho filazana azy manaraka ny filaharana eo ambonny.

Niainga indray andro, hono, ny amboadia. Efa nisahato ahy marina ialahy sahabo ho tapa-taona izay. Sendra tafahaona teo am-pisotroan-drano izy. Niery tany anatin' ny ala maizina izy. Tsy mbola ary akory aho tamin' izay. Nikodiadia avy ery an-tampony izy. Marina tokoa raha avy amin' izao fiainana izao ny teninao teo. Manakaiky ny tanimpahavalo isika. Ny sahona nitoetra fahiny teny amy ny kamory. Nana-morona ny ony izy roa lahy. Koa sendra tafavory izy indray andro. Latsaka tao anaty rano ny lela-famaky. Natsipiny tao anaty afo ny vakany. Efa impolo izay nanebahanao ahy. Tamin' izay kosa dia sendra zinjina ny masoandro. Nankany an-dafin' ny ranomasina izy. Nalainy teo an-tanako aza ny volako. Tsy hanao izany intsony izy. Avy taiza hiarao? Ny tany aman-danitra vita fony ela. Tsy mbola nahita toy izany aho hatrizay niainako. Mahereza dieny mbola tanora hianao. Nahia teo am-paniriana ny alika.

FAMPIASANA 116.

Mamoróna sentensa dimy avy toy ny (1), (2), (3), (4).

FAMPIASANA 117.

Asio tsipika eo ambanin' ny fanampin' ny predikata amin' ireto sentensa ireto, dia soraty eo an-ilany izay marika mety ho filazana azy.

Nandeha amin' alahelo ny rahalahinao. Efa ho sivi-folo taona, hono, ilay vehivavy fotsy volo teto omaly. Nalevim-belona ny nararin' ny nendra. Aza mioty manta isika. Matetika ny avela tsara noho ny raisina. Nivalo tsilaingalainga tamin' Andriamanitra izy. Mosesy nalemy fanahy noho ny olona sasany. Mosesy nalaky tezitra noho ny sasany. Nanidina haingana dia haingana izy. Nandositra amin-tahotra izy. Mahery lavitra noho ny fahavalo izy. Vidio tsy amim-bola na amin-karena ny ranon' aina. Niady fatratra tokoa izy iny. Aleo maty reny omby toy izay resy tohika. Saiky tafintohina aho. Efa madiva ho faty ity jiro ity. Narary be nifamonjena izy.

II.—NY SENTENSA KOMPAONDA.

Ny sentensa rehetra efa voalaza dia tokana avokoa ; fa samy manana subjekta iray avy izay voalazan' ny predikata iray avy izy rehetra. Kanefa tsy ny sentensa tokana tahaka ireo efa vita ireo hiany no ataon' ny olona ; fa mazàna mampitohy sentensa roa aman-telo izy. Dia ireo sentensa mifanohy ireo mba tokony hodi-nihina koa.

Raha misy sentensa roa mifanohy koa samy prinsi-paly, fa tsy misy miankina, dia atao hoe Sentensa Kompanda izy. Toy izao : *Izy roa lahy nandeha hiany ; fa izahay kosa mbola nijanona tato.*

Ny sentensa kompanda mizara efatra :

- (1) Kopolativa (mifanohy fotsiny).
- (2) Adversativa (mifanandrify sy mifanohitra).
- (3) Alternativa (misy proposisiona roa hifidianana).
- (4) Ilativa sy Kaosativa (misy milaza ny mahatonga sy ny tongany, etc.).

(1) Raha mifanohy fotsiny hiany ny sentensa roa dia atao hoe Sentensa Kopolativa izy.

Ny sentensa kopolativa mizara roa indray :

i. Indraindray samy *tsy misy hamafina* (asiana emfasisa) ny sentensa roa. Toy izao :

Rabe mianatra ao Ambohitato, ary Raketaka mianatra ao Faravohitra.

ii. Indraindray ny sentensa faharoa dia *hamafina* (na asiana emfasisa). Toy izao :

Tsy hianao hiany no maniry izao, fa izahay rehetra dia maniry izany avokoa.

Ny konjonksiona izay atao tohin' ny sentensa kopolativa dia izao :

Ary, sady, koa ; tsy—hiany—fa—koa.

FAMPIASANA 118.

Ampio sentensa kopolativa izao teny izao :—

Marisaly Rainiboto. Avy tany amy ny Arabo no nisehoan' ny sily. Mahay soratàna tokoa ilay kely. Ao an-tsisiny Madagaskara indrindra Antomboka. Tsy Toamasina hiany no lavitra. Parisa no renivohitry Frantsa. Mahay lamba arindrano ny Tatsimo. Tsy ny Romana hiany no episitily voasoratra Paoly. Notoloran' ikaky takela-taratasy hanoratako ireo teny ireo aho.

FAMPIASANA 119.

Mamoròna sentensa folo izay misy sentensa kopolativa roa avy.

(2) Raha ny sentensa faharòà mifanòhitra amy ny voalòhany, dia atao hoe Sentensa Adversativa izy. Toy izao :

Ny zanany mahay avokòà, fa ny zafiny kosa dia samy adala.

Ary ny konjonksiona atao tohin' ny sentensa adversativa dia izao :

(*) *Fa, nefa, kanefa, andrefa; singy, singy; kàngo, kàndeha.*

FAMPIASANA 120.

Ampio sentensa adversativa izao teny izao :—

Vokatra tsara ny vary eny atsinanana. Tia voaloboka aho. Nahery niady hiany ny miaramila. Sarotra loatra ny lalana. Vitsy taratasy izahay eto. Mbola manta ny peso. Andrianampoinimerina namari-bava. Radama Rainy nampandroso fahendrena. Toa tsy ho lasa indray ihavanao. Nambininy hiany izy ireny fahataloha. Mahita fianarana mahafinaritra tokoa lahy ireny ankizy ireny. Ety loatra ny tranoko. Saiky nahay izy (saingy). Notohain' ny rivotra hiany ny sambo. Tia hira tokoa aho. Niady fô fatratra izy mirahalahy.

(3) Raha sentensa misy proposisiona roa hifidiànana dia atao hoe Sentensa Alternativa izy. Toy izao :

Narary ny tñany, na tsy nahay soratra izy.
Handeha va hianao, sa halaiko va ny volanao ?

Ary ny konjonksiona izay atao tòhin' ny sentensa alternativa dia izao :

Na, fa, sa : ny na dia fanao amy ny sentensa milàza ;
ary ny "fa" sy ny "sa" amy ny sentensa manontany.

FAMPIASANA 121.

Ampio sentensa alternativa izao teny izao :—

Handòà ny volanao amin' izao izy. Miàdana loatra ny famantaranandro. Vonjéo ny ainao. Handositra va hianao.

FAMPIASANA 122.

Mamoròna sentensa alternativa roa amby ny folo.

(4) i.—Raha ny sentensa voalohany milaza ny maha-tonga na mahamarina ny faharoa, dia atao hoe Sentensa Ilativa izy. Toy izao :

Petsapètsa ny lalana, dia nisy ranonòrana halina.

ii.—Raha ny sentensa voalohany milaza izay tonga avy amy ny lazain' ny faharoa, dia atao hoe Sentensa Kaosativa izy. Toy izao :

Nisy ranon'arana halina, fa petsapètsa ny lalambe.

Ary ny konjonksiona izay atao hoe tohin' ny sentensa ilativa dia izao :

Dia, koa dia, ary amin' izany, koa amin' izany, koa, ary noho izany, etc.

Fa ny tohin' ny sentensa kaosativa kosa dia "fa."

III.—NY SENTENSA KOMPLEKSA.

(*)

Raha misy sentensa roa, ka ny iray prinsipaly, fa ny iray kosa miankina aminy, dia atao hoe Sentensa Kompleksa izy. Ny sentensa kompleksa tsy maintsy misy subjekta sy predikata toy ny sentensa tsotra hiany, fa mazàna koa misy teny mampitòhy ilay miankina amy ny sentensa iankinany na sentensa prinsipaly. Ireny teny mampitòhy ireny dia konjonksiona avokoa afa-tsy ny pronaona relativa "izay," etc. Ny hevitra ny konjonksiona izay mialòha ny sentensa faharoa dia saiky toy ny preposisiona izay mialòha ny fanitarana amy ny sentensa tsotra, fa samy mampikàmbana sy mampiseho izay hevitra ikambànan' izy roa. Fa izao kosa no tsy mampitovy azy : ny preposisiona mampikàmbana tènny, fa ny konjonksiona kosa mampikàmbana ny sentensa miankina amin' ilay iankinany. Toy izao :

- (1) Ho lāsa hiany aho mandra-pilèntiky ny masoandro.
- (2) Ho lasa hiany aho, raha tsy mbola milèntika ny masoandro.

Ny teny hoe "màndraka" amy ny sentensa (1) dia preposisiona mialòha ny fanitarana ny predikata, dia ny teny hoe "filèntiky ny masoandro." Fa ny teny hoe "raha" amy ny sentensa (2) dia konjonksiona mampitòhy ny sentensa hoe "tsy mbola milèntika ny masoandro" amy ny sentensa hoe "handeha hiany aho," izay iankinany.

Azo alahatra ho telo tòko ny sentensa miànkina amy ny sentensa kompleksa dia (1) sentensa sòlon' ny naona ; (2) sentensa sòlon' ny ajektiva ; (3) sentensa sòlon' ny adverbà.

FAMPIASANA 123.

Tsipiho ny sentensa kompleksa amin' ireto.

Tsy handèha mihitsy aho, raha tsy mety miàraka amiko hianao. Ny mamy nateliko, ny mangidy nariako. Ny Andriamanjaka izay ela fanjaka indrindra teto Madagaskara dia Ranavalona Reniny. Ny teny nola-zainy tamiko dia izao : Misoroha atỳ rahampitso maraina hianao, antsoin' ny tompoana e. Fantaro na marina izao teny izao, na tsia. Efa voafitakao indray mandeha aho, ka tsy mba hinoako intsony ny teninao. Ny sitrapò bè ; fa ny fanjakan' Andriana no ambony. Alèoko halàin' olona ny volako, toy izay hesorin' ny Andriana ny anarako. Raha mbola nanjaka Solomona dia nalaza ny fanjakan' ny Isiraely. Diniho tsara ny marina dieny mbola halavain' Andriamanitra hiany ny androntsika. Raha vaky ny fefiloha dia mamonjy tàitra ny ambaniandro. Ny tody tsy misy, fa ny atao no miverina. Nokapòhiko izy, ka dia naratra ny lohany.

1.—SENTENSA SOLON' NY NAONA.

Matetika dia ataontsika solon' ny naona ny sentensa miankina, toy izao : (1) Ambàrako aminareo tokoa ny fikelèzan' ireo aina. (2) Ambarako aminareo tokoa fa mikely aina ireo olona ireo. Dia ny teny hoe “fa mikely aina ireo olona ireo” amy ny sentensa faharoa dia atao sòlon' ny naona, etc., “fikelèzan' ireo olona ireo aina” amy ny sentensa voalohany ; koa izany no anaovana azy hoe “Sentensa solon' ny Naona.”

Ary ny sentensa sòlon' ny naona izay ataontsika dia samihafa :

(1) *Solon' ny subjekta.* Toy izao :

Inòy tokoa fa tsy ho azonao resèna ireo.

Lazao marina raha ho avy hianao.

Anontanò azy izay hèviuy.

Fàntatrao va izay nahaterahan-drainao be ?

Hadinoko na teo izy, (na tsia).

(2) *Solon' ny objekta.* Toy izao :

Milaza marimarina aho fa tsy azo atao mihitsy izay nangatahinao.

Faly aho fa tonga hianao.

Manontania raha mahàritra izy.

Manana izay hahavita taona azy izy.

Nanontàny azy izay hëviny aho.
 Hanontàny na handeha izy (na tsia) aho.
 Gaga aho no tsy niseho izy.

(3) *Solon' ny naona.* Toy izao :

Ny hevitra dia izao : tsy azo itokiana izy.
 Adikào ho teny Englisizy izao teny izao : Avia raham-
 pitso maraina hianao.
 Izany toy ny hoe : Hani-bary tsy harëna.

Dia hitantsika amin' ireo òhatra ireo fa ny teny hoe
fa, raha, no, na, sy izay no mazàna ataon' ny olona eo
 alohan' ny sentensa solon' ny naona.

FAMPIASANA 124.

*Tsipiho ny sentensa solon' ny naona amin' ireto, ary lazào na
 solon' ny subjekta izy, na solon' ny objekta, na solon' ny naona
 amin' aposisiana.*

Mora hitako fa lehilahy tsy mahatòky izy. Asa na mbola hàiko hiany
 izy (na tsia). Izay nandositany tsy hita velively. Tsy misy mahalàla
 intsony izay niandohan' ny soratànana. Angaha hadinonao fa mbola
 zaza izy? Moa izany voalazananao izany va mampiseho fa olona marina
 izy? Fa "ny maty aza ahòako" no ataony. Izao no ambàra aminareo,
 tompokolahy : Miakàra rahampitso, hono, hianareo, antsoin-dRamanam-
 bola e.

FAMPIASANA 125.

*Ovày ho sentensa miànkina ny fanitàrana amin' izao sentensa
 ambany izao :—*

Nankatỳ fahavelon-dRadama II. izy. Ho tonga hiany aho mandra-
 panòratrao io taratasy io. Miasà antoandro isika. Nandeha maraina
 alina koa izy. Voky fahavaratra ny fòdy. Niànatra izahay tamy ny sivy
 ny famantaranandro.

FAMPIASANA 126.

*Asio sentensa solon' ny naona ho subjekta amin' ireto sentensa
 ireto :—*

(1) Sentensa ialohàn' ny konjonksiona fa :—

Mora fàntatra ———. Ekèko ———.
 Tsy inòako ———. Antenàinao va ——— ?
 Natàony ———. Tsy nampòiziny ———.

(2) Sentensa ialohàn' ny konjonksiona na na raha :—

Lazào amiko ———. Izahào kely angaha ———.
 Tsy fàntatro ———. Anontanio azy ———.

(3) Sentensa ialohàn' ny pronaona relativa izay :—

Nanontaniako ———. Làviko ———. Antenàiko
 ho vòry tokoa ———. Nolazàiny tamiko ———.
 Omeo ahy ———. Àsa ———.

FAMPIASANA 127.

Asio predikata izao sentensa solon' ny naona izao :—

—— fa maràry izy. —— na mèty hianao na tsia.
 —— raha tonga ny fahavàtratra. —— izay bahafan-
 tàra-nao izany aho. —— na lasa ny àndro na tsia. ——
 fa tsy mahay hianao. —— raha ho vànona ny vary.
 —— izay ao am-pòny.

FAMPIASANA 128.

Asio sentensa solon' ny naona ho objektan' ny verba transitiva amin' izao sentensa izao :—

(1) Ialohan' ny konjonksiona fa :—

Nino aho —— . Tsy nahafàntatra izy —— .
 Nanantèna izy ireo —— . Maniry isika —— .

(2) Ialohan' ny konjonksiona na, na raha :—

Tsy mahalàla izahay —— . Tsy maintsy mahafàn-
 tatra hianao —— . Tsy nahalàza tamiko ralehilahy
 —— . Tsy mbola nisy nanambàra taminao va —— ?

(3) Ialohan' ny pronaona relativa izay :—

Milàza amiko —— . Hanontàny —— aho. Tsy
 nahita —— izy ireo. Rabe tsy maintsy mifidy —— .
 Iketaka tsy mahay mianatra —— .

FAMPIASANA 129.

(1) *Asio naona amin' aposisiona izao teny izao :—*

Ny teny nentina dia izao :—— . Ikoto nanao hoe :—— .

(2) *Ovay ho sentensa solon' ny naona ny teny amy ny soratra mandry amin' ireto :—*

Volazako taminy ny fahafalian' ny fako. Ny tsy fahafatesan' ny fanahy, dia tokony heken' ny olona rehetra. Ny fahanteran-dRangahy tsy mba laviko akory.

FAMPIASANA 130.

Mamoròna sentensa solon' ny naona dimy ho solon' ny subjekta, dimy ho solon' ny objekta, ary dimy ho solon' ny naona amin' aposisiona.

2.—NY SENTENSA SOLON' NY AJEKTIVA.

Matetika raha tsy ampy hampisëho ny fomban' ny naona ny ajektiva anankiray, dia mamòrona sentensa isika hanampy azy toy ny ajektiva hiany; koa atao hoe “Sentensa solon' ny Ajektiva” izany sentensa izany.

Ny naona, na pronaona rehetra amy ny sentensa, na inona na inona, dia azo asiana sentensa solon' ny ajektiva avokoa, raha tiant­sika hasiana izy ; dia azo anampy (1) ny subjekta izy ; na (2) ny predikata ; (3) ny objekta (fameno) ; na (4) ny fanampin' ny subjekta ; na (5) ny fanampin' ny predikata. Toy izao :

(1) *Anampy ny subjekta.*

Nanan-karèna be vava ny mpandrànto (izay nòrina tao) Tyro.

(2) *Anampy ny predikata.*

Apositoly (izay nampandroso ny fanjakany Kraisty tokoa) Paoly.

(3) *Anampy ny objekta (fameno).*

Nalàky nandàny ny vola rehetra (izay noharin-dràiny) io zatovo adaladàla io.

(4) *Anampy ny fanampin' ny subjekta.*

Vèry ny volan' ny tòmponao (izay nikèly aina ela dia ela).

(5) *Anampy ny fanampin' ny predikata.*

Hitanay (teo amy ny trano, izay vao nataony) izy roa lahy.

Dia hitantsika amin' ireo ohatra ireo, fa ny pronaona relativa "izay" no mazàna atao fitohizan' ny sentensa solon' ny ajektiva amy ny naona na pronaona izay ampiany ; ary noho izany dia azo atao hoe sentensa relativa koa ny anarany.

FAMPIASANA 131.

Tsipihò ny sentensa solon' ny ajektiva amin' ireto, ary lazao na anampy ny subjekta izy, na ny predikata, na ny objekta, na ny fanitarana ny subjekta, na ny fanitarana ny predikata.

Mankanèsa any Toamasina, (izay tòkony hahitanao varotra,) hianao. Voafatotra omaly ny jiolàhy (izay namono azy.) Nanala ny akanjony (izay nomen' ny rainy azy) ny rahalahiny. Tsy azo takàrina ny hevitra ny lehilahy (izay nampitondra io taratasy io.) Làniny foana ny fananan-dreniny (izay niteraka azy.) Ny vola (izay nokasaiko hamidy azy) dia lasan' ny mpanamy trano halina. Ny soavaly namotraka ny tompony (izay nividy azy sarotra.) Tsy hitako velively ny hevitra (izay tòkony havaliko azy.) Mijanona eto amy ny tany (izay nahabè anao hiany) hianao. Ny zanaka adala mamaly ratsy ny rainy aman-dreniny (izay nanisy soa azy.) Fahakamoana (izay mahatonga fatiantoka bè ny tsy fanamboarana ny fefiloaha.) Varotra (izay mahasimba ny maro) ny toaka. Hazo (izay tsy mahavanom-boà akory) jireny.

FAMPIASANA 132.

Ampio sentensa solon' ny ajektiva ny teny amy ny soratra mandry amin' ireto : —

Ny lehilahy ( ) dia sakàizako ela. Miriotra mafy loatra ny soavoly ( ). Nankahala ny vehivavy ( ) izy. Ralehilahy napotraky ny soavaly ( ). Efa lafo tsara ny herana betsaka ( ). Mandidy ambony loatra ny olona ( ). Nihidy omaly tontolo andro ny vavahadin' ny tambôho ( ). Madagaskara dia nôsy ( ). Radama Rainy dia mpanjaka ( ). Malaza noho ny hamafiny ny vy ( ). Amy ny folo ny famantaranandro no fotôana ( ). Voa-fantina tsara ny teny ( ). Ny rain' ny zazalahy ( ) tokony ho sambatra tokoa. Lavo ny hevitra ( ). Nidina tao an-dohasaha ( ) izy roa lahy. Lazao amiko ary ny hevitra ( ). Nanambàra tamiko ny hevitra ( ) izy ireo.

FAMPIASANA 133.

Mamòrona sentensa kompleksa dimy avy misy sentensa solon' ny ajektiva anampy ny subjekta, sy anampy ny predikata, sy anampy ny objekta, sy anampy ny fanampin' ny subjekta, ary anampy ny fanampin' ny predikata.

3.—SENTENSA SOLON' NY ADVERBA.

Azo atao solon' ny adverba koa ny sentensa. Toy izao :

(1) *Hivèrina rahampitso, hono, rizalahy.*

(2) *Hiverina rehèfa vita ny raharàhany, hono, rizalahy.*

Ny teny hoe “rahampitso” amy ny sentensa voalohany (1) dia adverba anampy ny predikata “hivèrina;” ary ny teny hoe “rehèfa vita ny raharàhany” amy ny sentensa faharoa (2) dia sentensa anampy ny predikata “hivèrina” tuhaka ny adverba hiany, koa izany no anàovana ny anàrany hoe “Sentensa solon' ny Adverba.” Fanàontsika indrindra ny mamòrona sentensa solon' ny adverba toy izany.

Ny sentensa solon' ny adverba mizàra efatra toy ny fanampin' ny predikata voalaza teo pejy 108, 109, dia (1) ny milaza andro sy taona; ny milaza tany sy fitoerana; (3) ny milaza toetra sy fomba; (4) ny milaza ny mahatonga.

1.—NY MILAZA ANDRO SY TAONA.

Ary mizara telo indray ny sentensa solon' ny adverba izay milaza andro sy taona; dia ny milaza (1) andro tsy manam-pahataperana; (2) andro maharitra; (3) andro miverimberina.

Ary ireo telo ireo dia samy mizara avy indray ; fa izay lazain' ny sentensa solon' ny adverba indraindray *miaraka* amy ny lazain' ny sentensa prinsipaly, ary indraindray *mialoha* azy ; ary indraindray *manàraka* azy kosa.

Toy izao : (*Lasa mpifòsa vao mifàfa trano izy*) dia ny lazain' ny sentensa solon' ny adverba, dia ny *nifafana* ny trano, natao taorian' ny sentensa prinsipaly, dia ny *nahalasanany* ny mpifosa. Toy izao :

1.—*Andro tsy manam-pahatapèrana.*

Niàla teo aho, tamin' izay nahatongàvany indrindra.
Niàla tokoa aho, rehefa niditra teo izy.
Efa niàla elaela aho, vao tonga izy.

2.—*Andro mahàritra.*

Nijànona teo aho, raha mbola nifandàhatra tamiko izy.
Nijànona teo aho, raha mbola tsy nikàsa hifandàhatra tamiko izy.

3.—*Andro miverina.*

Feno setroka ny trano isaky ny mahandro vary ny olona.
Feno zavona ny lohataona isaky ny vao hiseho ny masoandro.

FAMPIASANA 134.

Tsipiho ny sentensa amin' ireto izay milaza àndro ; ary lazao koa na milaza andro tsy manam-pahatapèrana izy, na andro mahàritra, na andro miverina.

Nankàiza moa hianao, raha nifanèna tamin-dRasoa hianao ? Raha manèno ny lakolasy, dia halefako handeha izy. Miasa dièny mbola tanòra hianao. Hiaraka amiko va hianao, rehefa tonga ny fotoana ? Teto hiany izy fony mbola tsy maty rainy. Hankany Toamasina aho, rehefa tafaverina ny namako. Raha vantany vao tonga aho, dia avy namangy ahy teto izy. Isaky ny avy orana, dia mitete ny tranony. Rehefa tapitra ny fianarana, dia ho avy ny fanadinana. Raha miloa-bava ny adala, dia miharihàry ny hadalan'ny. Aleo ho hày tsara aloha ny mora, vao andramantsika ny sarotra. Raha mbola mahàritra koa ny tany, ny lohataona sy ny fararano tsy ho diso. Raha nitsaha-nitèny ny andriana, dia indray niankòhoka avokoa izy rehetra. Fohàzy aho raha vao mazava ratsy ny andro. Maitso ny tany raha fahavàtratra ny andro.

FAMPIASANA 135.

Ampio sentensa milaza andro ireto teny ireto.

Handèha hiany aho. Omèo vola kely izy. Hahatsiàro anao tokoa aho. Nijànona teo aho. Antsòy ny rainao.

FAMPIASANA 136.

Mamorôna sentensa solon' ny adverba valo amby ny folo milaza andro, dia enina milaza andro tsy manam-pahataperana, ary eninamilaaza andro mahoritra, ary enina milaza andro miverina.

2.—NY MILAZA TANY SY FITOERANA.

Ary mizara telo ireo, dia ny *itoerana* sy ny *hatonina* sy ny *ialana*. Toy izao :

(1) *Ny itoerana.*

Hipetraka amin' izay asainao hipetràhana hiany aho.

(2) *Ny hatonina.*

Tsy mety mandrôso ho any amin' izay hitarihanao ahy aho.

(3) *Ny ialana.*

Niàla tamin' izay nihaviany va izy ?

FAMPIASANA 137.

Tsipiho ny sentensa amin' ireto izay milazu tany na fitoerana ; ary mariho koa izy manaraka ny lazainy, na ny itoerana, na ny hatonina, na ny ialana.

Mba ta-hankany amin' izay nahateràhanao aho. Tsy mety mipetraka tamin' izay ahitako azy izy. Handeha ho any amin' izay hasainy halèha aho. Tsy mahazo mijinja (amin' izay tsy namafazanao) hianao. Izay isian' ny faty, dia any no hiangonan' ny voromahery. Hankany (amin' izay sitrany halèha hiany) izy. Tsy mba tònga/teo amin' izay nifanekenay roa lahy izy. Andeha mody (any amin' izay nihavianao ary) hianao. Nita ny rano (tamin' izay tsy misy tetezana akory) izy ireo.

FAMPIASANA 138.

Asio sentensa solon' ny adverba milaza tany na fitoerana ireto teny ireto.

Nandositra izy. Niàla vetivety ireo. Avia ary hianao. Mijanona hiany isika. Mihazakazaka faingana rizalahy. Nampandrôso ahy izy. Andeha ary, ry ise. Manatona ireo lehilahy ireo. Ireny tokoa no tsy ho tonga.

FAMPIASANA 139.

Mamorôna sentensa solon' ny adverba valo amby ny folo milaza tany, na fitoerana, dia enina milaza ny itoerana, enina milaza ny ialana, enina milaza ny hatonina.

3.—NY MILAZA FOMBA, NA TOETRA.

Ny sentensa solon' ny adverba izay milaza fomba na toetra dia enti-mampitàha ny proposisiona roa. Toy izao :

Alèoko very ny volako toy izay ny zanako hovoïoina.

4.—NY MILAZA NY MAHATONGA.

(1) *Ny antony.* Dia ny mahatonga, na ny mahamaina ny lazain' ny sentensa prinsipaly.

Toa madinika ny fijerintsika ny kintana, satria lavitra izy.

Hanao sôa anao aho, satria sakaizako rainao.

Satria tsy mba ho azontsika avokoa ny zavatra irintsika, dia tokony tsy hivèrina loatra isika.

(2) *Kondisiona.* Zavatra iankinan' ny lazaina, koa raha tsy marina izy, dia tsy marina koa ny miankina aminy.

Hijinja hiany isika, raha tsy reraka (isika).

Raha anomezako anao ny ahy, dia tsy ampy ho ahy intsony ny sisa.

(3) *Konsesiona.* Zavatra toa hahatsy marina ny lazaina, kanefa ekena hiany, sady lazaina koa fa tsy ampy handavana azy tsy ho marina.

Na dia lavinao aza ny teniko, mbola hasehoko ho marina izy.

Na dia mifady toaka aza (hianao), tsy mbola azo ekena ho tsara fitondrantena hianao.

(4) *Fikasana.* Toy izao :

Mandosira faingana hianao, mba hovukena ny ainao.

Miezaha fatratra hianao, fandrao mahazo anao any an-dalana ny fahavalonao.

Ny fandrao = mba tsy.

FAMPIASANA 140.

Mariho ny sentensa sôlon' ny adverba amin' ireto ; ary lazao na sentensa milaza ny antony, na kondisiona, na konsesiona, na fikasana izy.

Ny rivotra manerana ny trano, na dia tsy hitantsika aza ny tarehiny. Ny firaka tsy mety mitsinkafona, satria mavesatra nôho ny rano izy. Mazotoa raha mbola zaza, rankizy, mba ho isan' ny olon-kendry hianareo. Ratovo tsy mahay manoratra, satria maratra ny tanany. Asio zezika bebe ny tanimbarinao, mba ho vokatra tsara ny vary rahatrizay taona any. Ikelozo aina mafy ny fianarana, na dia sarotra aza (izy). Raha mandika ny lalana hianao, dia ho faty (ny ainao). Raha mba manampanahy hiany hianao, mandatsaha ranomaso amin' izao (hianao). Nody faingana izy, satria narary ny reniny. Niady fô tokoa Rangahy, fandrao tsy hisy ho entina mody. Matoa mbola tsy maty hiany izy tamin' izay, dia nataon' ny vahoaka fa efa nihiratan' Andriamanitra izy. Raha tia ny marina hianao, dia ho isan' ny sambatra (hianao). Raha avy ny orana, dia tsy mba handeha aho. Na dia anti-panahy aza izy, mbola mitozotozo manao hiany izy. Fantatro marina izany, satria olona

mahatoky tokoa no nilasa tamiko. Tokony hamboarina ny lalambè, mba hitombo ny varotra. Na dia hendry asa hianao, mbola be tsy tambo isaina ny tsy tratry ny hevitrao. Satria anarinao toy izany aho, dia hatsahatro izany fanaoko tsy tianao izany. Na dia nihiratra asa ny andro, tsy nahatazana azy akory aho.

FAMPIASANA 141.

Asio sentensa solon' ny adverba ireto teny ireto.

[Antony.]

Maràry Jaona. Tia azy aho. Nasandratra ho marisaly izy. Naon-gana izy. Nandry fotsy aho. Tsy maintsy mandeha aho.

[Kondisiona.]

Ho tia anao aho. Handositra anao aho. Tsy hatàhotra ahy intsony izy. Hanàikitra anao tokoa ny alika. Ho faty hianao. Hivoaka ny Andriana rahampitso. Tsy mba hahasoa ny olona akory ny tory téninao.

[Konsesiona.]

Hanao azy taon-ito hiany aho. Halàzo ireny voninkazo ireny. Tsy hahavonjy fotoana hianao. Hanasatra anao tokoa izy. Ho tondraka hiany ny rano. Hahery hianao. Ho avy rahampitso izy.

[Fikasana.]

Hangataka andro mihitsy aho. Mihinam-bary ny olona. Mankany Toamasina ny sasany. Mitsangantsangana isan-andro izy. Mifoha maraina koa izy. Nasainy nihevitra tsara aho.

FAMPIASANA 142.

Mamorona sentensa solon' ny adverba enina izay milaza ny antony, enina izay milaza kondisiona, enina izay milaza konsesiona, enina izay milaza fikasana.

TOKO FAHENINA: LALÀN' NY SYNTAXA.

Ny Syntaksa no mampianatra antsika hampikambana teny ho sentensa tsara lahatra, dia nàman' ny analysisa izy, saingy ny iray manavakavaka teny vita ho sentensa, ary ny iray kosa milaza lalàna fandaharana azy. Koa ny lalàna ànton' ny fikambanan' ny subjekta sy ny predikata efa nodinihina teo, fa misy koa ny hofan-tàrina sy hotandriemana ny amy ny teny samihafa karazana sy ny fanao tsara amy ny fandaharana azy amy ny sentensa. Dia handroso isika handininidika ireny.

I.—SYNTAKSAN' NY NAONA.

1.—NY KASO NOMINATIVA.

(1) Ny naona izay subjekta dia kaso nominativa mandrakariva. Toy izao: Mihazakazaka ny *olona*; *asaina* ny *tanimbary*.

Izany dia atao hoe nominativa subjektiva.

(2) Ny naona izay predikata mahaleo tena amy ny sentensa tsy misy verba dia kaso nominativa koa. Toy izao: Rabe dia *mpanefy*; Izaho no *fianana*; *mpampianatra* Ravao.

Izany dia atao hoe nominativa predikativa.

(3) Naman' izany ny naona izay manàraka ny verba *tonga*, *misèho ho*, *heverina ho*, *hita fa*, *atao ho*, *tòkony ho*, *atao hoe*, *tonònina ho*, etc. Nominativa predikativa koa ireny. Toy izao: Tonga *olon-dratsy* fanahy izy; hita fa *zazalahy* hendry io; atao ho *mpandrafitra* mahay *hianao*.

(4) Ny kaso nominativa azo atòkana ho azy amy ny sentensa tsy tanteraka ka mampanantena antsika teny ho fanazavana azy. Toy izao: *Antsibe* vaky maso: na tsy hitan' ny olona aza, hitan' ny hazo; *papango* amam-*borona*, ka ny toerana no iraisana, fa ny faniry samihafa.

2.—NY KASO AKOSATIVA.

Samihafa be hiany ny toetry ny naona izay kaso akosativa.

(1) Ny mora fantatra indrindra dia ny akosativan' ny objekta, na (a) ny objekta direkta, na (b) ny objekta indirekta. Toy izao: Mangalatra *akoho* ny saka; maka an-d*Rale* ny olona; *miresaka amy ny ankizy* Ramatoa; *mihavana amy ny olona* rehetra izy.

(2) Maro ny verba izay mahafehy objekta roa izay samy akosativa. Toy izao: *Mampianatra amy Jaona* ity *boky* ity aho; ny mpivarotra *mandòka ny varony* amy ny *mpividy*.

(3) Ny akosativa sasany dia milaza ny zavatra enti-manao. Toy izao: Namely totohondry ahy izy; mitifitra basy ny vahoaka izy.

(4) Indraindray ny akosativa dia soloana adverba (a) na ny milaza fotoana. Toy izao: Mangalatra antoandro izy iny; aza misotro rano maraina; na (b) ny milaza fitoerana, dia ny hatonina, ny itoerana, ary ny ialana. Toy izao: Hankany Ambohimanga ny Andriana; any Ilafy ny tranony; hiala eto Antananarivo izahay.

(5) Misy ny akosativa izay fametra nv ajektiva na ny verba. Toy izao: Tsara fanàhy izy; miova hevitra Ianona.

3.—NY NAONA AMIN' APOSISIONA.

Matetika ny naona iray no arahin' ny naona hafa ho fanazavana na ho fanitarana azy. Toy izao: Paoly Apositoly, trano fitsaboana.

Koa atao hoe naona amin' aposisiona izany fanampiny fanazavana azy izany.

4.—NY NAONA VERBALY.

Azon' ny lalàna voalaza teo hiany ny naona verbally, kanefa tsy maintsy holazaina kely manokana indray.

Ny naona verbally misy mp sy ireo naona misy f ireo matetika mahafèhy izay kaso fehèzin' ny verba ihaviany hiany; ary ny naona misy f (sy ny sasany misy mp) azo asiana teny amy ny kaso posesiva na ablativa.

Raha ny verba ihavian' ny naona 'no asiana ny preposisiona amy eo anelanelan' izy sy ny objektany, dia toy izany hiany koa ny naona. Toy izao:

Verba.	Nuona.
Miady aminy.	Mpiady
	Fiady
	Fiandiako
Miresaka amy ny olona.	Mpiresaka
	Firesaka
	Firesany

Raha ny verba ihavian' ny naona no arahin' ny kaso objektiva izay tsy misy preposisiona, dia toy izany koa ny naona. Toy izao :—

<i>Verba.</i>	<i>Naona.</i>
Mianatra azy.	Mpianatra azy. Mpianatsika. }
	Fianatra } azy. Fianatro }
Mamono ny olona.	Mpamono } Famono } ny olona. Famondony }
Amoriana azy.	Famoriana } Famorianay } azy.

Ary raha tsy azo asiana objekta ny verba ihavian' ny naona, dia toy izany hiany koa ny naona. Toy izao :

<i>Verba.</i>	<i>Naona.</i>
Matory.	Mpatory. Fatory. Fatorin' ny zaza.
Mihazakazaka.	Mpihazakazaka. Fihazakazaka. Fihazakazany.
Platsahana.	Filatsahana. Filatsahany.

Ary amin' izany, hitantsika fa saiky toy ny verba hiany ireo naona avy amy ny verba ireo.

Kanefa kosa samihafa be hiany ny hevitr' izany naona verbaly misy *f* izany. Dia holazaina koa ny heviny sy ny asany.

(1) Maro dia maro izy no milaza izay mazàna fom-ban' ny atao, na ny fanao. Toy izao : Fiteny, filaza, fanoratra, fianatra. Dia azo akambana amy ny ajek-tiva na ny adverbs izy. Toy izao : Faingam-piteny, mateti-pihavy, kamo fianatra.

(2) Ny sasany indray dia anàran' ny zavatra mazàna enti-miasa sy manao raharaha. Toy izao : Fanjaitra, fanalahidy, fanoto, fanilo, fangady, famaky.

Izao koa dia nàman'ireo : Fively, fihogo, fiavotra, fitrebika, fitsipika, filamatra, fisoitra (afo), fitsindrona, firakotra, faneva, (famohamandry), fikopaka, fisisika, etc.

(3) Ny sasany kosa dia anaran' ny olona izay mazàna manao ny lazain' ny verba. Toy izao : Fandàinga, filèony, fitomàny, falàina, faràry, faròfy.

* Izao koa dia naman'ireo : Fatoritory, falemy, fahihitra, filavo, fipotraka, fitafintohina, fimamo, fiandry, fanàkaiza, fangàoka, etc.

(4) Ary ny sasany dia anàran' izay mazàna objekta ka mitovy hevitra amy ny verba pasiva. Toy izao :

Fanàja = olona hajaina.

Fihinana = zavatra hanina.

Fanòmpo = olona tompoina.

Fisòtro = zavatra sotroina.

Fanàraka = olona arahina.

Fitòndra = zavatra entina.

* Betsaka dia betsaka ny tahaka ireo. Dia toy izao : Filànja, fanòroka, firèsaka, fandàtsa, fiàntso, fanènjika, fangàlatra, fanambàka, fiampànga, fitèzitra, etc., izay samy milaza olona ; ary fanàtitra, fandòa, fanomè, fàka, fizàra, fitàfy, fitahiry, fanàry, fiteny, fiòmpy, famàky, fambòly, etc., izay milaza zavatra kosa.

FAMPIASANA 143.

Mamoròna sentensa dimy avy izay misy ny nominativa samihafa karazana.

FAMPIASANA 144.

Mamoròna sentensa dimy avy izay misy akosativa samihafa karazana.

II.--SYNTAKSAN' NY ARTIKOLA.

(1) Raha manòndro ny artikola, roa no fanàony. Indraindray manòndro zavatra (na iray na mihoatra) izy. Toy izao : Tsara ny vòhitra nalèbany tany an-dàlana ; efa hitako ny vòlako izay vèry. Fa indraindray kosa dia manondro tòko na karàzana izy, dia karazan' olona, na karazan-javatra. Toy izao : Tonga tao ny manamboninàhitra sy ny andriambaventy ; firenena maro

ny Malagasy, dia ny Hova, ny Betsileo, ny Sihanaka, ny Betsimisaraka, ny Bezanozano, ny Sakalava, etc.; Andriamanitra nanao ny hazo sy ny ahitra, vao ny biby sy ny vorona.

Raha dinihina ireny teny ireny, dia hita fa tsy mitovy ny hevitr' izy roa tonta. Ny vohitra sy ny vola voatondro dia vohitra sy vola tiantsiaka hava-hana kely amy ny volitra sy ny vola hafa; manondro sy manavaka azy amy ny mitovy karazana aminy hiany izany ny izany. Fa ny manamboninahitra sy ny andriambaventy, sy ny Hova sy ny Betsileo, etc., ary ny hazo sy ny ahitra, etc., izay voatondro, dia karazan' olona sy karazan-javatra tiantsiaka hava-hana amin' izay karazana hafa; ny artikola ny dia manondro sy manavaka azy toy izany.

Ary koa fomban' ny teny Malagasy ny manisy artikola manondro toy izany, indrindra fa amy ny naona abstrakta.

FAMPIASANA 145.

Fantaro izay tondroin' ny artikola amin' izao sentensa izao, na zavatra mitsitokantokana, na karazan-javatra mbamy ny karazan' olona.

Aiza ny lambako? Ento atỳ ny famantaranandro. Nivoaka ny Andriana sy ny Lehibe, ary maro loatra ny olona nanaraka azy. Ny Tsina no firenena be isa indrindra. Mifanalavitra ny masoandro sy ny tany. Niady mandrakariva ny Israely sy ny Filistina. Raha avy ny lohataona, dia avy koa ny valala. Uafy sy Inaméhana tanàna malaza ao amy ny Tsimiambohalahy. Voajinja ny varin' ny olona. Ny Fariseo sy ny Sadoseo no nahery nanohitra ny Tompo. Ny hénatra mampiova ny tarehy.

(2) Ny naona dia azo tondroin' artikola raha kaso nominativa izy, na kaso akosativa, na kaso posesiva. Toy izao: Nandeha ny olona (kaso nominativa). Nandào ny olona (kaso akosativa) izahay. Namidy ny zavatra ny olona (kaso posesiva).

Raha manondro naona izay kaso vokativa izy, dia mazàna miova ho *ry* na *ray* izany. Toy izao: Velòma, *ry* havako; fa tsy izay, *ry* ambanilanitra; *ray* olona aman-drahalahy.

(3) Ny naona amin' aposisiòna tsy tokony hotondroin' artikola.

(4) Efa voalaza teo fa ny manondro naona no asan' ny artikola. Ary araka izany, raha sendra manondro teny hafa izay tsy naona ny artikola, dia mahova azy ho naona hiany koa izy amin' izany. Toy izao:

Ny ajektiva : Finaritra ny hendry ; ory ny jamba.

* Ny pronaona : Ny anao angaha izany, fa ny ahy kosa bafa.

Ny verba : Tenin' ny Manjaka izany ; “ny tody tsy misy, fa ny atao no miverina ;” tsara ny nanaovan' Andriamanitra ny zavatra rehetra.

Ny Adverba : Samihafa ny omaly sy ny anio ; ny têto lasa hiany, fa ny tary tsy tonga.

* Ny preposisiona : “Madio ny ivèlan' ny kapoaka, fa ny anatiny fèno ròmbaka.”

Ny tàpa-tsentsensa : “Rangahy an'ilan' ny sinibe, ka ho fàtin' ny 'aza fady.'”

Tonga sahala amy ny naona avokoa ireo teny sahala amy ny soratanana ireo, kanefa raha fenoina kely ny teny izay toy izany, toa misy naona hiany manaraka ny artikola, saingy tsy voatònona. Ny (zavatra na ny hevitra izay) anao, etc. etc. Ary koa samihafa ny fanao amy ny ajektiva sy ny teny hafa izay tondroin' ny artikola. Ny sasany manondro ny olona izay manana ny fomba voalazan' ny ajektiva. Toy izao : Ny hendry, ny tsara fanahy, etc., ka ny olona no heviny. Fa ny sasany manondro ny fomba na ny toetra voalazan' ny ajektiva, ka tonga naona abstrakta izany ajektiva izany. Toy izao : Ny mazava (dia ny fahazavana), ny maizina (dia ny fahamaizina). Ary misy maromaro izy dia sady enti-milaza ny olona no enti-milaza ny fomba koa. Toy izao : Ny marina hankany amy ny fiainana mandrakizay (dia ny olona marina izay) Ny marina no tsimbiniantsika sy kajakajaintsika (dia ny hevitra marina na ny fomba marina kosa izay). Misy koa anefa ny sasany manondro ny atao. Toy izao : “Mahalahelo ny mijery soratr' omby an-tanàna.” Ny mihambo toetra tsy mahasoa.

FAMPIASANA 146.

Fantaro ny teny efa voaòvan' ny artikola ho naona amin' izao sentensa izao, na ajektiva, na pronaona, na verba, na adverba, na preposisiona, na tapa-tsentsensa; fantaro koa izay heviny raha fenoana teny izy, na manondro zavatra, na fomba, na ny atao.

Amidlo ny antsika roa lahy, fa izy no mahalala ny ataony amy ny azy. "Finaritra ny malemy fanahy." Ny mamaly azy tsy haiko. Hano hiany, fa ny ao an-tsompitra mbola be. "Manantena ny aza mandry, fa hateran-kena." "Ny nambolena tsy naniry; ny nasosoka maty maso." Ny anao sara ho anao. Miala amy ny ratsy rehetra na inona na inona. Andriamanitra mahita ny takona, ka tsy azon' ny fetsy fitahina. Ahoana ny tsy mampitovy ny mandrakariva sy ny mandrakizay? "Ny tia ady tia ota." "Manalavitra ny ratsy fanahy Jehovah." Mahantra ny marary tsy misy mpitsabo. "Manetsa vary mahalana, ka ny atao hiany no alaina." "Aza manao zatòvon' ny any, ary zazalahin' ny aty." Ny hita manam-parany. Ny ankehitriny no lazaina. Tamin' izy tao Toamasina no nanaviany. Jerèo ny eo ambonin' ny lohanao sy ny eo ambanin' ny tongotrao ary ny eo anoloanao sy ny eo ivohonao, fa asan' ny tanan' Andriamanitra avokoa izany sady misy ny hideranao Azy. Mahasambatra ny tsara fanahy ny manompo an' Andriamanitra sy ny manaraka ny marina.

III.—SYNTAKSAN' NY AJEKTIVA.

(1) Ny teny hafa, na dia tsy ajektiva rahateo aza, dia tonga ajektiva hiany rehefa akambana amy ny naona hampiseho ny heviny. Matetika ny verba no asolo ny ajektiva; ny naona sy ny teny sasany koa dia fanao hiany. Toy izao:

Verba.
vehivavy mihira
zaza tiana
trano itoerana

Adverba.
ny olona teto
ny hazo ery

Naona.
biriky tanimanga.
kiraro hoditra.
trano vato.

Preposisiona.
zavatra ambony.
olona ambany.

(2) Roa no fanao amy ny ajektiva. Azo akambana amy ny naona izy hampiseho ny fombany, na hamaritra ny heviny, sady azo atao predikata mitòkana izy. Ary ny filahatry ny teny eo amy ny sentensa no ahafantarana ny ankabiazany.

i.—Matetika raha ny naona no atao aloha ka ny ajektiva no manaraka azy (na ajektiva izay malalaka ny heviny, na ny faritan' ny naona), dia mampiseho ny fomban' ny naona hiany izany ajektiva izany. Toy izao: Rano *lalina*, zaza *tsàra tarehy*, tendrombohitra *avo*, lehilahy *ràtsy fiasa*.

ii.—Matetika raha ny ajektiva kosa no atao aloha ka ny naona no manaraka azy, dia predikata kosa izany ajektiva izany. Toy izao: *Lalina* ny rano; *tsara* tarehy ny zaza; *aro* ny tendrombohitra; *ratsy* fiasa ny lehilahy.

(3) Efa nozaraina telo ny ajektiva, fa mbola miavaka kely indray ny sasany, na ny milaza koality, na ny milaza koantity. Indraindray ny hevitra ny ajektiva dia *malalaka*. Toy izao: Trano *tsara*, olona *maro*, zavatra *roa*. Fa indraindray kosa *mifàritra* ny hevitra ny ajektiva, fa misy naona manaraka azy ho fametrany. Toy izao: trano *tsara toètra*, olona *maro havana*, zavatra *roa loha*.

Roa karazana ireo ka hita fa tsy mitovy ny heviny. Raha ny trano no lazaina ho tsara, ary ny olona no lazaina ho maro, ny fahatsarany sy ny fahamaroany hiany no heviny, sady malalaka ny teny. Fa raha ampian' ny hoe toetra ny ajektiva hoe tsara, na ampian' ny hoe havana ny ajektiva hoe maro, dia faritan' ireo naona ireo ny falèhan' ny ajektiva tsara, na maro, na zavatra amin' izany hevitra iray loha izany.

Ary azo feran' ny naona maro dia maro ny ajektiva anankiray. Toy izao :

Tsara	{	havana	}	} izy.	Maro	{	lalana	}	} izy.
		fanahy					tongotra		
		tarehy					tanana		
		toetra					loha		
		trano					hevitra		
		bika					anaka		
		fanarana					sakaiza		
		fitondrantena					olona		
		lamba					efitra		
		tokotany					omby		

(4) Ny ajektiva sasany* dia aràhin' ny kaso akosativa tahaka ny verba hiany. Toy izao: Feno *azy* ny trano; tsy omby *ny olona* ny vavahady.

* Izao no isany: feno, ampy, vitsy, betsaka, antonona, toa, sasatra, manina, menatra, malahelo, gaga, lavitra, akaiky, maimbo, manitra, voky, mamo, diso, mendrika, sahaza, tondraka, safotra, kivy, rakotra, antonotra, diboka, maloka, ampoka, tofoka, hiboka, talanjona, torana, sahy, adala, fempina, sosotra, takona, kely, etc.

(5) Ny ajektiva sasany dia arahin' ny kaso ablativa ka tonga tahaka ny verba pasiva. Toy izao : Tany * sòako lahy izany ; màsaky ny hainandro ny voankazo.

FAMPIASANA 147.

Fantaro izay ajektiva mampiseho ny fomban' ny naona fotsiny hiany sy izay efa predikata amin' izao sentensa izao.

Ratsy tarehy izany olona izany. Aiza ny lambanao fotsy ? Betsaka ny vahoaka tao an-tanàna. Saro-bidy ny zavatra ka tsy takatry ny volako. Manao feo ratsy ny vorona sasany. "Ny anàrana tsy lò." Nangoniny tany ny vato maromaro ka nataony fanatàovana lehibe. Maitso ny ahitra. Mahafinaritra koa ny mijery ahitra maitso. Nividy akanjo lava tanana izy. Nandeha izy roa lahy. "Ny tery adàla." Efa-polo no nividianako ny soavaly, ka mòra hiany izany. Ny olona malemy fanahy no ankasitrahana. "Ny lainga donga takona, fa mahia mifanatrika." Boky masina sy tsara indrindra ny Baiboly, ary masina sy tsara fanahy ny olona izay nanoratra azy. "Izay taloha nihetezana lava volo." Efa mena izao ny vary vakiambiaty. Nomena kirobotelo izy, fa tsy nety. Meloka ny hazo.

IV.—SYNTAKSAN' NY PRONAONA.

1.—NY KASO NOMINATIVA.

(1) Ny kaso nominativa no fanao raha sobjektan' ny sentensa ny pronaona, dia tahaka ny amy ny naona hiany. Toy izao : Manoratra aho, nalaiko izy, anoratako ity.

(2) Ny pronaona azo atao nominativa predikativa tahaka ny naona hiany koa. Toy izao : Izy hianao, Izaho no izy.

(3) Indraindray ny pronaona amy ny kaso nominativa no asolo ny ablativa. Toy izao : Fantatr' izy nanao ny nataony, nalain' izy roa lahy ny vola.

(4) Amy ny verba pasiva na relativa, raha roa samy avàhana ny mpanao, ny voalohany dia azo atao ablativa, fa ny faharoa dia atao nominativa hiany. Toy izao : Nataonay sy izy izany.

(5) Tahaka izany koa amy ny objekta roa izay misy konjonsiona manelanelana azy : ny voalohany no atao akosativa, fa ny faharoa dia nominativa kosa. Toy izao : Nijery azy sy izahay ny olona.

(6) Ny pronaona amin' aposisiona dia atao nomina-tiva hiany. Toy izao : Adidiko izaho sy hianareo, vitako izaho irery.

2.—NY KASO AKOSATIVA.

(1) Raha objekta direkta ny pronaona, ny mahaleò tena no fanao. Toy izao : Naka azy ny ankizy, mian-teo anao Raketaka, nampaka anay ny Andriana.

(2) Raha objekta indirekta kosa, ny pronaona sofiksa no fanao. Toy izao : Mirèsaka aminareo izy, hiala aminay ny olona, nividy tamin'ny aho.

3.—NY POSESIVA.

(1) Raha fanampin-teny fotsiny ny pronaona amy ny kaso posesiva ka enti-mampiseho ny tompo-javatra fotsiny, ny pronaona sofiksa no fanao. Toy izao : Satroko ity, aiza reninao ?

(2) Fa raha predikata ho azy kosa ny pronaona, ny pronaona mahaleo tena no fanao. Toy izao : Ahy ny trano, antsika ny lamba.

* V.—SYNTAKSAN' NY VERBA.

(1) Ny verba transtiva amy ny forma aktiva mahafehy teny amy ny kaso akosativa. Toy izao : Mamory azy ny mpifehy ; nanoratra ny namany izy.

(2) Indraindray ny verba intransitiva mahafehy teny amy ny kaso akosativa. Toy izao : Miditra ala mate-tika izy ireny ; niàkatra ny tendrombòhitra aho ; tsy nety nisèho ahy hianao.

Ireo verba intranstiva izay azo asiana kaso objektiva ho famenony ireo dia mizàra roa. Toy izao :

i.—Ny sasany milaza ny mandèha na mifindra, dia ampiana kaso objektiva hilaza ny alèha na ny ialàna, toy ny hoe : Miditra ala izy. Ary saiky toy ny adverba ireo kaso objektiva ireo, ary azo ametràhana preposisiona na tapa-tsentsena eo alohany izy raha tiantsiika. Dia mety ho fiteny avokoa izao sentensa telo izao :

Mivoaka ny vavahady aho. Niakatra ny fiakarana aho.
 Mivoaka amy ny vavahady aho. Niakatra amy ny fiakarana aho.
 Mivoaka ao am-bavahady aho. Niakatra ao am-piakarana aho.

ii.—Fa misy kosa ny verba sasany toa intranstiva hiany, raha ny anàovana azy matètika no hevèrina, kanefa indraindray asiana kaso objektiva toy ny verba transtiva hiany izy hamenàana ny heviny. Toy izao : *Miseho an-dRabe ireo. Miery an' Andriamanitra ny mèloka.* Ny verba “miseho” sy “miery” tsy dia milàza ny atao amy ny sasany, fa ny toetry ny mpanao na ny ataony amy ny tenany hiany, koa tsy misy mihàtra amy ny sasany akory ny zavatra ataony ; kanefa tsy ampy ny heviny raha tsy asiana famènony izy. Ireto koa no azo atao òhatra amin' izany :

Tsy mba hianòtra anao ny fahafatèsana.
 Naniry ahitra ny lalambe.
 Midi-johy mandrakariva izy.
 Midi-dròva isan-andro ireo.
 Vao nidify ny vavahady izy.

(3) Misy verba maromàro izay mitondra kaso akosativa roa avy.

i.—Ny verba rehetra izay mitòndra kaso objektiva iray raha mbola tsy miova ho kaosativa dia mitondra roa koa rehefa miova. Toy izao :

Mitòry teny aho.
 Mampitòry teny ahy ny mpitandrina.
 Mianatra gramara izahay.
 Mampianatra anay gramara ny Vazaha.
 Nilaza teny soa Isaia.
 Andriamanitra nampilaza any Isaia teny soa.

ii.—Misy verba hafa koa izay tsy kaosativa aza, nefa tsy maintsy hasiana kaso objektiva roa* Toy izao :

* Iza koa no azo atao òhatra hanampy ny voalaza ao ambony :—
 Manafy lamba azy. Manontany azy teny soa. Manisy soa azy. Mangaro divayazy. Manoso-tsolika azy. Maneho azy zavatra. Miampanga lainga azy. Manombo-trosa azy. Mitora-bato azy. Mamintana andro azy. Mamahan-kanina azy. Mandrako-tsihy azy. Manampy alahelo azy. Mamindrafo azy. Mamaly ratsy azy. Manaisotra akanjo azy. Mandefa ra azy. Mandroaka lalitra azy. Mandratra vy azy. Mamely tehamaina azy. Manoro lalana azy. Manondro maso azy. Mandrani-tsofina azy. Manery hazo ny taratasy. Manindry azy vato. Mahavaly bontana azy.

Hanàla lamba azy ny jiolahy.
 Hanòlotra vola anao izy.
 Nanomè hena ny alika io lehilahy io.

iii.—Ny tensa fotòran' ny verba azo atao solon' ny objekta faharoa :

Nanànatra anao hiala aho.
 Naniry azy hankatỳ va hianao ?

(4) Raha miova ho pasiva ireo verba ireo, dia mbola manana kaso objektiva iray izy. Toy izao :

Akt. Mampianatra anay gramara ny Vazaha. *Pas.* Ampianarin' ny Vazaha gramara izahay, na gramara no ampianarin' ny Vazaha anay. *Akt.* Manolotra vola azy aho. *Pas.* Atolotro azy ny vola, toloraiko vola izy. *Akt.* Manomeza anay rano hianao. *Pas.* Omèo rano izahay. *Akt.* Mampikely aina azy ny fitiavany anao. *Pas.* Anpikелеzan' ny fitiavana anao) aina izy. *Akt.* Ny vava tsy mahasàtan-dàlana ny aretina. *Pas.* Tsy hain' ny vava sakànan-dàlana ny aretina.

(5) Ireo efa voalàhatra teo dia objekta direkta. Fa misy kosa objekta indirekta.

Ary azo zaraina tèlo ireo objekta indirekta ireo.

i.—Izay atao ànton' ny faharoà amy ny verba transitiva.* Toy izao :

Nitòry ny filazantsàra (tamy ny Jentilisa) Paoly.

* Mahavaly fitia azy. Manimba hevitra azy. Manamby vola azy. Manonitra vola azy. Mahavita taona azy. Manatroka tsilo azy. Maka isa azy. Mamery fitia azy. Manopy maso azy. Manopy rano ny voly. Miteha-tàna azy. Manaingina entana azy. Maningina azy firaka. Manapa-doha azy.

Kanefa raha tiantsika dia azo atao ho verba kompaonda ny ankamaroan' ireo. Toy izao : “*Manaron-damba*” azo atao ho verba kompaonda, ary ny “azy” dia antony manaraka azy.

* (1) Raha miòva ho pasiva ireo verba aktiva ireo, dia ny objekta direkta no atao subjekta ; ary ny subjekta indirekta mbola mitoetra hiany.

Notòriny Paoly (tamy) ny Jentilisa ny filazantsàra.

(2) Ny objekta indirekta izay ialohan' ny “amy” azo atao subjekta hiany koa raha miova ho relativa ny verba. Toy izao :

Ny Jentilisa no nitòriany Paoly ny filazantsàra.

(3) Raha ampiana teny hafa ny sentensa ho subjektany ka atao relativa ny verba, dia mbola arahin' ny kaso objektiva roa toy ny verba aktiva hiany izy ; ny iray direkta, ary ny iray kosa indirekta.

Fitiavana no nitòriany Paoly ny filazantsàra (direkta) (tamy) ny Jentilisa (indirekta).

ii.—Izay anàmpy ny verba aktiva transitiva izay/tsy asiana objekta direkta, / fa ny indirekta hiany no ampanarahina azy. Toy izao :

Aza miady/amin' adala/hianao (dia ny objekta direkta, vola, na teny, na hevitra, etc., tsy tononina).

Mangataha/amin' Andriamanitra/isika (dia ny objekta direkta, soa, na fitahiana, na aina, na famelan-keloka, etc., tsy voatonona).

iii.—Ny verba intransitiva izay tsy mahatondra objekta direkta akory, nefa azo asiana objektiva indirekta hiany. Toy izao :

Nifanena taminy aho.

Mifanaraka amy ny hevitra izany.

Mivahiny amin-kàva-malahelo izy.

Mipetraka amy ny tany izy.

Izay milomano amy ny heloka hilentika amy ny fahoriana.

TOKO FAHAFITO.

NY ORTOGRAFY.

Ny Ortografy (izay hoe, raha adika, fanòratra mahitsy) dia mamàntatra ny litera, dia ny tarehiny sy ny karazany ary ny fanakambanana azy ho teny.

I.—NY KAPITALY.

Efa voalàza teo (pejy 2) ny amy ny litera lehibe izay atao hoe kapitaly, fa ny amy ny tòkony hasiana kapitaly dia tsy mbola vita. Koa izao no fanisy kapitaly : (1) Ny teny voalòhany amy ny sentensa rehetra. Toy izao : “Izay tsy mahay sòbiky mahay fatambary.” “Ny ahiahy tsy ihavanana.”

(2) Ny teny voalòhany amy ny isan-andalana amy ny fihirana. Toy izao :

Alahady andro tsara,

Andro ivavahanay,

Nitsangananao, ry Tompo,

Andronao Mpanavotray.

(3) Ny anàrana propra rehetra sy ny ajektiva nàman' ireo. Toy izao: Andriananahàry, Jehovah, Madagas-kara, Malagasy, Rakoto, Ambohimanga.

Amy ny Baiboly ny pronaona izay misolo ny anaran' Andriamanitra, na ny anarany Jesosy Kraisty, sy ny any ny Fanahy Masina, dia natao kapitaly koa. Toy izao: "Andriamanitra Ray, Izay nanangana Azy" (dia Jesosy Kraisty) "tamy ny maty." Koa fanao mety izany, na amy ny soratànana aza, raha misy mahavàtra azy.

Ary isan' ny mahàzo kapitaly hiany koa ny anarana milaza ny voninahitra na raharaha lehibe. Toy izao: ny Manjaka, ny Prime Minister, ny Commander-in-Chief, ny Fololindahy.

(4) Ny teny alàina rehetra raha ampy ho sentensa izany, sy ny tenin' olona izay lazaina mahitsy. Toy izao: Hoy ny ohabòlan-drazana: "Ny vÿ tsy mikò-trana irery;" ary: "Ny làsa tsy mba mivèrina." Ary ny amy ny tenin' olona dia toy izao: "Ary ny Fariseo nanontàny any Jesosy ka nanao hoe: Mety va raha misàò-bàdy ny olona?"

(5) Ny anàran' àndro sy vòlana. Toy izao: Talàta, etc., Alahamàdy, etc.

FAMPIASANA 148.

Tsipiho ny litera izay tòkony hatao kapitaly amin' izao.

"ary izy rehetra nitaraina indray hoe: tsy ity, fa barabasy; nefa jiolahy barabasy." nankany ambohimanga izy mianaka tamy ny alakamisy hamangy an-drabe. "aza manao: tsindrio, fa resy; aza manao: tàno, fa azo." hoy ny tenin' ny ntaolo: "ilay kamo nindram-pangady, koa: aza mahita anie aho."

izao no anaran' ny olona malaza sasany voalaza ao amy ny baiboly: abrahama, mosesy, josoà, samoela, davidra, solomona, isaia, daniela, petera, jaona, paoly, barnabasy.

aiza avy no misy tanàna atao hoe: ambohimanga, namèhana, fianarantao, jerosalema, london? alahady, alatsinainy, talàta, ahrebis, alakamisy, zoma, asabotsy, alahamady, adaoro, adizaoza, asorotany, alahasaty, asombola, adimizana, alakarabo, alakaosy, adijady, adalo, alohotsy.

mahay savatra ny malagasy.

jeso o, mpiandry tsara,
sambatra ny ondrinao :
hianao no mialoha,
hanarahanay anao ;
mitariha
ny fanahinay izao.

II.—NY APOSTROFY.

Ny *Apostrofy* (') dia marika kely izay atao amy ny soratra sy ny porinta hisòlo ny litera latsaka. Toy izao : *Firenèn' olona, zanak' anabavy, tongotr' omby.*

III.—NY AKSENTA.

Ny *Aksenta* (') dia marika kely izay famantàrana ny vakiteny tokony hotonònina mafimàfy kokoa nòho ny namany. Toy izao : *Rô, rà-no, mà-ri-na, tò-ko-tà-ny, fà-ha-la-là-na, An-tsàm-pa-ni-ma-hà-zo.* Ary samy misy aksenta ny teny rehetra, na iray na mihòatra. Kanefa tsy mba soràtana izy tsy akory amy ny anka-biàzan' ny teny ; fa ny teny mitòvy litera nefa sami-hàfa raha tonònina hiany no asiana. Toy izao :

lālana, lalàna.

tānana, tanāna.

mānda, mandà.

tsipika, tsipika.

tèry, terỳ.

ètỳ, etỳ.

Matetika anefa ny iray hiany no fanìsy. Toy izao :

miala, mialà.

manàtona, manatōna.

miera, miera.

milàza, milazà.

Ary izany hiany no fanao mety haràhina indrindra. Raha amy ny *vakiteny voalòhany* amy ny ròta ny aksenta, dia tsy tokony hosoràtana izy, fa raha tsy izany kosa dia vao tòkony hasiana. Ny hoe, ètỳ, tèry, àtỳ, tsy tokony hahazo, fa ny hoe, etỳ, terỳ, atỳ hiany.

IV.—NY HYFENA.

Ny *Hyfena* (-) dia matetika mampiray ny vakiteny roa, na ny teny roa izay tiana hakàmbana. Toy izao : *mà-ri-na, tranom-pitàratra.*

Raha tonga tòkana loatra anefa ny hevitra ny teny roa, dia tsy asiana hyfena izy. Toy izao : ranomaso, vavahady.

Ary koa, raha sendra tsy òmby ny taratasy na ny solaitra, ka voasoratra amy ny tsipika ambany ny tapaky ny teny, dia tsy maintsy mitàndrina ny mpanoratra hanàpaka ny teny amin' izay vakiteniny marina, ary hanìsy hyfena hampisèho ny fitòhin' ny teny. Toy izao : ny fahama-rinan' ny olona.

Ny *ankabiàzan'* ny vakiteny amy ny teny Malagasy dia mora avàhana sy tapahina, satria zànatsoratra ny literany farany. Raha tapatapàhina manàraka ny zànatsoratra ny teny, dia ho marina hiany izy. Toy izao :

“Mi-va-và-ha ka à-za mi-tsà-ha-tra.”

Tsy mety raha tapàhina toy izao kosa izany :

Miv-av-ah-a ka az-a mit-sah-at-ra.

Fa misy tsy tàhaka izany hiany, fa rënisoratra kosa no litera fàrany amy ny vakiteny. Toy izao : Raha tahiny aràhin-drënisoratra (na iray na mihoatra) ny litera *m* na *n*, ny *m* na *n* dia nàman' ny vakiteny voalohany, ka tsy tokony hatambatra amy ny faharoa. Toy izao :

Nam-pan-drò-sò-in' ny tò-m-pon-trà-no izy.

Misy kosa anefa ta-hanao azy toy izao :

Na-mpa-ndro-so-i-n' ny to-mpo-ntra-no izy.

FAMPIASANA 149.

Asio apostrofy eo anelanelan' izao teny izao, izay tokony hasiana azy :—

Tranonolona, voafidinAndriamanitra, mandrakankehitriny, aminizany zanakandevo, havanandriana, lambanolona, lamosinomby, sofinamalona, ronakoho, filalaoanankizy.

FAMPIASANA 150.

Mariho ny vakiteny misy aksenta amin' izao teny izao :—

Ralehilahy, mpanefy, fitondrantena, ratsy, ankehitriny, fahasaratampo, tsia, voninahitra, mandefa, indray, sakaiza, mitady, mena, haratsiana, tendrombohitra, Ambatondrafandrana.

FAMPIASANA 151.

Soraty teny roa-polo izay fanisy aksenta raha soratana.

FAMPIASANA 152.

Asio hyfena ny teny tokony hisy azy amin' izao teny izao :—

Voantsimparifary, hiarahamano, varimbazaha, lakandrano, hodimaso, manisindelo, hazofjaliana, ranomasina, tanindralehilahy, enintaona, fehinkibo, antanàna, raharahampanjakana, lohateny, saropantarina, latsadanja, hevibidiny, lohasaha, tendrombohitra.

V.—NY FIJANÒNAN-TSORATRA.

Fanampin' ireo marika voalaza ireo, dia misy fijanònan-tsoratra maromaro izay samy tokony holazaina kely avy.

Ny *Perioda* (.) dia fanao amy ny *sentensa tantèraka* izay mahaleo tena ka tsy miànkina amy ny *sentensa hafa*. Toy izao: Ny anàran-tsy lò. Miàla hianao. Ary koa, fanao mandrakariva izy amy ny teny efa nohahohezina. Toy izao: Mat. sòlon' ny hoe Matio; 1 Kor. solon' ny hoe 1 Korintiana; Mr. solon' ny hoe Mistra.

Ny *Semikolona* (;) dia fampisaràhana ny *sentensa* iray lahàrana izay tsy miàvaka mahitsy, fa misy fikambanana kely. Toy izao: Ary Andriamanitra nanao ny mazàva hoe andro; ary ny màizina nataony hoe alina. Ny mañiasia dia fòmban' olona; ny mamèla heloka dia fòmban' Andriamanitra.

Ny *Koma* (,) dia maro àsa kokòa.

(1) Fanao mandrakariva amy ny *sentensa an-ankina* sy ny *ampitahàina* izy. Toy izao: Rehefa tònga rainao, dia hambàrako hianao; “ny hafaladia no àfaka, fa ny havàva no sisa;” tsèna ny andro, ka samy mividy zavatra ny olona. Kanefa kosa, raha tahiny mikambana loatra ny *sentensa*, sady tòkana ny *subjektan'* izy roa, ny koma tokony hajànona hiany. Toy izao: Nandositra izy ka tsy hita intsony.

(2) Ny *sentensa tsy tantèraka izay miànkina amy ny sentensa hafa*, na ny tsy misy *subjèkta*, na ny tsy misy *predikata*, dia tokony hasiana koma koa. Toy izao: “Entina, tsy zàka: avèla, tsy foy:” “ny ramèva, satria mandinika izy, fa tsy mivàky kitro: malòto aminareo izy.”

(3) Fanao amy ny *sentensa atsàtoka* mbamy ny lazàina ho *fanitàrana* na ho *fanazavàna* koa ny koma. Toy izao: Antanànarivo, izay rènivohitry Madagaskara rehetra sady tanàna lehibe sy malàza, dia miòrina ao an-tampon-kavòana; vòry tokoa ny olona, na ny Malagasy, na ny Vazaha; “fa nitondrany Abela kosa ny voalohan-tèraky ny òndriny, dia izay natàvy.”

(4) Naman' izany koa ny naona amin' aposisiona sy ny naona izay kaso vokativa. Toy izao: Rainilaiarivony, Prime Minister sy Commander-in-Chief, no

nandàhatra ny tenin' Andriana ; ho aiza hianao, tompokolahy e? Raha teny tòkana anefa ny amin' aposisiona, tsy mahatsara azy ny manisy koma, fa avela hiany. Toy izao : Tranon-dRanona mpiavaro-kena iny.

(5) Raha misy teny akambana izay fanisy konjonksiona, nefa tsy asiana konjonksiona eo anelanelany, dia tokony hasiana koma izy. Toy izao : Ny Andriana, ny Hova, ny Mainty, dia samy tonga avokoa ; lehilahy marina, mahitsy, mahatoky, ary tsara fanàhy tokoa izy iny.

Ny *Kolona* (:) dia fanao eo alòhan' ny teny alàina sy ny tenin' olona lazàina mihitsy. Toy izao : Ary hoy koa Andrianampoinimerina : Hianao, ry Idama, no fanovàn' ny roa amby ny folo manjaka sy izaho," etc. ; ary izao no lazàiko aminao, tompoko : avy ity ny tàom-pifaliana, etc. Fanao koa ny kolona amy ny sentensa anankiray izay mahalèo tena kanefa toa fanazavàna ny sentensa arahiny. Toy izao : "Mandehàna hianareo, ka ambarào aminy Jaona izay renareo sy hitanareo : ny jamba mahàratra," etc.

Ny *Interogasiona* (?) dia marika ahafantàrana ny fanontaniana. Toy izao : Iza izany ? taiza Rabe ?

Ny *Eksiklamasiona* (!) dia marika mampisèho fitarainana. Toy izao : Hia ! avy taiza hianao ? Tsara tokà lahy iny zavatra iny !

Ny *Braketa* ( ) na [ ] dia atao fònon' ny teny atsa-toka izay tsy mitòhy amy ny sentensa akory. Toy izao : Razazalàhy (Rabe no anarany) dia maditra nòho ny namany rehetra.

Ny *Dasy* (—) dia saiky sahàla amy ny braketa hiany matetika, raha atao roa izy ; fa ny dasy tòkana kosa mba fanao amy ny teny miàto. Toy izao : Malahèlo anao aho, fa—, asa izay azoko atao. Izany koa no anaovana azy manàraka ny filazàna, toy izao : 1.— ; sy amy ny teny hoe toy izao :

Ny *Koma Mifamaly*, (“”) dia famantàrana ny tenin’ olona alàina. Hoy ny ohabòlan’ ny ntaolo: “Ny vè tsy mikòtrana irèry.” Raha teny roa aman-tèlo monja na teny alàina ao anàtin’ ny teny alàina indray ilay teny, ny koma mifamaly tòkana (‘’) hiany no fanao. Toy izao: Tsy mety ny manao ‘teniko fa andriana,’ ary hoy ny Tompo: “Efa rènaireo fa voalàza tamy ny ntaolo hoe: ‘Aza mamòno olona,’ ary izay mamòno olona,” etc.

FAMPIASANA 153.

Mamoròna sentensa dimy avy tokony hasiana perioda, sy ny tokony hasiana semikolona, ary folo no tokony hasiana koma, kanefa ataoovy roa avy isan-kirazany ny fanisy koma.

FAMPIASANA 154.

Mamoròna sentensa dimy avy tokony hasiana kolona, sy interrogasiona, sy aksiklamasiona, sy braketa, sy dasy, ary koma mifamaly.

